

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Eesti neliteist maakonnalehte aastal 2011

Magistritöö

Ave Schmidt
Juhendaja: Ragne Kõuts

Tartu
2011

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus.....	4
1. Teoreetilised lähtekohad: kogukonnaajakirjandus	6
1.1. Kohalik ajaleht kogukonna konstrueerijana	6
1.1.2. Kogukonnaajakirjanduse kontseptsioon.....	7
1.1.3. Kogukonnaajakirjanduse toimimisprobleemid.....	12
1.2. Kohaliku ajakirjanduse areng Eestis.....	14
1.2.1. Erinevad kanalid kogukonnaajakirjanduse näidetena	15
2. Töö empiirilised lähtekohad: maakonnalehed Eestis	19
2.1. Maakonnalehtede majandusnäitajad ja majanduskriisi mõjud	24
2.2. Rahvastiku dünaamika maakondades	29
3. Probleemipüstitus ja uurimisküsimused	34
4. Valim ja analüüsimeetodid.....	37
4.1. Kontentanalüüsi valim ja kategooriad	37
4.1.1. Kontentanalüüsi kategooriad	39
4.2. Juhtkirjade ja arvamslugude valim ning analüüsi põhimõtted	48
4.3. Maakonnalehtede toimetuste küsitlus	49
5. Uurimistulemused.....	50
5.1. Kontentanalüüsi tulemused	50
5.1.1. Teemad	50
5.1.2. Eurole ülemineku kajastamine.....	52
5.1.3. Teemakajastuse põhjalikkus	53
5.1.4. Tekstide põhifunktsioonid	57
5.1.5. Žanrid	59
5.1.6. Teemade dimensioonid.....	60
5.1.7. Tekstide autorid ja kaudsed kõneisikud	62
5.2. Kvalitatiivse tekstianalüüsi tulemused.....	64

5.3. Maakonnalehtede küsitluste tulemused	66
5.4. Kokkuvõtteks.....	68
6. Järeldused ja diskussioon.....	71
6.1. Meetodi kriitika ja soovitused edasiseks.....	80
Kokkuvõte.....	82
Summary.....	84
Kasutatud kirjandus	86
Lisad	89
Lisa 1.Kontentanalüüsi kodeerimisjuhend.....	89
Lisa 2. Kontentanalüüsi tabel. Žanrid.....	94
Lisa 3. Maakonnalehtede toimetustele koostatud ankeetküsimustik.....	94

Sissejuhatus

Kohalike lehtede roll, milleks on kogukonna liikmete kaasamine kohalikku ellu, ei ole asendatav ühegi teise kanaliga. Maakonnalehtede tiraažid on viimaste aastate jooksul vähenenud, ühest küljest majanduslanguse tõttu, kuid oma osa on selles ka ääremaastumisel ja rahvastiku vähenemise probleemidel. Maakonnalehtede käekäigu ja tulevikuperspektiivide kaardistamisel ei saa mööda vaadata ka Interneti jõulisest arengust ja veebiväljaannete üha suurenevast võidukäigust.

Tartu ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis on viimase kümne aasta jooksul analüüsitud kriitiliselt valdavalt Eesti juhtivate päeva- ja nädalalehtede vormi ja sisu, vähem tähelepanu on saanud kohalik ajakirjandus, mille kanda on piirkondliku avalikkuse ja kogukonna looja ning hoidja roll. Kuigi üksikuid katseid maakonnalehtede rolli ja lugejaskonda kontseptualiseerida on tehtud mõningates instituudi bakalaureusetöodes, ei loo need maakonnalehtedest tervikpilti. Seega võib antud magistritööd pidada teatud mõttes maakonnalehtede uurimise nurgakiviks, millest joonistub välja praeguse maakonnaajakirjanduse profiil ja eripära võrreldes üleriigiliste väljaannetega. Uuring annab alust hinnata maakonnalehtede hetkeolukorda ja sõnastada selle tugevusi ning nõrkusi. Tegemist on materjaliga, mis võiks olla abiks ja pakkuda huvi kogukonnaajakirjanduse tulevastele uurijatele.

Magistritöö eesmärgiks on anda põhjalik ülevaade Eesti maakonnalehtedest, sh uurida, kuidas täidavad maakonnalehed kogukonnaajakirjanduse rolli. Oma uurimistöös otsin vastuseid järgmistele küsimustele: millised teemad on maakonnalehtede ja nende tegijate jaoks uudisväärtuslikud, milliseid rolle maakonnaleht oma sisuga täidab; kuidas mitmekesised on maakonnalehed oma žanrite poolest; mil määral tõstatavad maakonnalehed olulisi kohaliku tasandi probleeme ja mobiliseerivad inimesi ühiste eesmärkide nimel tegutsema; kuidas kontseptualiseeritakse maakonnalehtede juhtkirjades ja ajakirjanike arvamusalustes lehelugejat; kui põhjalikud on teemakäsitlemised ja kuidas tähtsustatakse maakonnalehe sisu just kohaliku inimese, tema arvumust ja kogemusi; kelle ootustega maakonnalehtede tegijad oma töös arvestavad ja milles seisneb lehetegijate arvates kohalikul tasandil nende väljaande olulisus.

Püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks on kasutatud kontentanalüüsi meetodit neljateistkümne Eesti maakonnalehe sisu analüüsimiseks, kvalitatiivset tekstianalüüsi toimetuste juhtkirjade ja arvamusküsimuste analüüsimiseks ja ankeetküsitlust, et teha kindlaks, millised on maakonnalehtede ajakirjanike arusaamad maakonnalehe rollist.

Magistritöö jaotub kuueks suuremaks peatükiks. Esimeses peatükis esitatakse töö teoreetilised lähtekohad, kus käsitletakse erinevate autorite nägemusi kogukonnaajakirjanduse kontseptsioonist ja definitsioonidest. Samuti antakse peatükis ülevaade Eesti kohaliku ajakirjanduse arenguteest ja tuuakse välja mõned Eesti meediakanalid kogukonnaajakirjanduse näidetena.

Töö teises peatükis esitatakse empiirilised lähtekohad, kus on fookuses maakonnalehtede viimaste aastate tiraažid, majandusnäitajad, toimetuste koosseisud, maakondade rahvastiku dünaamika ja erinevate lugejauuringute tulemused, mis võimaldavad välja tuua olulist informatsiooni maakonnalehe positsiooni kohta oma sihtauditooriumi meediakasutuses. Kolmandas peatükis sõnastatakse uurimisprobleem ja püstitatakse magistritöö uurimisküsimused. Sellele järgneb neljas, meetodi ja valimi peatükk, kus selgitatakse ja põhjendatakse meetodite valikut ning kirjutatakse lahti kontentanalüüsi kategooriad. Viies peatükk esitab kontentanalüüsi, kvalitatiivse tekstianalüüsi ja ankeetküsitluse tulemusi. Järelduste ja diskussiooni peatükis võetakse uurimisküsimustest lähtuvalt kokku töö põhilised tulemused.

1. Teoreetilised lähtekohad: kogukonnaajakirjandus

Magistritöö asetub konstruktivistlikusse paradigmasse, mille järgi reaalsus on sotsiaalselt konstrueeritud. Konstruktivistlikust paradigmast lähtuvalt on seega ka kogukonnad ja kogukondlik identiteet konstruktsioon, mille loomisel ja hoidmisel on võtmeroll just kohalikul ajakirjandusel. Töö teoreetilise raamistiku loomisel toetun erinevate autorite käsitlustele kogukonnaajakirjanduse kontseptsioonist ja definitsioonidest. Toon välja tähtsaimad rollid, mida teoreetikud on kogukonnaajakirjandusele omistanud – seda eeldusel, et Eesti meediasüsteemis on just maakonnalehtedel ülesanne täita kogukonnalehe olulisi funktsioone.

1.1. Kohalik ajaleht kogukonna konstrueerijana

Sotsiaalkonstruktivistliku lähenemissuuna rajajate Bergeri ja Luckmanni (1966/1991) põhiteesi järgi on reaalsus sotsiaalselt konstrueeritud, kuigi tavainimene võtab „reaalsust“ kui „teadmist“ iseenesestmõistetavana. Kommunikatsiooniks ja üksteisemõistmiseks peavad inimesed jagama teatud fundamentaalseid arusaamu. Selleks loovad ühiskond ja inimesed järjepidevalt jagatud standardeid, mis aja jooksul kinnistuvad ja muutuvad traditsioonideks. Jagatud standardid võimaldavad inimestel sotsiaalse reaalsuse tõlgendamise ja loomisest ühtmoodi aru saada (ibid: 46). Inimeste vastastikuste harjumuspäraste tegevuste tüpiseerimise kaudu moodustub objektiivne reaalsus, millesse inimesed suhtuvad kui etteantusse (ibid: 72). Seega võib sotsiaalkonstruktivistlikule teooriale tuginedes väita, et sootsiumi funktsionaalseks eksisteerimiseks on vajalik, et selle liikmed tajuksid teatud osa reaalsusest objektiivse ja etteantuna. Sootsiumile on iseloomulik autopoiees läbi objektiivse reaalsuse taastootmise.

1980ndatel võttis B. Anderson (1991) kasutusele mõiste „kujuteldavad kogukonnad“, millega ta väidab, et rahvused on sotsiaalselt konstrueeritud. Andersoni sõnul on rahvus kujutlus ühtekuuluvustundest, mis on tekkinud inimestel, kes tunnevad end osana teatud ühtsest kogukonnast, sealjuures ei tunne ega tea nad suuremat osa oma rahvuskaaslastest (ibid: 6). Andersoni „kujuteldavate kogukondade“ teooria analüüsiobjektiks on rahvusriik ja selle kujunemine ajaloos, sest tegemist on väga selgelt välja joonistuva kujuteldava kogukonna arhetüübiga – rahvus on maailmas üks tugevamaid grupi identifitseerimise vahendeid. Kujuteldavad kogukonnad ei eksisteeri aga üksnes rahvusriigi kujul. Erinevad kujuteldavad kogukonnad võivad eksisteerida ka rahvusriikide sees (eristuva identiteediga regioonid) ja kaasajal ka rahvusriikide üleselt (rahvusvahelised liidud ja ühendused).

Andersoni (1991) sõnul on rahvuslik identiteet arenenud paralleelselt trükisõna levikuga (ibid: 36). Kirjasõna levik võimaldas inimestel saada teadlikuks suurest hulgast teistest inimestest, kes mõtlevad sarnaselt, räägivad sama keelt ja jagavad samu väärtusi.

Konstruktivistliku käsitluse järgi tekivad kõige olulisemad meedia mõjud just tähenduste konstrueerimisel. Neid konstruktsioone pakutakse süstemaatiliselt auditooriumile, kes neid seejärel teatud kooskõlastamise ja kokkusobitamise tulemusel liidab (või ei liida) oma personaalsete tähendusstruktuuridega, mis on sageli kollektiivse identifitseerimise kaudu kujunenud (McQuail 2000: 277). Kogukonnad saavad endast teadlikuks alles siis, kui nad tunnevad end ära meedia representatsioonides. Meedia loob läbi tekstide ihaldatavad väärtused ja identiteedi ning kogukonna liikmed, selleks, et tunda end osana kogukonnast, võtavad need representeeritud väärtused omaks (Ewart 2000: 2).

Konstruktivistlikust lähenemissuunast ja Andersoni kujuteldavate kogukondade teooriast lähtuvalt on kogukonnad ja kogukondlik identiteet ennekõike konstruktsioon ehk kogukonnas ühiselt tajutav objektiivne reaalsus, mille loomisel ja hoidmisel on võtmeroll just ajakirjandusel. Sealjuures tuleb ka McQuaili sõnastatu järgi silmas pidada, et tähenduste konstrueerimine ei leia aset ühesuunalise kommunikatsioonina, kus ajakirjandus süstemaatiliselt auditooriumile tähendusi ette annab ja passiivne lugejaskond need automaatselt oma tähendusstruktuuriga kooskõlastab. Auditooriumit tuleb näha aktiivsena, ühe osalisena tsirkulaarses kommunikatsiooniprotsessis. Ajakirjanduse roll tähenduste ja kogukonna rekonstrueerijana võib seega sõltuda otseselt selle tähtsusest ja usaldusest oma sihtauditooriumi hulgas, mistõttu võib mõningatel ajakirjanduslikel väljaannetel olla sotsiaalse reaalsuse konstrueerimisel olulisem positsioon. J. Ewarti (2000) arvates on näiteks kohalik meedia identiteedi konstrueerijana märksa mõjusam kui üleriigilised mediakanalid, mille tingib selle unikaalsus – geograafiline ja seeläbi ka vaimne lähedus oma auditooriumile. Mõlemad tegurid loovad head eeldused suurema usalduse tekkeks kohaliku lehe ja selle tegijate vastu. Ewarti järgi on just kohalik ajakirjandus „liim“, mis hoiab kogukonda koos, ühendades üksikindiviidid sotsiaalseks tervikuks (ibid: 2).

1.1.2. Kogukonnaajakirjanduse kontseptsioon

Mitmed kogukonnaajakirjanduse uurijad rõhutavad kogukonnaajakirjanduse identiteedi kompleksust ja laialivalgust, mistõttu on seda ka keeruline ammendavalt defineerida.

Ilmselt on kogukonnaajakirjanduse mõistes oluline rõhk just kontseptsioonil „kogukond“, mis on ennekõike fundamentaalselt seotud füüsilise asukohaga. Uuringud, mis keskenduvad just kogukonna geograafilisele dimensioonile, käsitlevad kogukonda kohana, kus inimesed kohtuvad ja vastastikku suhtlevad (Lowrey et al 2008: 280). Ühe võimalusena kogukonda defineerida on kõrvutada seda mõistega „ühiskond“ – võrrelduna ühiskonnaga, kus inimeste vahel valitseb suurem eraldatus, on kogukonnale iseloomulik tugevam ühtekuuluvustunne ja suurem liikmetevaheline koostöö (Morris & Morten 1998, Carpentier et al 2003: 54).

Kuigi geograafilisest lähedusest tingitud inimestevaheline tihedam läbikäimine on kogukonna moodustumise juures tähtis tegur, ei ole see piisav üha komplekssemas ja mõranevas ühiskonnas, mida iseloomustavad järjest keerulisemaks muutuvad rände ja mobiilsuse mustrid. Nende väljakutsete ja muutuste foonil muutub üha olulisemaks, et kogukond ja selle tähendus säiliks läbi kultuuri, mida inividid jagavad ja ühiselt tunnetavad. (Lowrey 2008: 281) Kogukonda hoiavad alal seega just sümbolilise tähendusega lood, mis võimaldavad inivididel end kogukonna liikmetena identifitseerida.

Ilmselt kätkeb mõiste „kogukond“ endas rohkem tähenduslikke tasandeid kui üksnes geograafiline lähedus ja kohalikkus. Kuigi valdavalt toovad kogukonnaajakirjanduse uurijad läbivalt välja selle suunatuse geograafiliselt piiritletud kogukonnale, leidub erinevates kultuuriruumides praktikaid, kus see on orienteeritud ka näiteks muudel huvidel põhineva identiteediga kogukondadele. Uuringud, kus on analüüsitud info- ja kommunikatsioonitehnoloogia mõju igapäevaelule, on näidanud, et kogukonnad ei moodustu enam vaid geograafiliselt piiritletud ruumis, vaid ka küberruumis virtuaalsete kogukondadena (Carpentier 2003: 54). Geograafilised vahemaad ei sea enam kommunikatiivsetele tegevustele ega kogukondadele piire, mistõttu võiks kogukonnaajakirjanduse peamiseks tunnuseks olla mitte niivõrd selle lokaalsus, kui orienteeritus kogukonnale, mille liikmeid ühendavad teatud jagatud huvid, tingimused, identiteet, vajadused ja/või probleemid.

Ingliskeelsed meediateoreetikud kasutavad kogukonnaajakirjanduse kohta erinevaid nimetusi, sagedasemad on: *community media*, *community journalism*. Tihti ei jääda ühe teksti lõikes truuks kindlale terminile, vaid kasutatakse termineid valikuliselt läbisegi. Kuigi ilmselt peetakse mõistetega silmas sisuliselt sarnast fenomeni, on nende vahel teatavad erinevused. „Kogukonna meedia“ kätkeb endas ka erinevatele kogukondadele suunatud kõikvõimalikke uue meedia kanaleid ja praktikaid (näiteks foorumid, filmid, videod, blogid) (Fairbairn 2009:

4), kus auditorium osaleb aktiivselt sõnumite tootmises. Kogukonnaajakirjandust nähakse aga eeskätt kogukonnale suunatud ajakirjandusena, kus töötavad, sarnaselt üleriigilisele ajakirjandusele, vastava erialase professioniga ajakirjanikud ja toimetajad. Erinevalt kogukonnaajakirjandusest (nagu Eestis näiteks maakonnalehed), on kogukonna meedia (nagu Eestis näiteks külauudiste portaal, portaal Läänlane või Nõmme Raadio) näol sageli tegemist mittetulunduslike ja kodanikualgatuslike meediakanalitega.

Belgia teadlaste Carpentier'i et al (2003) arvates on kogukonnaajakirjanduse kontseptsiooni kaardistamiseks, selles peituva mitmetahulisuse kui ka eriomase spetsiifika ning tähtsuse hoomamiseks, mõistlik defineerida kogukonnaajakirjandust läbi nelja teoreetilise lähenemise, st defineerida seda selle nelja olulisima rolli kaudu, mis üksteisega mitmes aspektis põimuvad. Kogukonnaajakirjanduse defineerimiseks ja selle karakteristikute väljatoomiseks võtan aluseks need neli põhirolli, milleks on: 1) kogukonna teenimine; 2) alternatiiviks olemine peavoolu meediale; 3) kodanikuühiskonna edendamine ja 4) kogukonnaajakirjandus kui „risoom“.

1. Kogukonna teenimise roll

Kogukonnaajakirjandusele, nagu viitab ka selle nimetus, on ennekõike iseloomulik orienteeritus kogukonnale. Ühest küljest tähendab see seda, et „kogukonnaajakirjanduse roll on varustada oma auditoriumi olulise informatsiooniga, seda aga spetsiifilises kontekstis – kogukonnas“ (Hollander et al 2002: 26). USA meediauuriija Jock Lautereri (2005) arvates on kogukonnaajakirjandusele olemuslik kommenteerida ja jäädvustada igapäevaelu teemasid, mis kujundavad kogukonna liikmete elusid: „/.../ sinna hulka kuulub kõikvõimalike isiklike tragöödiate, sealhulgas tulekahjude, autoõnnetuste, kuritegude, kohutavaid haigusi põdevate laste, kajastamine. Aga samavõrd on seal lugusid elu võidukäikudest: vaprustest, saavutustest või lihtsalt inimlikust suuremeelsusest“ (ibid: 7). Kogukonnaajakirjandus on intiimne, hooliv ja personaalne, see peegeldab kogukonda ja jutustab selle lugusid (Lowrey et al 2008: 276).

Kogukonnaajakirjandus kajastab seega just ennekõike kogukonna liikmetele tähtsaid kohaliku tasandi teemasid, mis neid reaalselt mõjutavad ja kogukonnaga ühendavad ning mis peavoolu ajalehtede uudiskünnist enamjaolt ei ületa. Sealjuures on tähtis, et kogukonnaajakirjandus märkaks ning tõstaks esile just ennekõike kohalikku inimest ja tema läbielamisi. Lülitades individuaalsed privaatsed kogemused ühiskondlikku kollektiivsesse kogemusse, loobki kogukonnaajakirjandus arusaama kogukondlikkusest (Hollander et al 2002: 26).

Teisest küljest tähendab aga „kogukonna teenistuses“ olemine seda, et kogukonnaajakirjanduse ja selle sihtauditooriumi vaheline kommunikatsioon on kahe-suunaline. Kui valdavalt levinud ühesuunalise kommunikatsioonimudeli järgi valitakse ajakirjanduses teemasid lähtuvalt auditooriumi oletatavatest huvidest, siis kogukonnaajakirjandusele on iseloomulik, et ka kogukonna liikmetele (sh just lihtliikmetele) võimaldatakse juurdepääsu kanalile ja neid julgustatakse selle sisuloomes osalema (Carpentier et al 2003: 55). Selgub, et kogukonnaajakirjanduse kontseptsioonil on mitmeid sarnaseid jooni kodanikuajakirjandusega (*civic journalism*) (Lowrey et al 2008: 283), millele on olemuslik, et auditoorium saab aktiivselt osaleda just sellise meediasisu loomisel, mille järele ta parasjagu puudust tunneb (Fairbairn 2009: 78). Kogukonnaajakirjanduse kontseptsioonis tähtsustatakse rohkem ajakirjaniku kui professionaali rolli. Kogukonna liikmete kaasamine seisneb eeskätt ajakirjanike ülesandes tavaliiikmete seisukohti väärtustada ja avaldada.

Esitledes kogukonna liikmete seisukohti, funktsioneerib kogukonnaajakirjandus kui arvamuspatsioon, kus diskussioonid olulistel teemadel leiavad aset kogukonna liikmete vahel, mitte aga nende eest. Ka üleriigiliste päevalehtede ülesandeks on hoida üleval ühiskondlikult tähtsatel teemadel avalikku arutelu ja aidata nõnda kaasa avaliku arvamuse kujunemisele, kogukonnaajakirjandus tegutseb aga teises mõõtkavas, n-ö mikrotasandil, kus arvamuspatsioon on suurem juurdepääs just kogukonna lihtliikmetel.

2. Kogukonnaajakirjandus kui alternatiiv peavoolu meediale

Carpentier´i et al (2003) järgi seisneb kogukonnaajakirjanduse alternatiiviks olemine peavoolu meediale kahes aspektis: a) erinevalt peavoolu ajakirjandusest, mis on orienteeritud üha rohkem turule ja sarnaneb oma tegevuses üha enam kommertsmeediale, on kogukonnaajakirjanduse rolliks tõestada, et ajakirjanduslikul väljaandel on võimalik toimida ka mittetulundusühingu põhimõtetest lähtuvalt; b) kui peavoolu väljaanne etendab ennekõike ühiskonna eliidi arvamuspiooni, olles sealjuures struktuuriliselt erapoolik, loob kogukonnaajakirjandus tingimused ühiskonnas stigmatiseeritud, esindamata või koguni rõhumise all kannatavate sotsiaalsete gruppide, kes on tavatingimustes avalikust arutelust ära lõigatud, häältel ja arvamustel esile kerkida (ibid: 56-57). Nii toimides aitab kogukonnaajakirjandus kaasa nende sotsiaalsete gruppide enesemääramisele ja identiteedi tugevdamisele ning loob soodsad tingimused sotsiaalseteks muutusteks. Eelnimetatud aspektis lõikub kogukonnaajakirjanduse kontseptsioon vähemusgruppide meedia

kontseptsiooniga¹, mida ingliskeelsed meediateoreetikud käsitlevad sageli kogukonnaajakirjanduse ühe dimensioonina (Lowrey et al 2008: 281). Vähemusgruppide meediat nähakse eeskätt radikaalsena, vähemuste ja rõhutute hääletoruna ja panusena demokraatia ning kodanikuühiskonna arenguprotsessidesse (Fairbairn 2009).

Andersoni (1991) järgi on kogukonnale omased piirid, mille taga asuvad „teised“ – kogukonnad defineerivad end teiste kogukondade suhtes. Kui kohalikule meediale on sageli tagatud selle sihtauditoriumi ja kogukonna liidrite usaldus, siis peavoolu meedia suunas väljendatakse tihti umbusaldust, ilmneb isegi antagonistlikku vastandumist (Harrison 1986, Ewart 2000: 2 kaudu). Carpentier et al (2003) leiab, et kriitiline suhtumine väärtustesse ja standarditesse, mida loovad „professionaalid“ peavoolu meedias, loob kogukonnaajakirjandusest muu hulgas pinnase formaatide ja žanrite mitmekesistumiseks ning vormi ja sisuga eksperimenteerimiseks (ibid: 57).

Kriitilist suhtumist võib seega pidada ühest küljest kogukonna eksistentsi seisukohast oluliseks nähtuseks – vastandumine üleriigilisele meediale kriitika ja skeptitsismi kaudu koondab ja tugevdab piirkondlikku identiteeti. Võib oletada, et vastandumine ei pruugi alati põhineda kriitilisel meedia sisu kvaliteedi hindamisel, vaid vastandutakse põhimõtteliselt. Hinnangute kujunemisel mängib kindlasti olulist rolli kogukonnaajakirjanduse emotsionaalne ja geograafiline lähedus oma lugejale ja osaliselt sellest tingitud suurem usaldus.

3. Kogukonnaajakirjandus kui osa kodanikuühiskonnast

Kolmanda lähenemise järgi nähakse kogukonnaajakirjandust osana kodanikuühiskonnast, mis asetub oma tegevusega erasektori (kommertsmeedia) ja avaliku sektori (avalik-õiguslik meedia) piirimaile. Muutes kohaliku tasandi olulised institutsioonid kogukonna liikmetele nähtavaks ja kättesaadavaks (Lowrey et al 2008: 289) ning õpetades läbi kaasamise kohalikele elanikele demokraatlikke hoiakuid ja väärtusi, on kogukonnaajakirjandus oluline institutsioon elujõulise demokraatia tagamiseks ja edendamiseks (Carpentier et al: 59). Ka Eesti teadlased on leidnud, et kohalike lehtede roll on asendamatu kõigi elanikkonnakihtide kaasatõmbamisel oma ümbruskonna ühiskondlikku ellu ning kohalike probleemide lahendamisel (Lauristin 1987). Erinevalt peavoolu meediast, aitab kogukonnaajakirjandus demokraatlikke väärtusi

---

¹Erinevalt kogukonnaajakirjanduse kontseptsioonist laiemalt, on vähemusgruppide meedia kontseptsioonile iseloomulik erinev käsitlus meedia, ühiskonna ja vähemuse suhetest. Kui vähemusgruppide meedia käsitlustes nähakse ajakirjandust kui vähemusgrupi sidususe võimaldajat, siis kogukonna kontseptsioonis on ajakirjandus eeskätt vähemusgrupi identiteedi tugevdaja.

juurutada just ennekõike seeläbi, et annab hääle erinevatele sotsiaalsetele gruppidele (Carpentier et al 2003: 60).

Seega peaks demokraatlike väärtuste konsolideerumine alguse saama just rohujuuretasandil (kogukondades), kus kogukondlik meediakanal aitab kaasa kohaliku avalikkuse tekkimisele. Kogukonnaajakirjanduse roll, milleks on elanike kaasamine piirkondlikku ühiskondlikku ellu, ei ole asendatav ühegi teiste kanaliga. Kuna liberaalse turumajanduse ideoloogia võidukäik on avaldanud mõju ka avalik-õiguslikule meediale, mis järgib oma tegevuses üha enam kommertsmeediale iseloomulikku auditooriumi maksimeerimise eesmärki (ibid) – tendents märgatav ka Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu puhul –, võiks ehk kogukonnaajakirjandusest, mis seab oma tegevuses esikohale just auditooriumi huvid, kõnelda kui tõelise ajakirjanduse viimasest kantsist.

4. Kogukonnaajakirjandus kui „risoom“

Neljandas teoreetilises lähenemises rõhutatakse kogukonnaajakirjanduse integreerivat rolli ja tuuakse veelgi selgemalt esile selle lõikumispunkt kodanikuühiskonna ja demokraatia kaanonitega. Kohalikul ajakirjandusel, mis ulatub kogukonna elu igale tasandile, on ühiskonnas keskne integreerija roll – stimuleerides informatsioonivooge personaalsetes võrgustikes, genereerib see nii grupidiskussioone kui personaalset refleksiooni ja muudab erinevad sotsiaalsed grupid teineteisele nähtavaks (Friedland & McLeod 1999: 222). Teisisõnu, kogukonnaajakirjandus ei ole üksnes osa avalikust sfäärist, vaid see funktsioneerib justkui „risttee“ või ühenduskoht, kus inimesed erinevatest sotsiaalsetest gruppidest kohtuvad ja teevad koostööd (Carpentier et al 2003: 62). Sealjuures ei ole kogukonnaajakirjandus erinevatele liikumistele üksnes arvamusplassiks, vaid loob seoseid erinevate liikumiste ja seisukohavõtude vahele ning aitab ka kaasa erapooletute ja neutraalsete järelduste sõnastamisele (ibid). Seega on kogukonnaajakirjandusel erakordselt oluline roll demokraatia arenguprotsessides, tugevdades sotsiaalseid sidemeid kui sümbolist baasi, mida on tarvis sotsiaalseteks muutusteks (Milan 2009: 598).

1.1.3. Kogukonnaajakirjanduse toimimisprobleemid

Kogukonnaajakirjanduse rolli demokraatlike arenguprotsesside edendajana ohustab selle antagonistlik vastandumine peavoolu meedias domineerivate poliitilise eliidi diskursustele ja

representatsioonidele (Carpentier et al 2003)². Seetõttu püütakse sageli üleriigilisel tasandil, sarnaselt neile tõrjutud sotsiaalsetele gruppidele, kellele kohalik ajakirjandus hääle annab, kogukonnaajakirjandust diskrediteerida (sildistatakse ebaprofessionaalseks ja naiivseks, rõhutatakse kogukonnaajakirjanduse auditooriumi piiratust) ja marginaliseerida. Püütakse väita, et puudub vajadus alternatiivsele meediale, sest üleriigilised kanalid täidavad niigi kõik ühiskonnale vajalikud funktsioonid. Meediamaastikul, kus põhiliseks tuluallikaks on reklaam, muudab see kogukonnaajakirjanduse olukorra finantsiliselt keeruliseks. Ellujäämiseks kopeeritakse üha enam kommertsmeedia formaate, sest puuduvad ka poliitilised väljavaated marginaalsuse väärtustamiseks. (ibid: 64)

Lisaks on kogukonnaajakirjanduse probleemiks kahepoolse kommunikatsiooni sisuline läbikukkumine. Kuigi valitseb info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate küllus, puuduvad kahesuunalist kommunikatsiooni soodustavad tehnoloogiad, samuti napib kogukonna liikmetel huvi ja oskusi osaleda (ibid). Ewarti (2000) järgi aktsepteerib auditoorium piirkondlikku meediat kohaliku identiteedi kujundamise protsessis võtmeinstituutsioonina siis, kui meedia on sümbolsete tähenduste kommunikeerimisel järjepidev (ibid: 12). Kogukonna konstrueerimisel on seega võtmeroll ennekõike ajakirjanikel, kelle ülesandeks on teadvustada oma tegevuse põhiprintsiibina kogukonna sümboliliste väärtuste looja ja hoidja rolli. väärtustada auditooriumi kui võrdväärse partneri olemasolu ja osalemise initsiatiivi olulisust.

Ajalehtede veebiväljaannete arenedes on auditooriumil järjest rohkem võimalusi ja lihtsam väljaannete sisuloomes osaleda. Esmased uuringud viitavad aga sellele, et ajakirjanike jaoks on auditooriumi osalus probleemne. Ühelt poolt lisab see ajakirjanikule tööd juurde, sest osaluspraktikaid tuleb selekteerida ja nendele reageerida, teiselt poolt ei hinnata lugejate osalust 'ajakirjanduslikuks', arvatakse, et see 'solgib' väljaande brändi (Olsson et al 2011). Seega seab selline osalus ajakirjanikud kaitsepositsioonile, sest nad peavad kaitsma ka oma professionaalsust, st legitiimsust otsustada sisu üle. Kui kõik saavad teha ajakirjandust, on ajakirjaniku professioni ohus, küsitavaks saab ajakirjaniku eriline roll ühiskonnas. (ibid)

Kogukonnaajakirjandust ohustab tendents muutuda kogukondlikuks üksnes selle geograafilises tähendus – võib juhtuda, et kogukonnaajakirjandust mõistetakse üha enam kui

---

² Eesti kohalike lehtede puhul ei ole antagonistlik vastandumine peavoolu meediale märgatav ega tõestatud.

piiratud ulatusega meediat ja üha vähem nähakse selles mitmekesisuse diskursuse kandjat, mistõttu väheneb sisuliselt selle kogukonda teeniv roll.

1.2. Kohaliku ajakirjanduse areng Eestis

Eesti kohaliku ajakirjanduse – st väljaannete, mis ei levinud ülemaaliselt, vaid kitsamas geograafilises piirkonnas – alguseks võib lugeda 19. sajandit, millal hakkasid ilmuma „Tarto maa rahva Näddali-Leht“ (1806) ja „Saarlane“ (1884-1910). Tegemist oli esimeste selgelt piiratuma levikuga ajalehtedega, mis olid mõeldud just kohalikule lugejale (Lauristin et al 1987). Kui Tartumaa ja Võrumaa talupoegadele suunatud „Tarto maa rahva Näddali-Leht“ edastas erinevalt tänastest kohalikest lehtedest valdavalt välissõnumeid, siis nädalalehte „Saarlane“, mis keskendus kohaliku eluolu kajastamisele, võib pidada esimeseks tõeliseks kohaliku profiiliga ajaleheks (ibid: 6). Lisaks Saaremaale ja Tartule ilmusid 19. sajandi lõpuks esimesed eestikeelsed ajalehed ka Tallinnas, Pärnus, Viljandis, Rakveres ja Narvas. Suurem osa neist väljaannetest püüdis taotleda ennekõike laiemat leviala, mõnes väiksemas kohas väljaantavatele ajalehtedele osutus see taotlus algusest lõpuni edutuks. (ibid)

20. sajandil võib kohaliku ajakirjanduse arengus eristada kolme suuremat murrangut, millal plahvatuslikult suurenes väljaannete arv ja tekkisid uued valla-, linna-, piirkonna- ja maakonnalehed. Tõuke uute väljaannete ilmunisele on kõigil kolmel juhul andnud ühiskonna liberaliseerumine ja demokratiseerumine, iga uue arenguetapiga on lehed muutunud lokaalsemaks. (Suni 2008: 7) Hulgaliselt uusi ajalehti ja ajakirju, sh kohalikke väljaandeid, asutati 20. sajandi alguse revolutsioonide tõusulaines. Kohalike väljaannete asutamise ajendiks oli soov kajastada ja arutleda just kohaliku tasandi probleemide üle, mis suurtesse lehtedesse ei jõudnud (Lauristin et al 1987). Nimetatud periood on ajakirjandustraditsioonide ajaloo seisukohast oluline, sest praktikas tõestati, et igal Eestimaa linnal võib olla oma ajaleht, et kohaliku elu valgustajana on ta loetav ning võib vaatamata majanduslikele raskustele ka püsima jääda, kui toimetajal on energiat ja kui lehel on lugejaskonnas toetust (ibid: 9).

Kohaliku ajakirjanduse teine murranguperiood algas Eesti Vabariigi iseseisvumisega 1918. aastal ja sai hoo sisse 1920ndatel. Ühest küljest oli lehtede tekke põhjuseks trükivabaduse avaramaks muutumine: igauks võis luua oma ajalehe, teisest küljest tekkis iseseisvuse esimestel aastatel hulgaliselt erakondi ja poliitilisi rühmitusi, kes vajasid oma häälekandjat. (Suni 2008: 8-9)

Kõige rohkem hakkas lehti ilmuma aastatel 1930-1934, mil inimestel tekkis süvenenud majandusliku ja poliitilise kriisi ning pettumuste foonil vajadus arutleda just kohaliku kultuuri- ja majanduselu probleemide üle (Lauristin et al 1987: 12). Kolmas murrang leidis aset 1990. aastate alguses, mille tingis esiteks Nõukogude Liidu lagunemisega kokku varisenud parteiline ajakirjandussüsteem – ühiskonna avanemine ja glasnost löid soodsa pinna kommunistliku partei pealiinist erinevate vaadete levimisele. Teisalt inspireeris kohalikke lehti looma turumajanduse areng. Ajakirjanduses nähti võimalust teenida raha. Kolmandaks tõukejõuks oli soov taastada eelmisel iseseisvusperioodil tegutsenud institutsioone ja organisatsioone. (Suni 2008:10)

1.2.1. Erinevad kanalid kogukonnaajakirjanduse näidetena

Eestis tegutsevad kohalikul tasandil nii ajalehed, raadiokanalid, portaalid kui ka televisioon. Mitte kõik neist ei täida erinevatel põhjustel kogukonnaajakirjanduse rolli.

Kuigi Eestis ei saa maakonda üks-üheselt kogukonnana võtta – maakonnalehe vastavusse seadmine kogukonnalehega sõltub tõenäoliselt paljuski sellest, kui võrd tugev on maakonna identiteet ja kui võrd langevad praeguste maakondade piirid kokku ajalooliste maakondadega –, võib tänasel Eesti meediamaastikul näha kogukonnaajakirjanduse funktsiooni eeskätt maakonnalehtedel, mille fookuses on oma maakonna sündmuste, probleemide ja inimeste kajastamine. Sulev Uus (2011) toob välja maakonnalehtede funktsioonide neli rühma:

- 1) maakonna elu kajastamine ja käsitlemine;
- 2) maakonna identiteedi, kodukohatunde kujundamine ja toetamine;
- 3) Eesti elu ja maailma sündmuste kajastamine;
- 4) meelelahutuse pakkumine. (Uus 2011: 20)

Järgnevalt toon välja kohalikul tasandil tegutsevad meediakanalid³ ja püüan hinnata (sügavamalt analüüsimata), kas need kanalid täidavad kogukonnaajakirjanduse funktsioone. Hinnangute andmisel lähtun põhimõttest, et kogukonnaajakirjanduse ülesanne ei saa olla üksnes kasumit teenida ja auditoriumi meelt lahutada, vaid – sarnaselt eelnevalt välja toodud S. Uusi sõnastatud maakonnalehtede funktsioonidele – kogukonna elu mitmekülgsest kajastada ja seeläbi kogukonna identiteeti ning kodukohatunnet kujundada.

---

³ Peatükis välja toodud kanalite loetelus ei pruugi kajastada kõik kohaliku tasandi meediakanalid.

1. Ajalehed

Hetkel saab Eesti kohalikus ajakirjanduses eristada kolme geograafilist tasandit:

maakonnalehed, valla- ja linnalehed ning lisaks neile ka mitmed piirkonnalehed – näiteks Põltsamaa piirkonna ajaleht Vali Uudised, Elva piirkonna ajaleht Elva Postipoiss, Lõuna-Eesti nädalaleht LõunaLeht, Vanal Võrumaal (Kanepi, Urvaste, Karula, Hargla, Rõuge, Vastseliina, Räpina ja Põlva kihelkond) ja Setomaal leviv Uma Leht ning Setomaa valdade liidu väljaantav Setomaa.

Suur osa valla- ja linnalehti ilmub täielikult kohaliku omavalitsuse rahastamisel ja neid levitatakse tasuta. Aga leidub ka lehti, mis lisaks kohaliku omavalitsuse rahastusele majandavad end osaliselt ka lehemüügist. Isemajandavateks on üldjuhul eraettevõtjate väljaantavad piirkondlikud lehed, mille eelarve koosneb täielikult üksikmüügi- ja reklaamituludest. (Suni 2008: 13) Erandiks on osaliselt kultuurikapitali ja Lõuna-Eesti keele ja kultuuri programmi toetusel ilmuv Uma Leht.

Kuigi valla- ja linnalehtedel, mida on hetkel hinnanguliselt üle 200 (Malmi 2010), on maakonna- ja regionaallehtedega võrreldes parem positsioon kogukonna lehe rolli täita (vallalehed asuvad oma lugejale lähemal), hakkab nende puhul ajalehe mõiste ähmastuma.

Enamasti on valla- ja linnalehed kuus korra või kaks ilmuvad infobülletäänid ja neutraalsed vaatlejad. Žanriliselt on need lehed suhteliselt ühekülgsed, kõige sagedamini kasutatakse ülevaadet ja informatiivset reportaaži teavitamiseks avalikkust omavalitsuse või volikogu dokumentidest, vallas või linnas toimunud üritustest. Kuna sageli annab lehte välja ja rahastab kohalik omavalitsus, on probleemlugude, mis võiksid kohalikku võimu kompromiteerida, ilmumine raskendatud. (Suni 2008: 13)

Linna piires levivatest lehtedest eristuvad Tallinnas, Tartus ja Pärnus kord nädalas ilmuvad ja ajalehe Metro kontseptsiooni järgivad suhteliselt mitmekesise sisuga tasuta linnalehed, mida annab välja AS Linnaleht (omanikeks on Eesti Päevaleht AS ja AS Eesti Meedia). Tartus ilmub ka tasuta leht Tartu Ekspress.

Lisaks eelnimetatuile annavad kaheksa Tallinna linnaosavalitsust kord kuus välja (v.a Nõmme Sõnumid, mis ilmub kaks korda kuus) tasuta linnaosalehti, need on: Haabersti Postipoiss, Kristiine Leht, Lasnamäe Leht, Kesklinna Sõnumid, Mustamäe, Nõmme Sõnumid, Pirita, Põhja-Tallinna Sõnumid. Linnaosalehtede kõrval ilmub kaks korda kuus ka Tallinna

linnakantselei leht Pealinn. Väljaannetes, mida toimetavad üldjuhul avalike suhete osakonna juhid või nõunikud, kajastatakse eeskätt linnaosavalitsuste tegemisi ja teateid ning kohalikke sündmusi. Madis Vaikmaa (2010), kes on uurinud avalikkuses korduvalt kõlanud kriitikast (nii linnaosalehtede kui ajalehe Pealinn poliitilise kallutatuse kohta) ajendatuna väljaande Pealinn sisulist kvaliteeti, väidab, et ajalehe sisu võib iseloomustada suundumusega koostada artikleid kallutatult: „Pealinna üldine hoiak on linnavalitsuse, Keskerakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna poolt ja riigi ning selle struktuuride, sealhulgas ka valitsuserakondade vastu“ (ibid: 49). Samuti toob Vaikmaa välja propagandamaigulise ja suhtekorraldusliku materjali olemasolu – oletatavasti ei puudu taolised tekstid ka linnaosalehtedest, mistõttu ei saa neid ka käsitleda tõsiseltvõetavate kogukondlike ajakirjandusväljaannetena.

2. Raadio

Raadiost, mida käsitletakse kogukonnaajakirjandusena põhiliselt välismaistes meediauuringutes, ei ole Eestis kujunenud tõsiseltvõetavat ja trükiajakirjandusega võrdväärset kogukonnaajakirjanduse rolli kandjat. Üheks põhjuseks on kindlasti ringhäälingu litsentsi taotlemiseks vajalike nõuete täitmise keerukus. Kuigi Eesti meediamaaastikul tegutsevad mõned leviala poolest regionaalsed raadiokanalid – nt Põlvamaa kohalik raadiojaam Marta, mis on kuuldav ka mujal Lõuna-Eestis; Rakveres asuv ja Lääne- ja Ida-Virumaal leviv Raadio Viru; Paides tegutsev Kuma Raadio; Paldiski Raadio; Valgas tegutsev Raadio Ruut; Saare, Hiiu ja Lääne maakonnas kuulatav Raadio Kadi ja Pärnu kohalik raadiojaam Pärnu Raadio, mida saab kuulata ka Viljandi-, Järva- ja Raplamaal –, on nende programmis pöhirõhk eeskätt meelelahutuslik-informatiivsel saatesisul (Luts 2011). Oma programmiga erinevad ülejäänutest ehk mõnevõrra Pärnu Raadio ja Raadio Kadi, mille eetris kõlavad hommikuprogrammide, muusika, päevauudise ja muu meelelahutusliku saatesisu kõrval aeg-ajalt ka persoonilood ja diskussioonisaaed. Teistest kohalikest raadiotest eristub selgesti ja paistab silma Margus Lepa juhitud kohalik Nõmme Raadio, mis reklaamib end kui Eesti kõige radikaalsemat raadiokanalit ja vastandub avalikult ning selgesõnaliselt peavoolu meediale: „*Peameedia jätab sageli paljud sündmused kajastamata või vahel isegi moonutab vahendatavaid uudiseid vastavalt oma isandate poliitilistele või majanduslikele huvidele*“ (Nõmme Raadio veebilehekülg). Vastandumine peavoolu meediale on teoreetilistes käsitlustes välja toodud kui kogukonnaajakirjanduse üks olulisi karakteristikuid. Nõmme Raadiol on aga veel üks väga oluline kogukonnaajakirjandusele tunnusjoon – kogukonna

lihtliikmete kaasamine sisuloomesse. Raadio veebileheküljel kutsutakse kuulajaid üles raadio agendiks hakkama, st ärgitatakse raadiokuulajat teavitama tema tähelepanu püüdnud sündmusest või uudisest. Nõmme Raadio puhul on esile kerkinud ka selle marginaliseerimise katsed⁴, mille kogukonnameedia teoreetikud ühe kogukonnaajakirjanduse võimaliku ohuna välja toovad.

3. Portaalid

Osaliselt püüavad kogukonnaajakirjanduse rolli täita ka kodanikualgatuse korras loodud piirkondlikud portaalid kylauudis.ee (MTÜ Eesti Kodanikuajakirjanduse Seltsi algatus) ja hiljuti tegutsemist alustanud Läänlane. Tegemist on portaalidega, mis on valdavalt keskendunud kohalike uudiste vahendamisele, sealhulgas võetakse vastu ja avaldatakse ka lugejakirju ning muid kaastöid. Taolisi portaale on veelgi ja tõenäoliselt nende hulk ka tulevikus kasvab – seda tüüpi kogukonnaajakirjandus astub alles oma esimesi samme.

4. Televisioon

Eestis levivad lisaks üleriigilistele telekanalitele ka mõned kohalikud kanalid, mille programmis on põhirõhk valdavalt meelelahutuslikul saatesisul: näiteks 1992. aastal esimese kohaliku televisioonina Tartus tööd alustanud ja valdavalt kodumaiste muusikavideote näitamisele spetsialiseerunud kommertskanal ALO TV, mis on alates 2009. aastast nähtav üle Eesti (varem levis Tartus ja selle lähistel); Tallinna elu kajastav avalik-õiguslik programm Tallinn TV, mis levib samuti üle kogu Eesti; teised väiksemad piirkondlikud kanalid (nt peamiselt Ida-Virumaa vaatajatele toodetav telekanal TBN Baltia).

---

⁴ 2009. aastal linastus ETVs ja kinoekraanil Rain Tolgi ja Andres Maimiku dokumentaalfilm „Radikaal“, mis rääkis Margus Lepast ja Nõmme Raadiost pilkavas võtmes. Kuigi autorid on sõnastanud filmi väntamise ideeks Lepa värvika ja vastuolulise (armastatud komöödiandi tüpaažiga filminäitlejast radikaalsete ideedega raadiotegegijaks) isiku avamise, vähendas film tõenäoliselt potentsiaalse kuulajaskonna seas raadiokanali tõsiseltvõetavust.

2. Töö empiirilised lähtekohad: maakonnalehed Eestis

Kõige uuem kirjalik allikas Eesti maakonnalehtedest on Sulev Uusi artikkel Eesti Akadeemilise Ajakirjanduse Seltsi (EAAS) aastaraamatus, kus Uus toob välja järgneva: „2009. aastal ilmus neid [maakonnalehti] 15 nimetust, väljaandeid ühe võrra rohkem (Põhjarannikul on rööpväljaanne SP). Ainuke oma leheta maakond on Tartumaa, samanimeline leht lõpetas ilmumise juba poolteistkümmend aastat tagasi, aseaineks on Postimehe lisa Tartu Postimees“ (Uus 2011: 20). Täna ilmub Eestis 16 maakonnalehte (lisaks Põhjaranniku rööpväljaanne Severnoje Poberežje). Hiiu ja Saare maakonnas konkureerivad oma väljaannetega koguni kaks ettevõtet – täisühing Oma Saar väljaannetega Saarte Hääl (kuni 2010. aastani kandis nime Oma Saar) ja Hiiu Nädal (ilmub 2010. aastast) ning OÜ Saaremaa Raadio väljaannetega Hiiu Leht ja Meie Maa. Näib, et mõlemas maakonnas kuulub liidripositsioon ehk pikaajsemat ajakirjanduslikku traditsiooni kandvatele Saaremaa Raadio väljaantavatel ajalehtedele. Hiiu Lehe tiraaž on uustulnuka Hiiu Nädala omast kolm korda suurem ja Meie Maa edumaa Saarte Hääle ees 2800 eksemplari (vt tabel 1).

Tabel 1. Maakonnalehtede väljaandjad ja tiraažid 2011

Väljaanne	Väljaandja	Ilmumine	Tiraaž*
Pärnu Postimees	AS Ühinenud Ajalehed	5 x nädalas (T-L)	13400
Sakala	AS Ühinenud Ajalehed	5 x nädalas (T-L)	9400
Meie Maa	OÜ Saaremaa Raadio	6 x nädalas (E-L)	7300
Saarte Hääl	TÜ Oma Saar	5 x nädalas (T-L)	4500
Virumaa Teataja	AS Ühinenud Ajalehed	5 x nädalas (T-L)	6900
Põhjarannik	AS PR Põhjarannik	5 x nädalas (T-L)	6800
Järva Teataja	AS Ühinenud Ajalehed	3 x nädalas (T; N; L)	4600
Võrumaa Teataja	AS Võru Teataja	3 x nädalas (T; N; L)	4200
Lääne Elu	OÜ Lääne Elu	3 x nädalas (T; N; L)	4000
Nädaline	OÜ Nädaline	3 x nädalas (T; N; L)	3100
Hiiu Leht	OÜ Saaremaa Raadio	2 x nädalas (T; R)	3000
Hiiu Nädal	TÜ Oma Saar	1 x nädalas (N)	1000
Valgamaalane	AS Ühinenud Ajalehed	3 x nädalas (T; N; L)	3000
Harju Elu	Kirilille Kirjastuse AS	1 x nädalas (R)	2800
Koit	AS Põlva Koit	3 x nädalas (T, N, L)	2800
Vooremaa	AS Seitung	3 x nädalas (T, N, L)	2700
<i>*2011 veebruari keskmine</i>			
<i>Allikad: EALL, väljaannete veebileheküljed</i>			

Eestis ilmuvad maakonnalehed on valdavalt päevalehed ja ilmuvad kolm kuni viis korda nädalas. Erandiks on Harju maakonna leht Harju Elu, mis ilmub üks kord nädalas ja Hiiu

maakonna leht Hiiu Leht, mis ilmub kaks korda nädalas. Kõige suurema trükiarvuga maakonnaleht on Pärnu Postimees, mille 2011. aasta veebruarikuu keskmine tiraaž oli 13 400. Võrdlusena võib välja tuua, et see jääb neli ja pool korda alla Eesti suurima trükiarvuga üleriigilisele päevalehele Postimees, mille k.a veebruarikuu tiraaž oli 58 500. Pärnu Postimehele järgnevad suuruselt Viljandimaa leht Sakala (9400), Meie Maa (7300), Virumaa Teataja (6900) ja Põhjarannik (6800). Keskmisest tunduvamalt väiksemate tiraažidega on Jõgevamaa väljaanne Vooremaa (2700), Põlvamaa leht Koit (2800) ja Harju Elu (2800). Maakonnalehed ilmuvad A3 formaadis ja ilmuvad nii mustvalgete kui värvilistena. Suurem osa maakonnalehtedest ilmub valdavalt 8–12-leheküljelisena, kui lisad välja jätta.

Lisaks traditsioonilistele rubriikidele nagu uudis-, arvamuse- ja majanduskülgedele on maakonnalehtede eripäraks erirubriikide, -külgede ja -veergude olemasolu, kus tehakse referatiivseid ülevaateid üleriigilise leviga populaarsete päevalehtede, uudisteagentuuride, rahvusringhäälingu kanalite ja ka välismaiste väljaannete teemakajastustest (näiteks Meie Maas ja Lääne Elus ilmuv veerg „Teised lehed“ ning Järva Teataja erirubriik „Meil ja mujal“). Mitmest maakonnalehest võib leida ka spetsiaalsed küljed, kus ilmuvad persoonilood kogukonna liikmetest. Valdaval osal maakonnalehtedest ilmuvad ka temaatilised lisalehed – nt kultuuri- ja noortelised.

Maakonnalehtede omandivorm

Aastatel 1991-1994 toimus Eesti meedia arengus kiire ja täielik üleminek liberaalsele ajakirjandusmudelile, ajakirjad ja ajalehed erastati (Vihalemm 2004: 15). Enamik maakonnalehti läks erastamisega esialgu põhiliselt lehetegijate kätte, st, et aktsiaseltside ja osuühingute osalisteks või vähemalt tuumikuks olid samade lehtede ajakirjanikud ja teised toimetuse töötajad (Uus 1999: 81). Suurenev konkurents reklaamiturul tõi kaasa meedia kontsentreerumise – alates 1995. aastast kujunes välja kaks trükimeedia keskust, Meediakorp ja Postimees, mis 1998. aastal läksid suurel määral välisomanike kätte, kujunedes vastavalt Ekspress Grupiks ja Eesti Meediaks (Vihalemm 2004: 19). See tähendab, et sarnaselt mujal maailmas toimuvaga, on Eestis meediaettevõtluses esile tõusnud meediaettevõtete püüed kasvada ning erinevate meediavaldkondade koondumine ühe ettevõtte kätte. Sama tendents on ilmnunud ka maakonnalehtede puhul.

1990ndate teisel poolel hakkasid meediakontsernid laiendama ka geograafilist haaret, konkureerides maakonnalehtede erastamisel. Erastati järgemööda viis Eesti tugevamat

maakonnalehte – Sakala, Virumaa Teataja, Pärnu Postimees, Järva Teataja ja Valgamaalane. Postimehe grupp osales koos Pressinvestiga Sakala erastamisel, millele järgnes Järva Teataja ja Virumaa Teataja ost. Eesti Meedia ostis ära Valgamaalase ja Eesti suurima tiraažiga maakonnalehe Pärnu Postimehe, millele pretendeeris tuliselt ka Ekspress Grupp (Paju 2004:32).

Hetkel jagunevad Eesti maakonnalehed omandivormi järgi kahte rühma: meediakontsernidele kuuluvad lehed ja meediakontsernidest sõltumatud lehed. Suurem osa Eesti maakonnalehtedest on meediakontsernidest sõltumatud ehk kuuluvad kodumaistele osühingutele või aktsiaseltsidele (vt tabel 1). Meediakontsernidest sõltumatud väljaanded on Hiiu Leht, Põhjarannik, Harju Elu, Lääne Elu, Nädaline, Võrumaa Teataja, Meie Maa, Saarte Hääl, Koit ja Vooremaa.

Viit maakonnalehte – Pärnu Postimees, Sakala, Virumaa Teataja, Järva Teataja ja Valgamaalane – annab välja AS Ühinenud Ajalehed (edaspidi ÜA), mis on 2008. aastal Eesti suurima meediakontserni Eesti Meedia (omanikuks Põhjamaade meediakontsern Schibsted) ja Pressinvesti maakonnalehtede haldamiseks ja arendamiseks ning uute projektide käivitamiseks loodud ühisfirma. Kui seni olid osalused erinevates maakonnalehtedes jaotunud väga erinevalt, siis uue ühinemisotsusega sai ettevõtte suurosanikuks 66%-ilise aktsiapakiga Eesti Meedia, 34% aktsiatest sai Pressinvestile. Eesti Meedia juhatuse esimees Mart Kadastik nägi toona avalikkusele antud kommentaarides ühinemises ja uues struktuuris võimalust maakonnalehtedele halvenevate majandusoludega paremini kohanduda, uusi ideid ja arendusi teostada (Postimees 2008).

Aasta hiljem andsid omanikud ÜA-le kõik neile kuuluvad maakonnalehti kirjastavate ettevõtete aktsiad, mille tulemusel sai ÜA-st AS Pärnu Postimehe, AS Sakala Kirjastuse, AS Järva Teataja Kirjastuse, AS Viru Pressi ja AS Litero ainuomanik (AS Ühinenud Ajalehed 2010). Kui 2008. aastal pidid kõik maakonnalehti väljaandvad ettevõtted senisel kujul alles jääma, muudeti 2009. aastal juhtimise lihtsustamise ja kulude kokkuhoiu eesmärgil kõik tütarettevõtted osühinguteks. Käesoleva aasta veebruarikuust ühendati kõik eelnimetatud maakonnalehti väljaandvad ettevõtted lõplikult ÜA koosseisu ja need lakkasid senisel kujul eksisteerimast (Äriregister).

Kuulumine kontserni annab väljaandele kindlasti teatud eelised, tagades sellele mõnevõrra stabiilsema majandusliku olukorra. Samuti võimaldab see kokku hoida tööjõukulude arvelt – näiteks on Ühinenud Ajalehtede väljaannetel ühine reklaami- ja turundusosakond. Paremas seisus on ka lehed, millel on võimalik saada soodsamat teenust sama ettevõtte omanduses olevalt tükikojalt.

Toimetuste suurus ja koosseis

Kuna maakonnalehed on suhteliselt mahukad ja valdavalt on tegemist päevalehtedega, mõjutab lehe sisu kvaliteeti kindlasti ka toimetuse koosseis, sh kirjutavate, muude tehniliste ja loominguiliste töötajate ning reklaamivaldkonnas tegutsevate töötajate olemasolu ja arv. Suurema koosseisuga toimetusel on rohkem võimalusi, sh rohkem ajaressurssi, pöörata tähelepanu lehe sisu põhjalikule analüüsile ja kolleegide töö konstruktiivsele tagasisidestamisele. Usutavasti ei piisa hea ajalehe üllitamiseks – nii, et see täidaks ka kogukonnaajakirjanduse rolli – professionaalsel tasemel erinevates žanrites kirjutamisest. Heade ideede sünniks peab jääma ka aega meeskondlikeks aruteludeks. Suurema meeskonna olemasolu võimaldub muu hulgas ka diferentseeritumat tööjaotust – ajakirjanik saab keskenduda kindlale teemavaldkonnale ja pühenduda üksnes oma ajakirjanikutööle. Maakonnalehtede toimetuste suurust ei saa kindlasti käsitleda universaalse ajakirjanduse kvaliteedi näitajana, töötajate suur arv ei pruugi peegelduda alati väljaande sisus. Leidub maakonnalehti, mida tehakse äärmiselt väikese meeskonnaga (nt Lääne Elu), kuid mille sisus peegeldub tunduvalt rohkem tegijate professionaalsust ja ajakirjaniku rollitunnetust kui mõningate teiste väljaannete sisus, mida tehakse kordades suurema meeskonnaga.

Eestis ilmuvad maakonnalehed varieeruvad töötajate arvu poolest suuresti. Väljaanded saab toimetuste töötajate arvu põhjal jagada mõtteliselt kolmeks: väikesed toimetused (kuni 10 töötajat); keskmised toimetused (11-20 töötajat) ja suured toimetused (üle 20 töötaja) (vt tabel 2). Viis kõige suurema toimetusega maakonnalehte on 42-liikmeline Pärnu Postimees, 36-liikmeline Sakala, 31-liikmeline Virumaa Teataja, 30-liikmeline Põhjarannik ja 25-liikmeline Meie Maa. Ühinenud Ajalehtede väljaanded paistavad valdavalt silma suure töötajate arvu poolest, siinkohal tuleb aga arvesse võtta, et viiel lehel on suures osas üks turundus- ja reklaamiosakond. Ülejäänud väljaannetega võrreldes tehakse väga väikese meeskonnaga Hiiu Lehte, Harju Elu ja Lääne Elu.

Tabel 2. Maakonnalehtede toimetuste koosseisud*

	Toimetajad ja reporterid	Muud loomingu- või tehnilised töötajad	Reklaam, turundus, levi ja muu administratiivne personal	Kokku	Ajakirjanike arv ühe lehenumbri kohta**
Pärnu Postimees	21	8	13	42	4,2
Sakala	15	10	11	36	3
Virumaa Teataja	12	9	10	31	2,4
Põhjarannik	10	8	12	30	2
Meie Maa	14	7	4	25	2,3
Järva Teataja	7	3	9	19	2,3
Nädaline	6	4	7	17	2
Valgamaalane	7	4	6	17	2,3
Koit	8	3	3	14	2,7
Vooremaa	4	6	4	14	1,3
Võrumaa Teataja	3	4	5	12	1
Hiiu Leht	5	2	2	9	2,5
Harju Elu	6	2	1	9	6
Lääne Elu	3	2	3	8	1
Kokku	121	72	90	283	

*Seisuga märts 2011

** Arvesse on võetud väljaande ilmumiskordade arv nädalas

Allikas: Maakonnalehtede veebilehed

Väikeste toimetustega maakonnalehtede seast eristub iseäranis Lääne Elu, mis ilmub kolm korda nädalas ja kus on kõigest kolm ajakirjanikku. Teiste lehtedega võrreldes töötab oluliselt vähem ajakirjanikke ka Harju Elus ja Hiiu Lehes, nende näol on küll tegemist nädalalehtedega (Harju Elu ilmub üks korda nädalas ja Hiiu Leht kaks korda).

Üldiselt võib öelda, et nii kirjutavate, teiste loomingu- ja tehniliste kui ka reklaami ala töötava personali osakaalud paistavad olevat enam-vähem korrelatsioonis toimetuste töötajate koguarvuga. Samas ilmneb ka mõningate meediakontsernist sõltumatute väljaannete puhul tendents, et mida suurem on toimetus, seda suurem osakaal on töötajate koguarvust just reklaami-, turundustöötajatel ning muul administratiivsel personalil. Näiteks on Võrumaa Teataja keskmise suurusega 12-liikmelises meeskonnas ajakirjanikke kõigest kolm, aga muud personali kokku 9. Sama tendents kehtib ka näiteks Vooremaa puhul.

Erineva ilmumissagedusega lehtede toimetuste koosseisude omavaheliseks võrdlemiseks on tabelis 2 välja toodud ka ajakirjanike arv ühe lehenumbri väljaandmiseks nädala jooksul, mis on saadud ajakirjanike arvu jagamisel lehe ilmumiskordade arvuga nädalas. Kõige rohkem

ajakirjanikke ühe lehenumbri väljaandmiseks on üks kord nädalas ilmuval Harju Elu toimetusel – kuus ajakirjanikku ühe lehenumbri kohta. Ülejäänud toimetustest paistab suurema ajakirjanike arvu poolest silma ka Pärnu Postimees. Lääne Elus ja Võrumaa Teatajas on aga ühe lehenumbri väljaandmiseks kõigest üks ajakirjanik.

Maakonnalehtede tähtsus sihtauditooriumi hulgas

Maakonna kui kogukonnaajakirjanduse seisukohast on oluline selle tähtsus oma lugejaskonna seas. Kui üle-eestilisel tasandil ei suuda maakonnalehed loetavuse poolest üleriigiliste päevalehtedega võistelda, siis oma ilmumispiirkonna raadiuses on maakonnaleht enamikes maakondades kõige loetavam väljaanne. TNS Emori 2010. aasta lugejauuringu järgi on näiteks Järvamaa, Jõgevamaa, Lääne-Virumaa, Põlvamaa, Pärnumaa, Valgamaa, Viljandimaa ja Võrumaa ajakirjanduslike väljaannete sihtrühma hulgas kõige populaarsem just maakonnaleht. Drastiliselt erinev positsioon oma maakonnas on näiteks Harju Elul, mis jääb kõige loetavamate ajakirjanduslike väljaannete esikümnest välja. Ida-Virumaal, kus ligikaudu 70% elanikkonnast moodustab venekeelne elanikkond, on iseenesestmõistetav, et eestikeelne Põhjarannik ei suuda kohalike venekeelsete ajakirjanduslike väljaannetega populaarsuselt võistelda. Raplamaal, Läänemaal ja saartel platseerub aga kohalik maakonnaleht Õhtulehe kannul teisele kohale.

Maakonnalehe olulisust oma sihtrühma hulgas tõendavad ka TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi Mina.Maailm.Meedia (lühendatuna Meema) 2008. aasta (sügis) uuringutulemused, mille järgi tunnevad eestlased ajalehti lugedes kõige enam huvi just oma valda, linna või/ja maakonda käsitletavate temade vastu (75% vastanutest märkis selle oluliseks). Ka Eesti rahvusringhäälingu 2007. aastal läbi viidud Eesti elanikkonna küsitlus (ERR 2008: 10) kõneleb kohalike lehtede olulisusest – 36% vastanutest loeb neid järjekindlalt.

2.1. Maakonnalehtede majandusnäitajad ja majanduskriisi mõjud

Kuigi majanduskriisile vaatamata ei ole ükski maakonnaleht ilmumist lõpetanud ega omanikke vahetanud – pigem on lisandunud mõni uus väljaanne –, on väljaannete tiraažid viimaste aastate jooksul vähenenud. Majanduskriisi peamiseks silmnähtavaks mõjuks on see, et lehed on muutunud õhemaks: näiteks Sakala, mis varem ilmus iga päev 16-20-

leheküljelisena, tõmbus nüüd enamasti 12 külje peale kokku; väiksemad lehed nagu Valgamaalane jäid rangemalt kaheksaküljeliseks ja sellest enam lehekülgi trükiti harvem kui varasematel aastatel (Valner 2011: 26). Erinevalt meediakontsernidele kuuluvatest lehtedest, mis omavad kindlamat seljatagust ja on tõenäoliselt majanduslikult stabiilsemad, võivad keerulistesse olukordadesse sattuda just väikesed sõltumatud maakonnalehed, mis usutavasti oma omanikele üüratuid kasumeid ei too.

Majanduslanguse aastatel on maakonnalehtede kasumile hakanud tõenäoliselt ohtu kujutama ka veebiajakirjanduse jõuline pealetung. Positiivseks võib pidada seda, et pea kõigil maakonnalehtedel on lisaks paberväljaannetele ka valdavalt tõsiseltvõetavad võrguväljaanded. Viimastel aastatel on muutunud suurema osa maakonnalehtede veebiportaalid tasulisteks – paberlehed ei ole enam täies ulatuses veebiversioonis kättesaadavad. Ühinenud Ajalehtede väljaannete veebiversioone on täiendatud, kuid paberlehes ilmunud täispikki lugusid saavad tasuta lugeda vaid lehe tellijad. Leidub väljaandeid, kes pakuvad oma lugejale võimalust tellida lehenumbri PDF-versiooni (nt Lääne Elu), kuid on ka maakonnalehti, kes on – tõenäoliselt majanduskriisist tingitud müügitulu vähenemisega seoses – ajalehesisu veebikeskkonda ülesriputamisest sootuks loobunud. Selline tendents raskendab tõenäoliselt kontakti hoidmist ja tekitamist noore lugejaskonna ja pealetulevate põlvkondadega, kes on harjunud informatsiooni Internetist otsima. Noortes ajalehe lugemisharjumuse tekitamine ja nendega dialoogi hoidmine on aga maakonnalehtede eksistentsi seisukohast võtmetähtsusega.

Majanduslikult keerulised ajad on ärgitanud väljaandjaid algatama kasumlikke lisaprojekte. Näiteks käivitas AS ÜA 2008. aastal ühisprojektina vabaajaportaali „24 tundi“, mis pakub infot vabaaja ürituste kohta. Portaali eestvedaja on Pärnu Postimees. Hiiu Lehe ja Meie Maa reedese lehenumbri vahel ilmub ühine nädalalõpulis Nädalalõpp, kus lisaks kultuurisündmuste kajastamisele avaldatakse ka suurem osa reklaamist, teadetest ja kuulutustest.

Samuti on üksjagu keerulisem neil maakonnalehtedel, millel tuleb lisaks valla- ja linnalehtedega konkureerimisele võistelda nii reklaamiturul kui lugejaskonna seas koguni ka teise maakondliku väljaandega. Saare maakonnas annab täisühing Oma Saar välja ajalehte Saarte Hääl ja OÜ Saaremaa Raadio lehte Meie Maa. 2010. aastast ilmub Hiiumaal ettevõtte Oma Saar nädalaleht Hiiu Nädal, mis võtab mõõtu senini (2004. aastast saadik) ainukesena Hiiu maakonna lehe tiitlit kandnud Hiiu Lehega (väljaandja OÜ Saaremaa Raadio).

Jõgevamaa leht Vooremaa võistleb reklaamiturul Põltsamaa piirkondliku lehega Vali Uudised. Ajakirjanduslike väljaannete paljusus iseloomustab ka mitmekesise kultuuriga Põlva maakonda, kus ilmuvad (lisaks maakonnalehele Koit) ka piirkondlik leht LõunaLeht, setokeelne Setomaa ja võrukeelne Uma Leht.

Teiste maakonnalehtede seas iseloomustab mõnevõrra keerulisem olukord ka Harjumaa lehte Harju Elu. Harju maakonna elanikkonna suurus ja jõukus on samaaegselt nii lehe tegutsemist takistavateks kui soodustavateks potentsiaalseteks teguriteks. Lehe ülesandeks on haarata teemakajastusega kõige rohkemate omavalitsusüksustega ja kõige suurema elanike arvuga maakonda. Nähtavasti võib jääda Harju Elu lugejale seetõttu kaugemaks – sellele viitab ka eelmises peatükis välja toodud Harju Elu suhteliselt väike trükiarv – kui mõne väiksema maakonna leht, mistõttu on raskendatud ka selle kogukondliku funktsiooni täitmine. Samuti identifitseerivad tõenäoliselt mitmete Tallinnaga piirnevate valdade elanikud end esmajoonel tallinlastena, mistõttu ei konkureeri Harju Elu üksnes vallalehtedega, vaid ka üleriigilise leviga päevalehtedega.

Eesti Ajalehtede Liidu (EALL) andmed nii üleriigiliste lehtede kui maakonnalehtede viimaste aastate majandusnäitajate kohta võimaldavad välja tuua esialgsed majanduskriisi mõjud. Põhjalikeks ja täielikeks majanduslanguse mõjude analüüsiks tuleks edaspidi kindlasti analüüsida ka järgmiste aastate majandusnäitajaid. Järgnevalt on vaatluse alla võetud maakonnalehtede ja üleriigiliste väljaannete majandusnäitajad aastatel 2007-2009, sest üleriigiliste lehtede puhul oli juba aastal 2008 täheldatav kogukäibe ja reklaamikäibe langus.

Põhilise 2009. aastal ilmnunud majanduslangusest tingitud muutusena saab olemasolevate andmete põhjal välja tuua reklaamikäibe suhteliselt suure vähenemise. Kahe eelneva aastaga võrreldes vähenes reklaamikäibe ligikaudu ühe kolmandiku võrra. Samas võib positiivseks lugeda, et võrrelduna üleriigiliste päevalehtedega, mida iseloomustab suhteliselt suur majanduslik kukkumine (vt tabel 4), püsisid maakonnalehtede majandusnäitajad 2009. aastal stabiilsematena (vt tabel 3). Kui üleriigilistes päevalehtedes vähenes ajakirjanike arv üheksa protsendi võrra juba 2008. aastal, siis maakonnalehtedes värvati ajakirjanikke koguni mõnevõrra juurde.

Tabel 3. Maakonna- ja kohalike lehtede majandusnäitajad 2007–2009⁵

	2007		2008		2009	
	N	%**	N	%	N	%
Kogukäive (kroonides)	180 000	100	186 000	3	160 000	-11
Reklaamikäive (kroonides)	103 000	100	104 000	1	66 000	-36
Ajakirjanike arv	279	100	295	6	262	-6
Toimetuste töötajate arv kokku	422	100	422	0	363	-14

**2007. a. seis on võetud 100-na. 2008 ja 2009 on arvatud 2007. a. suhtes
Allikas: EALLi koondandmed 23 maakonna- ja kohaliku lehe kohta*

Nii maakonnalehtedes kui üleriigilistes päevalehtedes vähenes 2009. aastal toimetuste töötajate arv peaaegu samavõrd – 2007. aastaga võrreldes töötas maakonnalehtedes 14% ja üleriigilistes päevalehtedes 13% vähem inimesi. Erinevus tuleb aga sisse loominguliste töötajate ehk ajakirjanike osas. Kui suurtes päevalehtedes vähenes loominguliste töötajate arv 24%, siis maakonnalehtedes peaaegu neli korda vähem. Eelnev on ilmselgelt tingitud sellest, et majandusbuumi aastatel said üleriigilised väljaanded lubada endale mitmeid kordi suuremat loomingulist meeskonda kui väikesed lehed.

Tabel 4. Üleriigiliste päevalehtede majandusnäitajad 2007 – 2009

	2007		2008		2009	
	N	%**	N	%	N	%
Kogukäive (tuhandetes)	710 524	100	692 100	-3	508 000	-28
Reklaamikäive (tuhandetes)	379 249	100	328 400	-13	216 000	-43
Ajakirjanike arv	499	100	453	-9	381	-24
Toimetuste töötajate arv kokku	631	100	611	-3	550	-13

**2007. a. seis on võetud 100-na. 2008 ja 2009 on arvatud 2007. a. suhtes
Allikas: EALLi andmed Eesti Päevalehe, Postimehe, Õhtulehe, Äripäeva ja venekeelse Postimehe kohta*

Maakonnalehtede tiraažid on võrreldes kriisieelse ajaga langenud (vt tabel 5). Võrreldes tiraažide muutuste protsente aastatel 2008–2011, ilmneb, et mitmete lehtede jaoks on kriisi negatiivne mõju trükiarvudele saavutanud haripunkti just 2010. ja 2011. aastal. Kõige

⁵ Tabelis 3 välja toodud arvutused on koostatud EALLi koondandmete põhjal 23 liikmeslehe kohta (EALLi järgi on 23 hulgas nii maakonnalehed kui muud kohalikud lehed). Kuigi andmed on ühtlasi ka muude kohalike lehtede kohta, annavad need siiski maakonnalehtede majandusnäitajatest adekvaatse üldtendentsi (kuna eranditult kõik maakonnalehed on EALLi liikmed, on maakonnalehed selgelt ülekaalus).

drastilisemalt on kukkunud Vooremaa, Järva Teataja, Võrumaa Teataja ja Põlvamaa ajalehe Koit trükiarvud, mille langus 2011. aastal võrrelduna 2008. aasta trükiarvuga on üle 20%, niigi väikese tiraažiga Vooremaal koguni peaaegu 30%.

Tabel 5. Maakonnalehtede tiraažid aastatel 2008–2011

	2008		2009		2010		2011	
	N*	%**	N	%	N	%	N	%
Pärnu Postimees	15,4	100	14,7	-4	13,6	-12	13,4	-13
Sakala	10,9	100	10,4	-4	9,7	-11	9,4	-14
Meie Maa	7,4	100	7,4	0	7,3	-1	7,3	-1
Virumaa Teataja	8,2	100	7,8	-5	7,2	-12	6,9	-16
Põhjarannik	7,9	100	7,4	-6	7,2	-9	6,8	-14
Järva Teataja	5,8	100	5,5	-5	4,7	-19	4,6	-21
Võrumaa Teataja	5,5	100	5,3	-4	4,7	-14	4,2	-24
Lääne Elu	4,5	100	4,2	-7	4	-11	4	-11
Nädaline	3,4	100	3,2	-6	3,1	-9	3,1	-9
Hiiu Leht	3	100	3	0	2,8	-7	2,8	-7
Valgamaalane	3,5	100	3,4	-3	3,1	-11	3	-14
Koit	3,5	100	3,3	-6	3	-14	2,8	-20
Vooremaa	3,8	100	3,2	-16	2,7	-29	2,7	-29
Kokku	82,8	100	78,8	-5	73,1	-12	68,4	-17

* Veebruarikuu tiraažid/ tuhandetes
 ** Tiraaži muutuse % 2008. aasta suhtes
 Allikad: EALL

Aga ka kõige suuremad maakonnalehtede trükiarvude langused ei küündi üleriigilise päevaleheni Äripäev, mille trükiarvu vähenemine lähenes 2010. aastal 40% kanti (võrrelduna aastaga 2008) (vt tabel 6). 2010. aasta veebruarikuu tiraažiga – 13 400 eksemplari – jäi leht alla kõige suuremale maakonnalehele Pärnu Postimees, mille sama kuu trükiarv oli 13 600.

Positiivse erandina võib välja tuua Saare maakonna väljaande Meie Maa, mille tiraaž langes nelja aasta lõikes kõigest 1% – 7400 eksemplarilt 7300 eksemplarini. Lisaks Meie Maale olid väiksemate tiraaži langustega maakonnalehed veel Hiiu Leht, Nädaline ja Lääne elu, mille trükiarv vähenes ligikaudu kümnendiku võrra. Võrreldes maakonnalehtede trükiarve üleriigiliste väljaannetega, võib täheldada, et kui mõningad erandid välja jätta, olid majanduskriisi mõjudel dramaatilisemad tagajärjed just suurtele üleriigilistele päevalehtedele. Palju lugejaid kaotasid nii Eesti Päevaleht, Õhtuleht kui ka juba eelnevalt mainitud Äripäev.

Postimees kaotas teiste päevalehtedega võrreldes 2-4 korda vähem lugejaid ja säilitas ka majanduslanguse ajal oma senise turuliidri positsiooni.

Tabel 6. Üleriigiliste päevalehtede tiraažid 2008–2011

	2008		2009		2010		2011	
	N*	%**	N	%	N	%	N	%
Postimees	63	100	62,9	-0,2	58,5	-7	59	-6
Eesti Päevaleht	36,1	100	36,8	2	33,2	-8	29,5	-18
Õhtuleht	59,3	100	59,8	1	54,3	-8	53	-11
Äripäev	21,8	100	19,4	-11	13,4	-38	16,4	-25
Kokku	180,2	100	178,9	-1	159,4	-12	157,9	-12

* Veebruarikuu tiraažid/ tuhandetes
 ** Tiraaži muutuse % 2008. aasta suhtes
 Allikad: EALL

Kuigi majanduskriisi ajal kaotasid suured üleriigilised lehed rohkem lugejaid kui suurem osa maakonnalehtedest, on maakonnalehtede tiraažid viimaste aastate jooksul vähenenud.

Maakonnalehtedele, mille tiraažid on niigi väikesed, võib juba väike tiraaži langus (isegi 100 eksemplari) olla eksistentsiks vajalikust miinimumist allapoole liikumine, kust allapoole ei olegi enam minna.

2.2. Rahvastiku dünaamika maakondades

Maakonnalehtede trükiarvude vähenemist saab küll ühest küljest põhjendada majanduskriisi mõjudega, kuid maakonnalehte ei saa vaadelda eraldi piirkonnast, kus see tegutseb. Olulisteks teguriteks tiraažide vähenemisel on ka ääremaastumise ja rahvaarvu vähenemise probleemid, mis kerkivad teravalt esile just Kesk-Eestis. Rahvaarvu vähenemine ja väljaränne on tegur, mida ajalehed üksi oma jõududega ei ole võimelised mõjutama.

Eesti kõige väiksem maakond on 10 000 elanikuga Hiiumaa ja kõige suurem 528 468 elanikuga Harjumaa. Harjumaa elanike ja sellele suuruselt järgnevate Ida-Virumaa ja Tartumaa elanike arvu vahe on pisut suurem kui kolmekordne. Eesti Inimarengu Aruandes 2009 (Lauristin 2010) tuuakse välja, et Eesti regionaalset arengut iseloomustab piirkondlike erisuste kristalliseerumine kahe-keskuseliseks – majandusregioonide sisemise arenguvõime (tootlikkus, haridus ja majandusstruktuur) erisused on suurenenud ja heaolu ning rikkus on kogunenud kahte piirkonda, mille keskusteks on Tallinn ja Tartu. Muud piirkonnad on üha enam muutumas perifeeriaks, mis ei suuda pakkuda oma elanikele keskustega samaväärset

elukvaliteeti (ibid). Eesti valdade jätkusuutlikkuse uuringus (Sepp et al 2009) ilmneb Eesti omavalitsussüsteemis regionaalselt kohalike omavalitsuste võimekuse loode–kagu-suunaline polariseerumine, seda eriti valdade puhul – valdav osa väiksema võimekusindeksi väärtusega omavalitsusüksustest paikneb Eesti kagu- ja idaosas (ibid: 16).

Regionaalsele mahajäämusele järgneb positiivse stsenaariumi järgi individuaalsel tasandil elanike püüe olla aktiivne ja oma kodukohas isikliku eluolu parandamiseks midagi ise ära teha (hoida elus kohalikku seltsielu ja alustada ise ettevõtlusega), halvimal juhul otsustatakse aga elukohta vahetada. Keskuste lähedale jäävaid piirkondi ähvardab muu hulgas ka muutumine magalateks – elanike sotsiaalne elu (töö, koolid, sõbrad, tuttavad) kontsentreerub keskustesse ja elukohaga kaotatakse nii emotsionaalsed kui pragmaatilised sidemed.

Eesti Inimarengu Aruandes 2009 tuuakse välja, et riikliku statistika alusel suurenes Harjumaa elanike arv aastatel 2000–2008 teiste maakondade arvelt 27 300 elaniku võrra (ibid: 69).

Teiste maakondade rändesaldo on aastatel 2005–2008 lõikes olnud püsivalt negatiivne (v.a Pärnumaa aastatel 2005–2007, Hiiumaa 2006. aastal ja Tartumaa 2007. aastal). Selgelt ilmneb ka suuremate linnade nagu Tallinna, Tartu ja Pärnu lähivaldade atraktiivsus elukeskkonnana. (ibid: 70) Tabelis 7 esitatud statistikaameti rahvaarvu dünaamikast kõnelevate andmete põhjal on näha, et aastatel 2000–2011 on lisandunud elanikke vaid Harju- ja Tartumaale – muudes maakondades on rahvaarv vähenenud. Kõige rohkem on vähenenud absoluutarvudes Ida-Virumaa elanikkond – aastatel 2000–2011 12 601 elaniku võrra. Teiste maakondadega võrrelduna on elanike arv rohkem vähenenud ka Pärnu-, Viljandi-, Võru- ja Järvamaal.

Tabel 7. Rahvastiku dünaamika maakondades 2000-2011

	2000		2011	
	Rahvaarv	Rahvaarv	N	%
Harju maakond (sh Tallinn)	526 155	528 468	+2313	+0,4
Ida-Viru maakond	180 143	167 542	-12 601	-7
Tartu maakond	149 744	150 535	+791	+0,5
Pärnu maakond	91 363	88 327	-3036	-3
Lääne-Viru maakond	67 910	66 861	-1049	-1,5
Viljandi maakond	58 087	55 275	-2812	-5
Võru maakond	39 988	37 494	-2494	-6
Järva maakond	38 871	35 963	-2908	-7
Jõgeva maakond	38 372	36 550	-1822	-5
Valga maakond	35 861	33 889	-1972	-5
Saare maakond	36 010	34 577	-1433	-4
Rapla maakond	37 671	36 652	-1019	-3
Põlva maakond	32 743	30 778	-1965	-6
Lääne maakond	28 695	27 283	-1412	-5
Hiiu maakond	10 458	10 000	-458	-4

Allikas: Statistikaamet

Selleks, et võtta arvesse tiraažide hindamisel ka potentsiaalse lugejaskonna suurust – maakonna elanikkonna arvu, on tabelis 8 arvatud maakonnalehtede levikutiheduse näitajad, st võrreldud maakonna rahvaarvu vastava lehe trükiarvuga ning toodud välja selle dünaamika aastatel 2000-2011. Levikutihedus ehk inimeste arv ühe lehenumbri kohta on saadud maakonna rahvaarvu jagamisel vastava maakonnalehe trükiarvuga. Tabelis 8 esitatud levikutiheduste näitajate tõlgendamisel tuleb silmas pidada, et mida väiksem on arv (mida vähem lugejaid ühe lehenumbri kohta tuleb), seda suurema levikutihedusega väljaanne on. Erinevate aastate levikutiheduse võrdlemine võimaldab vaadelda, kuivõrd on konkreetse väljaande tiraaži vähenemine seotud selle maakonna elanikkonna vähenemisega. Kui levikutiheduse näitaja on aastate lõikes jäänud samaks, võib väita, et tiraaži muutus on olnud korrelatsioonis elanikkonna vähenemise või suurenemisega, vastupidisel juhul on trükiarvu muutumise põhjuseks olnud muud tegurid.

Kõige suurema levikutihedusega väljaanded on 2000. aastal Meie Maa, Sakala ja Lääne Elu (vt tabel 8). Teistest väljaannetest eristuvad tunduvalt väiksema levikutihedusega Vooremaa, Valgamaalane, Nädaline ja Põhjarannik, mille levikutihedus on peaaegu kaks korda väiksem kui eelpool nimetatud kolmel väljaandel. Põhjaranniku olukord on usutavasti

paljuski seletatav Ida-Virumaa venekeelse elanikkonna suure osakaaluga (ligikaudu 70%), kelle hulgas on populaarsed arvatavasti venekeelsed meediakanalid.

Tabel 8. Maakonnalehtede levikutiheduse näitajad 2000 ja 2011

	2000			2011		
	Rahvaarv	Tiraaž	LT*	Rahvaarv	Tiraaž	LT
Pärnu Postimees	91 363	15,8	6	88 327	13,4	7
Sakala	58 087	12	5	55 275	9,4	6
Meie Maa	36 010	8,9	4	34 577	7,3	5
Virumaa Teataja	67 910	9,6	7	66 861	6,9	10
Põhjarannik	180 143	10,4	17	167 542	6,8	25
Järva Teataja	38 871	6,7	6	35 963	4,6	8
Võrumaa Teataja	39 988	6,8	6	37 494	4,2	9
Lääne Elu	28 695	5,2	5	27 283	4	7
Nädaline	37 671	4,2	9	36 652	3,1	12
Hiiu Leht	10 458	1,7	6	10 000	2,8	3
Valgamaalane	35 861	4	9	33 889	3	11
Koit	32 743	5	6	30 778	2,8	11
Vooremaa	38 372	4,1	9	36 550	2,7	14

*Levikutiheduse näitaja on saadud vastava lehe maakonna rahvaarvu jagamisel lehe veebruarikuu trükiarvuga
Allikad: EALL, Statistikaamet

Aastatel 2000-2011 on täheldatav kõikide väljaannete levikutiheduse vähenemine, v.a Hiiu Lehel, mille levikutihedus on kasvanud kahekordselt. Hiiu Lehe fenomen on tõenäoliselt seletatav 2004. aastal konkureeriva väljaande kadumisega – Hiiumaa ja Hiiu Leht ühinesid, väljaanne ilmus edaspidi Hiiu Lehe nime all. Trükiarv, olles mitte seotud elanikkonna vähenemisega, on ülejäänutega võrreldes enam langenud Põlvamaa ajalehel Koit, Vooremaal, Nädalisel, Põhjarannikul, Virumaa Teatajal ja Võrumaa Teatajal. Drastilisema levikutiheduse vähenemisega eristub teistest eelnimetatud maakonnalehtedest Põhjarannik. Sakala, Meie Maa, Pärnu Postimehe, Järva Teataja, Lääne Elu ja Valgamaalase levikutiheduse vähenemine on teistega võrreldes olnud väiksem. Võib oletada, et nende väljaannete levikutiheduse vähenemine on ennekõike seletatav rahvaarvu vähenemisega.

Nii maakonnalehtede levikutiheduse näitajate, selle dünaamika kui ka lehtede tiraažide vaatlemisel ja võrdlemisel võib täheldada nimetatud näitajate ning maakondliku identiteedi tugevuse vahelist seost. Seosele on viidanud ka Sulev Valner (2009), kes märgib ära, et Jõgeva, Rapla, Valga ja Põlva maakond kui suhteliselt uued ja nõrgema maakondliku identiteediga moodustised jäävad ka maakonnalehe tiraaži poolest nii absoluutarvudes kui

suhtena maakonna elanike arvu selgelt alla traditsioonilistele „vanadele“ maakondadele (ibid: 26). Nõrgema identiteediga maakondadele on üldjuhul iseloomulik ka väljaannete paljusus.

3. Probleemipüstitus ja uurimisküsimused

Kohalik ajakirjandus on inimese esmane sotsialiseerija ja kohaliku elu käimalükkaja. Kohaliku ajakirjanduse ülesanne on tekitada inimestes huvi nii kohaliku tasandi probleemide kui ka ühiskonna arenguprobleemide vastu laiemalt. Inimestes huvi äratamine ja nende kaasamine diskussioonidesse eeldab aga väljaannetelt adekvaatset kohaliku tasandi protsesside seiret ja analüüsi, julget ja kriitilist lähenemist probleemidele ning nende toomist avalikkuse ette.

Maakonnalehtedel on kogukonna konstrueerijatena üleriigiliste väljaannete ees tugev eelis – lähedus lugejale. Lähedus ehk kogukondlikkus hõlbustab usalduse tekkimist ja võimaldab lugejal end väljaandega ning selle ajakirjanikega paremini identifitseerida. Vastuokslikult on aga seesama lähedus ka probleemiks. Anonüümsuse puudumine, sh ajakirjanike lähedus oma allikatele ja kohalikule võimule, muudab ajakirjanikutöö keerukamaks – kriitiliselt tuleb end positioneerida oma tuttava või koguni naabri suhtes. Kartusega kohaliku võimuga opositsiooni astuda võib kaasneda ka oht, et olulisi probleeme ei julgeta lehes sõnastada. Eelnev nõuab maakonnalehelt ja selle ajakirjanikelt väga professionaalset ja potentsiaalseid konflikte trotsivat rollimääratlust. Maakonnalehe muutumine kohaliku võimu käepikenduseks, „kõhurääkijaks“ ja ühekülgses reflekteerijaks võib vähendada oluliselt selle usaldust lugejaskonna hulgas ja kujutada seeläbi ohtu ka maakonnalehe püsijäämisele.

Kuigi majanduskriisi ajal kaotasid suured lehed rohkem lugejaid kui kohalikud lehed, on maakonnalehtede tiraažid viimaste aastate jooksul vähenenud. Ühest küljest majanduslanguse tõttu, kuid kindlasti on siinkohal olulised ka ääremaastumise ja rahvaarvu vähenemise probleemid. Tallinna lähedusse jäävaid piirkondi ähvardab magalateks kujunemise tendents ja kogu sotsiaalse elu koondumine linna, mistõttu kohalike elanike side oma elupaigaga nõrgeneb. Väga tähtis on küsida, kuidas maakonnaleht keerulised ajad üle elab, kaotamata kontakti lugejaga? Kohaliku lehe kui kodukohatunde tugevdaja ja hoida ning oluliste probleemide sõnastaja roll on siinkohal võtmetähtsusega. Maakonnalehed asuvad punktides, kus regionaalarenguprobleemid on akuutsed ja paistavad kõige teravamalt välja. Seega võiks maakonnaajakirjanduse ülesanne olla üleriigilises meedias kõneaineks oleva statistika rikastamine just läbi teemapüstituste, kus probleemid ei ole anonüümsed, vaid isikustatud, probleemidest kõneldakse läbi kohalike inimeste.

Magistritöö eesmärgiks on luua põhjalik ülevaade Eesti maakonnalehtedest, sh uurida, kuidas täidavad maakonnalehed kogukonnaajakirjanduse rolli. Järgnevalt on välja toodud uurimisküsimused, millest töös juhindutakse ja lühipõhjendused lähtudes töö teoreetilistest alustest:

Millistel teemadel maakonnalehtedes kirjutatakse? Millised teemad on maakonnalehete tegijate jaoks uudisväärtuslikud?

Kuivõrd põhjalikud on teemakäsitlused? Kas ajakirjanikud on artiklitega vaeva näinud – küsitlenud erinevaid osapooli, viidanud erinevatele allikatele? Või on tegemist pelgalt pinnapealsete ja referatiivsete teemakajastustega?

Milliseid põhifunktsioone maakonnaleht kannab? Kuidas maakonnaleht ja lehetegijad end kogukonnas oma tekstisisu järgi positsioneerivad – on nad pigem informeerijad, integreerijad, harijad, meelelahutajad, mobiliseerijad, probleemidele osutajad? Mil määral on maakonnalehtedes problemlugusid ehk kuidas on maakonnalehed võtnud endale kohalike probleemide sõnastaja ja tõstataja rolli?

Kuivõrd mitmekesised on lehed oma žanrite poolest? Sarnaselt üleriigilistele päevalehtedele on ka maakonnalehtedes oluline, et leht oleks lugejale põnev ja huvitav lugeda. Samuti võimaldavad erinevates žanrites kirjutatud lood kajastada sündmusi erineva nurga alt. Reportaaž on näiteks uudisloost sugestiivsem ja annab edasi vahetuid emotsioone, loo tegelaste siiraid arvamused. Pikad intervjuud, vestlusringid, analüüsid võimaldavad probleemi või teemat põhjalikumalt avada, toovad esile vastanduvaid arvamusi ja seisukohti. Personilugudes tähtsustatakse jällegi inimest kui isiksust. Erinevate žanrite kasutamine nõuab ajakirjanikult professionaalset žanrite tundmist ja tunnetamist.

Millised on teemade geograafilised dimensioonid (lokaalne, üleriigiline, rahvusvaheline)? Kuivõrd jõuavad üleriigilised teemad ja probleemid kohalikesse lehtedesse? Kuivõrd seostatakse artiklites erinevaid dimensioone – kas nt kohaliku tasandi probleem asetatakse üleriigilisse või rahvusvahelisse konteksti? Kuna maakonda ei saa käsitleda lahus Eestis laiemalt aset leidvatest sündmustest, on oluline, et kohalikud lehetegijad suudaksid ja peaksid oluliseks ka muud maailma kohalikule elule lähemale tuua. Iseäranis on see oluline nende lugejate jaoks, kellel ei jätku ressursi üleriigilist lehte tellida ja kelleni jõuab informatsioon üksnes maakonnalehe kaudu.

Kes saavad maakonnalehtedes sõna? Kes on lugude autorid ja inimallikad? Milline on toimetuse ja väljastpoolt tuleva tekstiloomingu osakaal? Kogukonna meedia kontseptsioonist lähtuvalt on maakonnalehe ülesandeks kaasata sisuloomesse ka kogukonna liikmeid. Sellest johtuvalt on oluline küsida, kuivõrd on kohalikes lehtedes nii lugude autorite kui kaudsete kõneisikutena esile tõstetud ja seeläbi ka tähtsustatud kohalik inimene. Mil määral on lugudes käsitletavat teemad personifitseeritud ehk kas tõstetakse esile inimese kogemus?

Kuidas ajakirjanikud end lugeja suhtes positsioneerivad ja lugejaid kontseptualiseerivad? Kas juhtkirjadest ja toimetuse arvamusalgudest joonistub välja lugude adressaat ning lehe ja lugeja vaheline suhe?

Kelle ootustega maakonnalehtede tegijad oma töös arvestavad ja milles nad näevad oma lehe olulisust? Kogukonna meedia kontseptsioonist lähtuvalt peaks kogukonnaajakirjandus olema suunatud eeskätt kogukonna liikmetele.

4. Valim ja analüüsimeetodid

Selleks, et magistritöös püstitatud uurimisküsimustele vastata, on kasutatud kolme analüüsi instrumenti: 1) kontentanalüüsi väljaannete sisu analüüsimiseks, 2) kvalitatiivset tekstianalüüsi toimetuse juhtkirjade ja toimetuse ajakirjanike arvamused analüüsimiseks ja 3) ankeetküsitlust ajakirjanike vaate kindlakstegemiseks maakonnalehe rollist.

4.1. Kontentanalüüsi valim ja kategooriad

Kontentanalüüsi meetod on uurimismetoodika kommunikatsiooni silmaga nähtava sisu objektiivseks, süstemaatiliseks ja kvantitatiivseks kirjeldamiseks (Berelson, Ticheri et al 2000 kaudu). McQuaili (2000) järgi on meetod kasulik tekstide klassifitseerimiseks, mõju määratlemiseks, erinevate kanalite või erinevate perioodide võrdlemiseks, samuti sisu ja tegelikkuse võrdlemiseks. Meetod annab statistilise tulemuse, mis kehtib märksa laiema meediarealaalsuse kohta kui vaadeldud tekstikogu (ibid: 293). Kontentanalüüs osutus sobivaks, sest antud töö valimi näol oli tegemist mahuka tekstimassiiviga, mille analüüsimise eesmärgiks oli saada maakonnalehtedest põhjalik ülevaade – saada sisu erinevatest trendidest tervikpilt ehk luua taustsüsteem. Berger (1998) toob välja kontentanalüüsi võimaluse teha läbi tekstide uurimise järeldusi nende tekstide autorite kohta. Ehk teisisõnu, väärtused ja hoiakud, mida kontentanalüüsi kaudu tekstides välja tuuakse, peegeldavad muu hulgas nende tekstide autorite väärtusi ja hoiakuid (ibid: 23). Maakonnalehtede tekstide uurimine võimaldab meil järeldusi teha ka kohalike lehetegijate kohta – uurida, milles seisneb nende arvates kohaliku ajakirjanduse roll ja ülesanne.

Kontentanalüüsi meetodiga analüüsisin maakonnalehtede 2011. aasta esimesi lehenumbreid ehk 4. jaanuaril (v.a Harju Elu, mis ilmus 7. jaanuaril) ilmunud lehti. Valimi moodustavad 14 maakondlikku lehte: Põhjarannik, Pärnu Postimees, Sakala, Virumaa Teataja, Meie Maa, Hiiu Leht, Koit, Lääne Elu, Nädaline, Võrumaa Teataja, Valgamaalane, Järva Teataja, Vooremaa ja Harju Elu. Hiiu ja Saare maakonnas, kus ilmub kaks maakonnalehte, võtsin valimisse suurema tiraažiga väljaande. Valimist jätsin välja Tartu Postimehe, mis küll erinevate andmebaaside järgi klassifitseerub maakonnaleheks, kuid oma teemakajastusega liigitub pigem Tartu linna ja selle ümbruskonna leheks. Maakonnalehtede sisu võrdlemiseks üleriigilise leviga päevalehtedega, kodeeriti sama kodeerimisjuhendi alusel ka Eesti Päevalehe ja Postimehe 4. jaanuari väljaanded.

Valimi moodustamisel pidasin silmas kahte põhimõtet – kõiki analüüsitavaid lehenumbreid peab ühendama ühe konkreetse teema kajastamine ja kõik lehenumbrid peavad ilmuma ühel ja samal kuupäeval. Kuna Harju maakonna leht Harju Elu ilmub üksnes reedeti, otsustasin selle väljaande lehenumbri arvata valimisse nädalase täpsusega. Pärast maakonnalehtede 2010. aasta teise poole ja 2011. aasta alguse mitmete lehenumbritega tutvumist, osutus väljaandeid ühendavaks teemaks Eesti liitumine euroalaga. Ühendava teema olemasolu, antud juhul siis euroalaga liitumise kajastamine, andis alust, et maakonnalehti ka omavahel põgusalt võrrelda ja profiililt kaheks jagada. Euroalaga liitumise kajastamisele on töö tulemuste osas pühendatud ka vastavasisuline alapeatükk.

Mõlemale eelnevalt paikapandud kriteeriumile vastasid maakonnalehtede 2011. aasta esimesed lehenumbrid – Harju Elu 7. jaanuari väljaanne ja ülejäänud lehtede 4. jaanuari väljaanded. Analüüsiühikuks oli lugu (sh lühiuudised ja –kommentaariid). Analüüsist on välja jäetud reklaam, fotoallkirjad ja lehekülje päises asuvad ühe- või kahelauselised lõigukesed. Samuti on välja jäetud koomiksid, teated (sealhulgas omavalitsuste teadaanded), iganädalased horoskoobid, ristsõnad.

Mitmetel juhtudel ei olnud üleriigiliste päevalehtede võrdlusandmed liiga väikese valimi tõttu usaldusväärsed, mistõttu sai kahe lehenumbri põhjal välja tuua vaid üldisi suundumusi, mitte aga täpseid protsentuaalseid jaotusi.

Valimi moodustanud lehenumbrid olid valdavalt aasta esimesed, mistõttu ei saa neid pidada tüüpilise sisuga numbriteks – leheveergudel ilmusid traditsioonilised lood aasta esimestest lastest, kajastati aastavahetusepidustusi, ilmus möödunud aastasse tagasivaatavaid ja kohaliku arengu teemal diskuteerivaid arvamused nii kohaliku tasandi poliitikutelt kui teistelt kogukonna liikmetelt. Tulemuste peatükis on sellele konkreetsete uurimistulemuste tõlgendamisel viidatud, näiteks lugude põhifunktsioone ja teemasid käsitlevates alapeatükkides. Ebatüüpilisusele vaatamata annavad tulemused siiski alust üldistuste tegemiseks. Samuti võimaldas aasta esimese lehenumbri, kus traditsiooniliselt kaardistatakse hetkeolukorda ja sõnastatakse selle foonil tulevikuvisionid, analüüsimine vaadelda, kas tegemist oli pelgalt tühisõnaliste tekstidega või sõnastati neis lugudes näiteks kohalikku arengut puudutavaid eesmärke ja ärgitati ka nende nimel ühiselt tegutsema.

Kokku kogunes kontentanalüüsi valimiks 428 artiklit, jaotus väljaannete lõikes on välja toodud tabelis 9. 428 artikli hulgas oli ka 16 toimetuse juhtkirja, mida analüüsisin kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodiga.

Tabel 9. Valim: artiklite arv väljaannete lõikes

Väljaanne	Artiklid
Postimees	78
Pärnu Postimees	39
Eesti Päevaleht	36
Virumaa Teataja	29
Põhjarannik	28
Meie Maa	27
Hiiu Leht	24
Valgamaalane	23
Koit	23
Järva teataja	22
Harju Elu	21
Vooremaa	19
Sakala	19
Lääne Elu	17
Nädaline	16
Võrumaa Teataja	7
Kokku	428

4.1.1. Kontentanalüüsi kategooriad

Kontentanalüüsis jagasin kommunikatsiooni sisu alaosadeks, sisu kvantitatiivseks kirjeldamiseks loetlesin ja liigendasin neid alaosi. Analüüsi läbiviimiseks moodustasin esialgse kodeerimistabeli kategooriate ja koodidega. Pärast ühe lehenumbri ehk 20 artikli proovikodeerimist täiendasin kodeerimistabelit, seejärel kodeerisin kõik lehenumbrid vastavalt olemasolevale kodeerimisjuhendile (vt lisa 1). Mõningaid kategooriad tuli täpsustada ja mugandada ka kodeerimise käigus, näiteks kategooria „artikli teema“ alakategooriat „majandus ja äri“. Kui esialgselt otsustasin kodeerida kõik euroalaga liitumist kajastavad artiklid alakategooria „majandus ja äri“ alla, moodustasin mõningase kodeerimise järel uue alakategooria „eurole üleminek“. Artiklid, mis käsitlesid rahareformi, asetamata seda laiemasse majanduspoliitilisse konteksti, klassifitseerusid alakategooria „eurole üleminek“ alla. Nimetatud artiklid käsitlesid pigem euro kasutuselevõttuga seotud inimeste

argikogemusi (eurokalkulaatorid, uue rahaga arveldamine, krooni ja euro sümboliline ja emotsionaalne tähendus, eurotuleku pidustused jne). Samuti täpsustasid kodeerimise algfaasis kategooriad „žanr“ ja „teksti põhifunktsioon“. Esimesele lisasin kodeerimise algfaasis alakategooria „selgitustöö ja aruandlus“ ja viimasele alakategooria „segažanr“. Mõlemad tunnused on lahti kirjutatud alljärgnevas lõikudes.

Kodeerimistabeli analüüsitunnusteks said väljaanne, artikli ilmumise kuupäev, asukoht, artikli illustreeritus, loo pikkus, žanr, autor, artikli allikad, inimallika tsiteerimine pressiteatest või teiste väljaannete tekstidest, inimallikate tüübid, artikli põhiteema, loo esmane dimensioon, loo teisene dimensioon, teksti põhifunktsioon, autori hoiak käsitletava probleemi suhtes, teema personifitseeritus, teemakäsitluse põhjalikkus.

Loo pikkuse määratlemine võimaldas järeldusi teha teemakäsitluse põhjalikkuse kohta. Kui maakonnalehtedes domineerivad lühilood pikkade lugude üle, võib oletada, et leht on pigem informatiivne kui hariv või analüüsiv. Oluline on tulemuste esitamisel eristada siinkohal lühitekste (lühiuudised jm, kuni 1000 tähemärki) muust materjalist, sest nende arvuline ülekaal ei võimalda veel järeldusi teha lehe sisu põhjalikkuse kohta. Kodeerisin artiklid pikkuse järgi viide rühma: 1) väga lühike, kuni 1000 tähemärki; 2) lühike, 1001-2000 tähemärki; 3) keskmine, 2001-4000 tähemärki; 4) pikk, 4001-8000; 5) väga pikk, üle 8000 tähemärgi.

Žanritest eristasin järgmisi: uudislugu, küsitlus, lühiuudis, juhtkiri, arvamislugu, reportaaž, arvustus, lugejakiri, intervjuu, analüüs, portreelugu, veste, fotoreportaaž, ilukirjanduslikud tekstid (nt järjejutt), pressiteade, kõne, fotogalerii, segažanr. Žanrite kategooriat täiendasin jooksvalt ka kodeerimise jooksul. Näiteks selgus, et erinevalt üleriigilistest päevalehtedest on maakonnalehtedel tavaks avaldada pressiteateid muutmata ja täispikal kujul. Tekste ei saanud liigitada lühiuudiste alla, sest need olid traditsioonilisest lühiuudisest tunduvalt pikemad, mistõttu otsustasin luua eraldi alakategooria „*pressiteade*“. Näitlikustavaks materjaliks oleks siinkohal Põlvamaa ajalehes Koit ilmunud lugu „Eurole üleminek algas edukalt“, mille näol on tegemist Euroopa Komisjoni muutmata kujul pressiteatega. Kodeerimise käigus lõin ka uue alakategooria „*segažanr*“, mille alla arvasin lood, mis ei liigitunud ühegi kindla artikližanri alla. Siia alla kodeerisin näiteks maakonnalehtedes ilmunud pikemad referatiivsed ülevaated uudisteagentuuride ja üleriigiliste väljaannete uudistest. Samuti klassifitseerusid segažanriks pressiteadete ümberjutustused ja mõned mõtteavaldused autoritelt väljastpoolt

toimetust, millel olid pealtnäha mitmed uudisloo struktuurilelemendid – juhtlõik, vahepealkirjad, tsitaadid allikatelt. Näiteks liigitus segažanri alla Nädalise 4. jaanuari esiküljelugu „Korvpallurid aitasid Pärnu õnnetust Raplas vältida“, mille autoriks oli kohalik korvpallitreener. Loo autor tänas oma õpilasi, kes aitasid spordihalli katuselt lume maha lükata ja katuse sissevarisemist vältida. Segažanri alla arvasin ka maakonnalehtedes ilmunud vallajuhtide ja maavanemate veerud (nt Nädalises ja Harju Elus). Segažanrite puhul eristasin uudisloolaadseid tekste ülejäänud tekstidest, sest ka uudisloolaadsetes tekstides analüüsisin inimallikate kasutamist.

Et uurida, millistel **teemadel** maakonnalehtedes kirjutatakse, moodustasin kategooria „artikli põhiteema“. Eraldi tähelepanu pöörasin teemadele, mida kajastati juhtkirjades ja arvamusalugudes, sest see võimaldas välja tuua teemad, mis olid olulised just toimetuste jaoks. Esialgse teemade nimistu moodustasin pilootanalüüsi põhjal. Kodeerimise käigus tuli aga korduvalt teemakategooriaid täiendada ja mugandada. Lõplik kodeerimisjuhend kujunes välja alljärgnevalt:

1. Loodsus, keskkond, ilmastikuolud (sh õnnetused)
2. Poliitika, seadusandlus, haldus, juhtimine
3. Haridus ja koolielu
4. Toimetulek ja sotsiaalprobleemid
5. Ajalugu (sh ajalooliste sündmustega seotud tähtpäevad, ajaloolised isikud)
6. Kultuur (kirjandus, kunst, teater, muusika, kultuurisündmused, teadus, religioon, filosoofia)
7. Rahvakultuur
8. Lood kogukonna liikmetest (pere-, kodu-, töö- või/ja isikulugu)
9. Sport
10. Kommunikatsioonitehnoloogia
11. Meedia

12. Majandus ja ettevõtlus (sh rahareform laiemas kontekstis)
13. Avalik kord, liiklus, kuritegevus, vandaalitsemine, seadusrikkumine
14. Meelelahutus (seltskonnaüritused, vaba aeg, pidustused, popkultuuri üritused)
15. Tarbimine ja mood
16. Kommunaal (sh teede ja torude parandamine, transport, majade ehitamine, heakorratõid, busside sõidugraafikud, tänavavalgustus, uute bensiinitanklate ehitamine jne)
17. Meditsiin (sh tervis ja arstiabi)
18. Kohaliku areng (sh elanike arv, sündid, surmad, ettevõtlus, tööhõive, sotsiaaltoolekanne jne)
19. Üleminek eurole
20. Muu

„Muuks“ klassifitseerused lood, mis ei liigitunud ühegi olemasoleva teema alla, kuid mille jaoks ei olnud põhjust ka eraldi alakategooriat luua. Näiteks liigitusid muu alla maakonnalehtedes ilmunud referatiivsed ülevaated muude väljaannete meediakajastustest, toimetuse uusaastasooovid ja küsitlused stiilis „mis meenub möödunud aastast“. Nimetatud artikleid ühendas põhiteema puudumine. Täpsustamist vajab alakategooria „kohalik areng“, mille alla liigitasin lood, kus käsitleti erinevaid arengunäitajaid paralleelselt (nt mitmed valla- ja maavanemate arvamused).

Tekstide **autorite** ja **inimallikate** määramine andis esiteks infot selle kohta, kes üldse maakonnalehtedes sõna saavad ja kuivõrd pöörduvad ajakirjanikud kommentaaride saamiseks erinevate allikate poole. Eelnev näitas osaliselt, kuivõrd näevad toimetused vaeva uudislugude kirjutamisega. Muu hulgas võimaldas kõneisikute uurimine välja tuua, milline on maakonnalehtedes toimetuse ja väljastpoolt tuleva materjali osakaal ning kas see erineb kuidagi ka üleriigiliste päevalehtede omast. Samuti oli oluline uurida, kas üleriigiliste väljaannetega võrreldes saavad maakonnalehtedes kui kogukonnaajakirjanduses rohkem sõna ka kogukonna tavaliikmed. Iga loo puhul märkisin ära inimallikate arvu. Autoritest eristasin järgmisi: ajakirjanik või toimetuse poliitik, kultuuritegelane/intellektuaal, tavainimene,

ekspert, uudisteagentuurid (nt BNS), mõni üleriigiline väljaanne, mõni muu kohalik väljaanne, välisajakirjandus, omavalitsus, pressiteade. Inimallikatest eristasin järgmisi: ajakirjanik, poliitik, kultuuritegelane/intellektuaal, tavainimene, ekspert, ettevõtja, pressiesindaja, muud relevantset allikad. Juhul kui ühes artiklis oli inimallikaid mitu ja nad jaotusid sama alakategooria alla (nt „ettevõtja“), märkisin analüüsiühiku kohta ära ühe inimallika – ettevõtja.

Maakonnalehtede tekstide kodeerimise käigus tekkis vajadus lisada kodeerimisjuhendisse kategooria „**tsiteeritud pressiteatest või mõnest muust tekstist**“. Mõningate maakonnalehtede uudislugude lugemisel, iseäranis lugude, mis kajastasid üleriigilise tasandi teemasid, jäi mulje, et ajakirjanik ei olnud allikalt ise kommentaari küsinud, vaid refereerinud tsitaadi pressiteatest või mõnest muust väljaandest, sealjuures algallikale viitamata. Sisestades artiklite lõike interneti otsingumootorisse, leidis nii mõnigi kahtlus kinnitust. Näiteks Meie Maas ilmunud esiküljelugu „Üleminek eurole kulges Kuressaares edukalt“ oli üles ehitatud erinevate pressiteadete lõikudest, tsitaatide algallikatele ei viidatud. Samuti tsiteeriti allikaid topelt näiteks ajalehes Koit ilmunud esiküljeuudises „Mikitamäel vahetus taas võim“, kus inimallikate tsitaadid olid pärit 29. detsembril Setomaas ilmunud uudisloost. Vaadeldaval perioodil ilmusid osades maakonnalehtedes uudislood ja lühiuudised harrastuspüügi õiguse ostmise laiendamisest, ka antud lugudes esitati valdavalt tsitaate keskkonnaministeeriumi samateemalisest pressiteatest. Lisatud kategooria võimaldas uurida, kui suur on maakonnalehtedes eelkirjeldatud lugude osakaal.

Hindamaks, kuivõrd toob maakonnaleht laia maailma kohalikule elule lähemale ja kuivõrd on kohalike lehtede ajakirjanikud võimelised looma seoseid kohaliku ja üleriigilise tasandi või koguni maailmas toimuva vahel, määrasin lugude **esmise ja teisese dimensiooni**. Esmane oli dimensioon, kuhu asetus artikli fookuses olev põhiliin. Teisesed dimensioonid väljendusid aga püüdluses teemat kontseptualiseerida uute dimensioonide kaudu. Esmase ja teisese dimensiooni analüüsitunnused olid kohalik, piirkondlik, üleriigiline ja muu maailm. Kohalikku dimensiooni asetuva teemakäsitluse põhifookuses oli piirkond, kus väljaanne asub ja tegutseb. Maakonnalehe puhul on see maakond, kus väljaanne ilmub, Eesti Päevalehe ja Postimehe puhul on kohalikuks dimensiooniks eeskätt Tallinn. Piirkondlikku dimensiooni asetus teemakajastus kui fookuses oli mitte kohalik tasand, vaid mõni muu Eesti piirkond.

Artikli **põhifunktsiooni määrav** kategoorias eristasin kaheksat analüüsitunnust:

1. Informeerimine
2. Harimine
3. Selgitustöö, kihutustöö, aruandlus
4. Meelelahutus
5. Lahenduste pakkumine
6. Probleemidele osutamine
7. Integreerimine ja kaasamine (sh ühised väärtused)
8. Mobiliseerimine, tegutsema ärgitamine
9. Muu

Tõenäoliselt jäi põhifunktsiooni määratlemine nii mõnigi kord osaliselt subjektiivseks. Näiteks lugude puhul, mis kandsid mitut funktsiooni, oli põhifunktsiooni valimine aeg-ajalt nähtavasti paljuski tunnetuse küsimus. „Ühiste väärtustele osutaja“ funktsiooni määratlemisel võivad kogukonda mittekuuluva kodeerija järeldused erineda kogukonda kuuluva kodeerija järeldustest – kogukonna liige tajub paremini kogukonna jagatud sümboleid. Järgnevalt on lahti kirjeldatud kategooria „artikli põhifunktsioon“ täpsustamist vajavad analüüsiühikud.

Kuigi artikli žanr võib luua teatud eeltingmused loo põhifunktsioonile – lühiuudised tõenäoliselt ühtepuhku informeerivad ja reportaaži žanriline eripära võimaldab sellel paremini olla integreeriv –, lähtusin teksti põhifunktsiooni määratlemisel printsiibist, et loo žanr ei determineeri automaatselt selle keskset funktsiooni. Näiteks võib meelelahutuslikku põhifunktsiooni kanda ka juhtkiri või arvamislugu. Pean eelnevat oluliseks välja tuua, sest erinevalt Eesti Päevalehest ja Postimehest, oli maakonnalehtedes ilmunud lugude funktsioonide määratlemisel funktsiooni sõltumatus žanrist rohkem märgatav. Nähtavasti on tendents seotud ka maakonnalehtede eripäraga kasutada segažanreid.

Meelelahutuslikku põhifunktsiooni kandsid maakonnalehtedes sageli näiteks järjejutud, esseed, fotoreportaažid pidustustest ja seltskonnaüritustest, aga ka muudes žanrites lood, mille põhituumaks oli pakkuda meeleolukaid looduskirjeldusi, värvikaid emotsioone, lõbusaid kalambuure. Näiteks Meie Maas ilmunud juhtkiri „Euronaks“, kus konstateeriti mänguliselt euroalaga liitumist stiilis „Loodame, et uue raha tulemine on ikka heas mõttes euronaks, mitte raskelt lajatatav eurolaks.“ Juhtkiri ei pakkunud uut teavet, teemaarendusi ega arusaadavaid seisukohavõtte, pigem oli tegemist pidupäevakõne stiilis meeleoluka ja ergutava sõnavõtuga,

mistõttu kodeerisin loo alakategooria „meelelahutus“ alla. Niisamuti kandis meelelahutuslikku funktsiooni näiteks Valgamaalases ilmunud Arvo Meeksi loodusmatka reportaaž „Õhtune matk looduses viis seiklejad ootamatult kokku metsaasukatega“. Tegemist oli lühireportaažiga, mis pakkus lugejale autori värvikaid emotsioone ega keskendunud niivõrd lugeja harimisele oluliste tähelepanekutega matkast ja loodusest.

Alakategooria „selgitus, aruandlus, kihutustöö“ kujunes kodeerimise käigus. Siia hulka liigitasin poliitikute programmilised ja propagandamaigulised sõnavõttud arvamusrubriikides. Näiteks ilmus vaadeldaval kuupäeval Virumaa Teatajas ja Valgamaalases Euroopa parlamendi liikme ja sotsiaaldemokraadi Ivari Padari arvamslugu (Valgamaalases „Sotsiaaldemokraadid soovivad“; Virumaa Teatajas „Ilves peab jätkama riigipeana“) saabuvatest presidendivalimistest ja sotsiaaldemokraatliku erakonna põhjendustest, miks Toomase-Hendrik Ilves peaks riigipeana jätkama. Samuti avaldati 4. jaanuaril Hiiu Lehes ja Nädalises riigikogu maaelukomisjoni esimehe ja sotsiaaldemokraadi Kalev Kotkase valimiste-eelne aramusavaldus „Põllumajandus vajab uut äratust“. Teistes maakonnalehtedes ilmusid mõlemad lood hilisemates lehenumbrites. Selgitustöö domineeris ka osade valla- ja maavanemate veergudes ja arvamslugudes, näiteks Nädalises ilmunud Kehtna vallavanema Kalle Toometi aramusloos „Raha on vähe, aga lund palju“.

Integreerivaks kodeerisin teksti, mille sisus oli põhirõhk kogukondlike või ka üldisemalt rahvuslike ühiseväärtuste loomisel ja sõnastamisel, kohaliku elu valdkondades oluliste sihtide seadmisel (siinkohal oluline, et sihid oleks sõnastatud läbi „meie“-tunnetuse). Tegemist oli lugudega, mis võimaldasid lugejal sugestiivselt end läbi loo kogukonna liikmena identifitseerida. Integreerivat põhifunktsiooni kandsid näiteks osad maakonnalehtedes ilmunud toimetuste (näiteks Vooremaas ilmunud põhjalik küsitlus „Uus aasta peaks eelmisest parem tulema“), maavanemate (näiteks Järva Teataja arvamusrubriigis ilmunud maavanema Tiina Oraste uusaastatervitus „Alustame uute lootustega) või teiste kogukonna liikmete uusaastasoovid või meenutused lõppenud aastast, kus võeti kokku kogukonna jaoks olulised sündmused ja sõnastati kohaliku tasandi olulised probleempunktid ja sihid. Integreerivateks liigitasin ka lood, kus fookusesse oli tõstetud mõni kohalik persoon (tavainimene, kultuuritegelane jne) ja temast kirjutati kohaliku elu kontekstis – st, et lugu võimaldas lugejal end kuidagi persooni või teemaga samastada. Integreerivaks looks oli näiteks Pärnu Postimehes ilmunud Asso Puideti antropoloogiliste sugematega persoonilugu „Tartlastel on vaim, tallinlastel vanake, aga meil Pärnus Vovka“, mis rääkis kohalikust legendaarsest

pudelikorjamisega elatist teenivast kogukonna liikmest. Jäi mulje, et loos oli suudetud luua side kogukonna ja selle elanike vahel – korduvalt viidati teatavale ühiskogemusele, kollektiivsele mälule: „*Nagu korrutustabel või laused armastatud linatööst, on põlvkondadele pärnakatele pea sisse kulunud fraas "Sjenti on?". Selle eest on hoolt kandnud Vovka, kes siinkandis on legendaarne nagu lehmakomm ja inimestele lähedasem kui Brackmann*“.

Mobiliseerivaks kodeerisin lood, mis ärgitasid lugejaid oluliste eesmärkide nimel kuidagi arvama, julgema, tegutsema jne. Sageli oli mobiliseerivates lugudes sõnastatud ka vaatlusalune probleem, millest lähtuvalt mobiliseeriti, kuid „probleemile tähelepanu juhtiva“ loo alla ei klassifitseerinud see seetõttu, et rõhk oli siiski üleskutsel. Mõned vaadeldaval kuupäeval maakonnalehtedes ilmunud põhifunktsioonilt mobiliseerivad lood olid seotud käesoleva aasta parlamendivalimistega. Sakalas ilmunud juhtkirjas „Head uut aastat!“ ärgitati inimesi parlamendivalimiste eel läbi nägema populistlikke loosungeid ja langetama läbimõeldud valimisotsuseid: „*Seesugused lubadused on poliitikas paratamatud. Neid ei tasu üle tähtsustada ei pimesi uskudes ega üdini naeruvääristades. Parteide programme tuleb vaadata selge pilguga. Silmas tuleb pidada sedagi, kes on varem riisunud ebapopulaarsete otsuste pealt koore ja kes on nende eest maksnud näiteks kohaga valitsuses.*“ Harju Elus ilmunud kohaliku vallaelaniku arvamusoos „Kas sellist Anija valda me tahtsimegi“ kutsuti kohalikke inimesi üles oma õiguste eest vallas seisma ja valla poliitikat kriitiliselt ning valvsalt jälgima.

Vaatlusalusel kuupäeval ilmusid osade maakonnalehtede arvamusrubriikides (Põhjarannik, Vooremaa) president Ilvese uusaastatervitused, mille kodeerisin alakategooria „**muu**“ alla, seda põhjusel, et tekst kandis mitut funktsiooni, mida oli keeruline hierarhiliselt reastada. „Muuks“ kodeerisin ka mõningad toimetuste liikmete üldsõnalised uusaastasooovid, kus keskenduti eraeluliste sündmuste meenutamisele.

Eristasin kontentanalüüsis **probleemlugusid** ülejäänutest. Probleemlooga oli tegemist üksnes siis, kui loos oli konflikt, milles sai tuvastada mitu osapoolt. Probleemlugu võis olla nii uudislugu kui mõnes muus žanris kirjutatud lugu. Probleemlugu ei olnud artikkel, mis kajastas liiklusõnnetusi, põlenguid ja muid problemaatilisi teemasid.

Kategooria, mis hindas artiklis käsitletava probleemi suhtes ilmnenu **hoiakut**, jagunes kaheks: „pigem kriitiline“ ja „pigem neutraalne“. Hoiakut hindasin üksnes lugudel, mis olid

eelnevalt probleemloo alla liigitunud. Pigem kriitilist hoiakut peegeldavate artiklite alla kodeerisin tekstid, kus konflikt oli toodud teravalt esile kas läbi erinevate osapoolte (uudisloo puhul) või lähenes probleemile kriitiliselt autor ise (arvamuslood, juhtkirjad). Kriitiline hoiak ei väljendunud pelgalt emotsionaalses kõnepruugis – nt ülivõrrete retoorikas, sarkasmis või ironias, vaid probleemi formuleerimises nii, et see mõjuks üleskutsena edasisteks aruteludeks (nt teemaga seotud oluliste ja kriitiliste küsimuste esitamine). Kriitiline hoiak peegeldus Põhjarannikus ilmunud loost „Vaikus rahvamajas põhjustab Toilas nurinat“, kus läbi kogukonna liikmete kommentaaride tõstatati kriitiliselt kohaliku kultuurielu hääbumise probleem: „/.../ see, et rahvamaja on unustusse jäetud, on ikka väga piinlik. Toila uued elanikud ei teagi, et see maja on rahvamaja, pidades seda lihtsalt üheks kuuriks. Et midagi sellist toimub vallas, kus tuleval aastal tähistatakse Toilas Eesti esimese maateatrimaja rajamise 130. aastapäeva, on eriti nõrdimapanev. Rahvamaja töö soikumine on niitnud kohalikul seltsielul jalad alt ning võtnud valla uutelt elanikelt võimaluse kogukonda sulanduda.“ Pigem neutraalne hoiak väljendus lugudes, kus probleemi üksnes kirjeldati neutraalselt ja ülevaatlikult – teemat ei suudetud sõnastada nii, et joonistuksid välja konflikti erinevad osapooled, mistõttu ei olnud loo põhjal võimalik sõnastada ka võimalikke lahendusi. Samuti ei mõjunud lugu laiema avaliku arutelu algatajana.

Teemakäsitluse põhjalikkust hindavas kategoorias eristasin „pigem põhjalikku“ ja „pigem pealiskaudset“ teemakäsitlust. Põhjalikkust määratlesin uudislugudel, segažanritel, analüüsidel (esimese kahe puhul võtsin vaatluse alla keskmised, pikad ja väga pikad tekstid), reportaažidel ja intervjuudel. Põhjalikkust ei määratlenud arvamuslugudel, juhtkirjadel, gallupitel, lühiuudistel ja muudel lühitekstidel. Kuigi ajalehtede toimetuste ülesanne on kanda hoolt, et arvamuslood, mis leheveergudele jõuavad, aitaksid kaasa olulistel teemadel avaliku arutelu kujunemisele, otsustasin töös analüüsida eeskätt toimetuse enda tekstide põhjalikkust ja arvamuslood välja jätta. Juhtkirjade, mis valdaval osal maakonnalehtedest on suhteliselt lühikesed, sisukusele oleks saanud tõenäoliselt määravaks sellele mõeldud leheruum. Põhjalik oli teemakäsitlus, kus: esines teemaarendust (tõstatati teema seisukohast olulisi küsimusi); kaardistatud olid teema erinevad aspektid; teemat kommenteerisid relevantssed allikad; probleemlugudes olid esindatud erinevad osapooled ja nende huvide konflikt. Põhjaliku teemakäsitlusega oli näiteks Virumaa Teatajas Risto Kuke sulest ilmunud artikkel „Rakvere haigla alustas uut aastat ilma lastearstita“, kus ajakirjanik kaardistas põhjalikult vaatlusaluse probleemi, küsitledes sealjuures kõikvõimalikke konflikti osapooli. Pealiskaudne artikkel

vastandus oma tunnustelt eelkirjeldatud põhjalikule artiklile – teksti pealiskaudsus väljendus peamiselt pelgalt kirjeldavas ja üldsõnalisel teemakäsitluses. Pealiskaudse teemakäsitlusega artikkel oli näiteks ajalehes Koit ilmunud esiküljelugu „Mikitamäel vahetus võim“, mis kajastab umbusalduse avaldamist Mikitamäe vallavanaemale. Tsiteeriti küll erinevaid allikaid, kuid konflikti erinevate osapoolte kommentaarid olid paljasõnalisel ja konflikti olemuseni ei jõutud.

Kategooria „**teksti personifikatsioon**“ jagunes kaheks: „on personifitseeritud“ ja „ei ole personifitseeritud“. Kategooria mõõtis, kuivõrd olid teemakäsitlused isikustatud ehk kuivõrd oli erinevates lugudes esile tõstetud ja tähtsustatud inimene ning tema kogemus. Inimallika kommentaar võib seisneda ka probleemi üldsõnalisel konstateeringus või kantseliitlik-bürokraatlikus arvamusalalduses. Isikustatud oli lugu, kus inimese kogemus oli välja toodud nii, et see võimaldaks teemat lugejale lähemale tuua ja luua eeldused empaatiaks. Isikustatuse olemasolu vaadeldi üksnes uudislugude puhul.

4.2. Juhtkirjade ja arvamusalugude valim ning analüüsi põhimõtted

Kvalitatiivse tekstianalüüsi meetodiga uurisin maakonnalehtede 4. jaanuari (Harju Elu 7. jaanuari) lehenumbrites ilmunud juhtkirju ja maakonnalehtede ajakirjanike arvamusalugusid. Kui kontentanalüüs on rakendatav suuremale tekstimassiivile ja võimaldab välja tuua suure hulga tekstide puhul näiteks mingite teemade või hoiakute esinemist, siis kvalitatiivse tekstianalüüsi abil saab uurida teksti süvitsi.

McQuail toob välja, et kontentanalüüsile iseloomulik kategooriate konstrueerimine enne nende kasutamist sisaldab ohtu, et uurija pigem surub peale oma väärtuste süsteemi, kui tuletab selle sisust. Tischeri järgi (2000) on teadlased kritiseerinud kontentanalüüsi traditsioonilist ehk kvantitatiivset suunda, sest see jätvat kõrvale tekstide tähendusliku sisu. Kriitikud on leidnud, et tekstis peituvaid tähenduste mustreid on võimalik avada, tuues välja erinevate kaastähenduste mitmeid võimalikke interpretatsioone, mitte teksti silmaga nähtava sisu pelga loendamise ja mõõtmise läbi (ibid: 62).

Kui kontentanalüüs võimaldas välja tuua juhtkirjades ja arvamusalugudes peituvaid üldisi hoiakuid ja rollipositsioone, siis kvalitatiivse tekstianalüüsi eesmärgiks oli teada saada, kas juhtkirjadest ja ajakirjanike arvamusalugudest selgub, kas ja kuidas kohalikud lehetegijad oma lugejat kontseptualiseerivad – kas tekstidest selgub, kes on toimetuste sõnumi adressaat ning missugune on väljaande ja auditooriumi vaheline suhe.

Valimi moodustasid kõik 2011. aasta 4. jaanuaril (v.a Harju Elu) maakonnalehtedes ilmunud juhtkirjad ja toimetuste ajakirjanike arvamused (kokku 17 lugu), mis kuulusid juba eelnevas peatükis kirjeldatud kontentanalüüsi valimi hulka.

4.3. Maakonnalehtede toimetuste küsitlus

Magistritöös kasutatakse ka maakonnalehtede toimetustes 2010. aasta detsembris ja 2011. aasta jaanuaris läbi viidud küsitluste tulemusi (küsimustiku koostas Ragne Kõuts).

Ajakirjanikel paluti vastata kahele etteantud variantidega küsimusele: 1) Kelle ootustega oma töös arvestate; 2) Mille poolest on teie väljaanne oluline kohalikus elus (vt lisa 3). Küsitluse tulemused annavad informatsiooni selle kohta, kelle ootustega lehetegijad oma igapäevatoos arvestavad ja milliseid rollifunktsioone nad kohalikule lehele omistavad. Küsimustikule paluti vastata magistritöö valimisse kuuluval 14 maakonnalehe toimetusel. Täidetud ankeedid laekusid 13 toimetuselt – kõigilt peale Põhjaranniku. Kokku laekus täidetud küsimustikke 70 (vt tabel 10). Küsitluste tulemusi võib pidada representatiivseks tegemaks järeldusi ja üldistusi, sest maakonnalehtede ajakirjanikest on vastanud tunduvalt üle poolte.

Tabel 10. Ankeedile vastanute arv väljaannete lõikes

Väljaanne	Vastanuid
Pärnu Postimees	4
Sakala	11
Põhjarannik	0
Meie Maa	2
Virumaa Teataja	11
Vooremaa	5
Järva Teataja	2
Võrumaa Teataja	1
Lääne Elu	3
Nädaline	10
Hiiu Leht	2
Valgamaalane	9
Harju Elu	5
Koit	5
Kokku	70

5. Uurimistulemused

5.1. Kontentanalüüsi tulemused

5.1.1. Teemad

Vaatlusalustes maakonnalehtede numbrites figureerisid viie kõige sagedasema teemana eurole üleminek, loodus ja ilmastikuolud, sport, poliitika ning meelelahutus (vt tabel 11). Eesti Päevalehe ja Postimehe sama kuupäeva teemadevalikus olid ülekaalus poliitika, majandus ja ettevõtlus, sport, loodus ja ilmastikuolud ning avalik kord ja kuritegevus. Kuna vaadeldavad maakonnalehtede väljaanded olid valdavalt uue aasta esimesed lehenumbrid, siis on ootuspärane meelelahutuse figureerimine kõige populaarsemate teemade hulgas – maakonnalehtedes ilmus aastavahetuse sündmusi ja seltskonnaüritusi kajastavaid artikleid.

Nii üleriigilistes väljaannetes kui maakonnalehtedes oli sagedaseks teemaks loodus ja ilmastikuolud ning poliitika-haldus-juhtimine. Looduse ja ilmastiku teemavaldkonnast pälvisid leheveergudel tähelepanu külma- ja lumerekordid ning lume põhjustatud õnnetused. Maakonnalehtede puhul tingis poliitika teema statistikas esilekerkimise ka osaliselt selle esinemine kohalike omavalitsuste teadatel põhinevate lühiuudiste kujul. Aga leidis ka mitmeid erandeid, mõningate näidetena: Nädalises ja Lääne Elus ilmunud kriitilised arvamused erakondade rahastamise teemal; Harju Elus avaldatud Anija valla elaniku kohalikku poliitikat kritiseeriv arvamislugu „Kas sellist Anija valda tahtsimegi ...“. Positiivse erinevusena üleriigiliste päevalehtede ees võib välja tuua, et 14 maakonnalehe numbri peale ilmus 10 artiklit kogukonna liikmetest, üleriigilistes mitte ühtegi.

Oluliselt rohkem teistest teemavaldkondadest esines maakonnalehtedes teemana eurole üleminek, mis kajastasid rahareformi, asetamata seda laiemasse majanduspoliitilisse konteksti. Seega olid maakonnalehtedes ülekaalus just sellised rahareformi käsitlevad artiklid, kus toodi esile pigem eurole üleminekuga seonduvaid inimeste hoiakud ja argikogemusi ning uue raha käibeletulekuga kaasnevaid protseduurilisi nüansse (uue rahaga arveldamine, eurokalkulaatorid, ülemineku edukus või ebaedukus pankade seisukohast jne). Üleriigilistes päevalehtedes figureeris populaarsete teemavaldkondade hulgas see-eest majandus ja ettevõtlus – erinevalt maakonnalehtedest keskenduti Eesti Päevalehes ja Postimehes ennekõike rahareformi laiematele majanduspoliitilistele tähendustele ja tagajärgedele.

Tabel 11. Lugude põhiteemad

Loo põhiteema	Maakonnalehed		Päevalehed	
	N	%	N	%
Eurole üleminek	45	14	8	7
Loodus, keskkond, ilmastikuolud (sh õnnetused)	38	12	13	11
Sport	35	11	14	11
Poliitika, haldus, seadusandlus, juhtimine	31	10	21	18
Meelelahutus (seltskonna- ja meelelahutusüritused, vaba aeg)	30	10	1	1
Kommunaal	25	8	4	4
Avalik kord ja kuritegevus	16	5	10	9
Kohalik areng	16	5	1	1
Muu	14	4	1	1
Lood kogukonna liikmetest (pere, kodu, töö, persoon)	10	3	0	0
Majandus ja ettevõtlus	10	3	17	15
Ajalugu (sh ajaloolised tähtpäevad ja ajaloolised isikud)	10	3	4	4
Eetika, väärtushinnangud, moraal	9	3	2	2
Meditatsioon, tervis	7	2	0	0
Kultuur (kirjandus, kunst, teater, muusika)	6	2	8	7
Rahvakultuur	4	1	0	0
Põllumajandus	3	1	0	0
Tarbimine	2	1	1	1
Toimetulek ja sotsiaalprobleemid	2	1	1	1
Haridus ja koolielu	1	1	1	1
Meedia	0	0	3	3
Kommunikatsioonitehnoloogia	0	0	4	3
Kokku	314	100	114	100

Maakonnalehtede tegijate jaoks oluliste temade vaatlemiseks on tabelis 12 esitatud juhtkirjades ning arvamusalustes esinenud temade esinelik, st, et välja on toodud temad, mis figureerisid ülejäänutest oluliselt rohkem. Temad, mis tabelis ei kajastu, esinesid kokku ühes või kahes loos. Sarnaselt kõikidele tekstidele tähtsustati ka juhtkirjades ja arvamusalustes eurole ülemineku ja poliitika temat. Lisaks tähtsustati teemana ka kohaliku arengu ja eetika-väärtuste-moraali temat. Maakonnalehtede arvamusrubriikides ilmus vaatlusalustes lehenumbrites mitmeid piirkonna arengut hindavaid, analüüsivaid ja tulevikku vaatavaid mõttearendusi valla- ja maavanematelt.

Tabel 12. Maakonnalehtede juhtkirjade ja arvamusaluste põhiteemade esinelik

Teema	Sagedus
Üleminek eurole	10
Poliitika, haldus, seadusandlus	8
Kohalik areng	7
Eetika, väärtushinnangud, moraal	6
<i>Analiüsitud artikleid kokku 37 – 23 arvamusalugu, 14 juhtkirja</i>	

Kuigi statistiline tulemus annab ülevaate väljaannetes kõige sagedamini esinenud teemadest, tuleks tulemuste tõlgendamisel silmas pidada, et teemadel, mida esines kõige enam, ei pruugitud pühendada ka kõige rohkem leheruumi või kirjutada enim põhjalikke lugusid. Üleriigilistes päevalehtedes oli selliseks teemaks kindlasti avalik kord ja kuritegevus, maakonnalehtedes esinenud teemavaldkondadest aga kindlasti sport, mis leidis kajastamist küll mitmete lugude näol, kuid mille puhul ka pikemates lugudes piirduti suuresti referatiivse 2010. aasta spordisündmuste loetlemisega.

5.1.2. Eurole ülemineku kajastamine

Üldistavalt jagunesid maakonnalehed vaatlusaluste lehenumbrite alusel eurole ülemineku kajastajatenäo profiililt kaheks: väljaanded, mis keskendusid nn euromelu temaatikale ja väljaanded, mis asetasisid fookusesse kohalikust elanikust euroskeptiku.

Euromelu temaatikat viljelevates tekstides käsitleti kas pealinna europidustusi, valitsuse liikmete pidulikke sõnavõtte rahareformi teemal, ülemineku tehnilisi nüansse jms. Enamjaolt oli teemakäsitus üleriigiline või pealinnakeskne, mitte aga kohaliku elu dimensiooni asetuv, pildilt puudus kohalik inimene.

Lood, kus vastupidiselt eelkirjeldatud lugudele oli fookusesse tõstetud just kohalik inimene, olid valdavalt reportaažid või uudislood kohalikes väikestes külapoodides ja turuplatsidel toimuvast. Näiteks Harju Elus ilmunud Regina Lilleoru reportaaž „Kaupmees, näita eurot!“, Inno Tähismaa artikkel „Euro saabus matusemeeleoluga“ Võrumaa Teatajas ja reportaažilik uudislugu „Viljandi turul liigub euro uue aasta esimestel päevadel aeglaselt“ Sakalas.

Representeeritud oli just nn tavainimese, sh maainimese ja vanema generatsiooni hoiakuid ja arvamusi. Pildil oli kohalik inimene, kes ei taju rahareformi riikliku majanduspoliitilise eduna, vaid on oma hoiakutes pigem ettevaatlik, kahtlev, nõutu, nostalgiasse kalduv ja näeb

muutuses eeskätt millegi olulise ja sümboliliselt väärtusliku kaotust (krooni kui olulise rahvuslik-kultuurilise sümboli kaotust).

Esile tõusis ka nn „krooni luigelaulu“ temaatika – kajastati mitmetes maapiirkondades aset leidnud krooni „matmise“ tseremooniaid ja mälestusmärkide püstitamise aktsioone. Pessimistlike noote rahareformi suunas ja etteheiteid riigile Eesti krooni mittepiisava väärtustamise teemal leidis ka mõningates maakonnalehtede juhtkirjades: „*Eurole üleminekuga on Järva Teatajal riigile ainult üks etteheide. Euro tutvustamisele kulus küll miljoneid, aga kahjuks unustasime selles tuhinas ära meid 18 aastat ja kuus kuud tublisti teeninud Eesti krooni*“ („Hüvasti, kroon, head tervist, euro!“, Järva Teataja). Nädalise peatoimetaja Tõnis Tõnisson meenutab oma juhtkirjas samuti uhkusega krooni tulekut ja on euroga kaasnevate „helgemate aegade“ suhtes pigem kahtlev: „*Nüüd, kus oleme tollest uhkest ajast (krooni aeg) teinud mineviku, võib ju rääkida, et see samm oli õige, ratsionaalne ja tuleviku suhtes aus. Paraku jääb süda sellesse tuleviku astudes külmaks, ei erutu ega anna uut usku, lootust ja armastust*“ („Miks jääb süda külmaks?“). Võrumaa Teataja juhtkirjas heidetakse Eesti riigijuhtidele ette, et euroalaga liitumise foonil on vaikitud maha teravad sotsiaalmajanduslikud probleemid: „*Meie riigiisad on üksikuid optimistlikke majandusnäitajaid igasugu „euruaunimetsi“ teenides sedavõrd promonud, et Eestit peetakse tegijaks. Kas Eesti on tegija Euroopa või oma rahva suhtes, pole keegi öelnud. Eestis kasvab vaesus, hinnad, töötus ja seetõttu ka nooremate töötajate väljavool*“ („Pöördumatult Euroopas“)

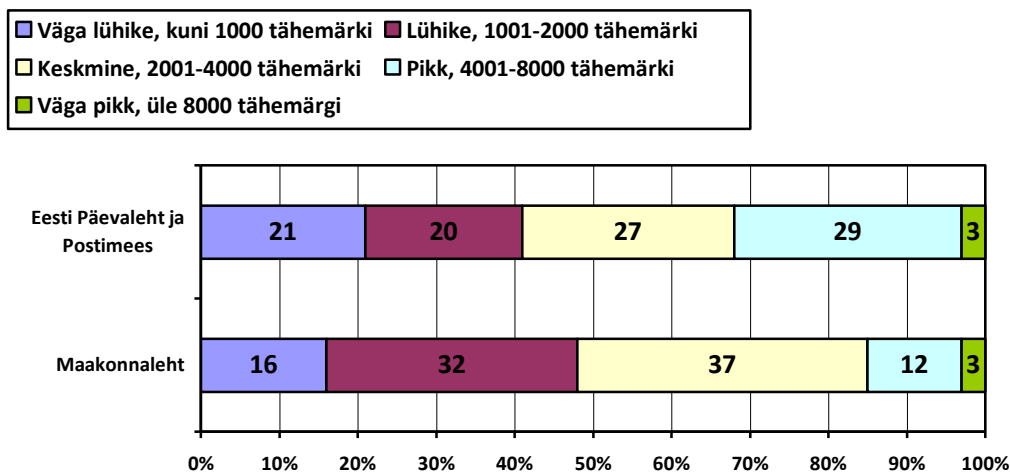
Maakonnalehtedes kõlanud pessimistlike nootide ja üleriigilises meedias domineeriva riigijuhtide edulise retoorika polarisatsioon annab alust kõnelda kahest erinevast mõtteruumist ja toob mõnevõrra esile elanikkonna sotsiaalmajandusliku kihistumise ja regionaalarengu probleemid, st rikkuse ning heaolu tsentraliseerituse. Paratamatult kaasnes mitmete maakonnalehtede euroskeptiliste tekstide lugemisega – riigijuhtide edulise retoorika foonil – konnotatsioon justkui süvendaks euro tulemine mittemõistmist, võõrandumist ja sotsiaalmajanduslikku lõhet hästi elava Eesti ja mahajäänud perifeeria vahel veelgi.

5.1.3. Teemakajastuse põhjalikkus

Teemakajastuse põhjalikkust hindasin nelja erineva kategooria abil: erinevate pikkustega lugude osakaal kogu tekstimahust, artiklite põhjalikkust hindava kategooria, inimallikate esinemine ja topelt-tsiteerimine uudislugudes.

Erinevate pikkustega artiklite osakaalu kõrvutamisel jätsin välja lühiuudised, mille arvukus või vähesus ei anna põhjalikkuse kohta infot niivõrd kui muude lugude vaatlemine. Pealegi sõltub lühiuudiste arv suuresti ka konkreetse väljaande ülesehitusest ja mahust. Kui võrrelda Postimeest Eesti Päevalehega, siis on esimesele näiteks iseloomulik väga suur lühiuudiste osakaal. Postimees on aga sealjuures lehekülgedelt mahukam, seega ei tähenda lühiuudiste suur arv automaatselt, et selles oleks pikki ja põhjalikke artikleid Eesti Päevalehega võrrelduna vähem. Maakonnalehed, mis on suurtest päevalehtedest tunduvalt õhemad, on ka struktuurilt erinevad – võrreldes päevalehtedega, on lühiuudiseid mõnevõrra vähem.

Vaatlusalusel perioodil olid maakonnalehtedes ülekaalus lühikese (sh väga lühikesed) ja keskmise pikkusega lood, mis moodustasid artiklite kogumahust 85%, Eesti Päevalehel ja Postimehel moodustasid vastava suurusega artiklid 68% (vt joonis 1).

Eesti Päevaleht ja Postimees – 63 artiklit, maakonnalehed – 224 artiklit

Joonis 1. Erinevate pikkustega artiklite osakaal (lühiuudised väljas) (% rühmast)

Kuigi väga pikki lugusid esines maakonnalehtedes ja üleriigilistes päevalehtedes samavõrd, mõjutas maakonnalehtede tulemust näiteks mitmeleheküljelised aastahoroskoobid Võrumaa Teatajas või Vooremaas ilmunud põhjalik küsitlus „Uus aasta peaks eelmisest parem tulema“, mis tähendab, et teksti pikkus ei pruugi antud juhul olla korrelatsioonis selle põhjalikkuse astmega. Oluliseks näitajaks võib aga lugeda pikkade lugude osakaalu – maakonnalehtedel 12% kogu teksti mahust ja üleriigilistel 29%. Vahe on rohkem kui kahekordne. Täpsema ülevaate saamiseks on tabelis 13 eraldi välja toodud ka erinevate pikkustega uudislugude esinemissagedused ja protsentuaalsed jaotused. Kuigi antud juhul pole osakaalude esiletoomine usaldusväärne, sest üleriigiliste päevalehtede valim on vaid 27 lugu, on näha, et

maakonnalehtedes on lühikese ja keskmise pikkusega lugusid kokku umbes kümme korda rohkem kui pikki, päevalehti iseloomustab pigem erinevate pikkustega lugude (lühikesed, keskmised, pikad) ühtlasem jagunemine.

Tabel 13. Uudislugude pikkused

	Maakonnalehed		Eesti Päevaleht ja Postimees	
	N	%	N	%
Väga lühike, kuni 1000 tähemärki	2	3	0	0
Lühike, 1001-2000 tähemärki	30	42	7	26
Keskmine, 2001-4000 tähemärki	32	46	10	37
Pikk, 4001-8000 tähemärki	6	9	10	37
Kokku	70	100	27	100

Nii uudislugude kui kogu tekstimaterjali (v.a lühiuudised) analüüsil selgunud statistiline tulemus annab alust järeldada, et Eesti maakonnalehed avaldavad rohkem lühilugusid kui üleriigilised päevalehed.

Teemakajastuste põhjalikkuse kohta annab alust järeldusi teha ka inimallikate esinemine ja topelt-tsiteerimine uudislugudes ja uudiselaadsetes (uudiselaadsed segažanrid, nt uudise kujul esitatud pressiteade jms) tekstid. Tabelis 14 võib näha, et kuigi üleriigiliste päevalehtede analüüsitav valim on liiga väike, et allikate kasutuse kohta põhjanevaid tendentse välja tuua, siis märkimist väärivaid erinevusi inimallikate kasutamise osas ei esinenud.

Tabel 14. Inimallikad uudislugudes ja uudiselaadsetes tekstides

	Maakonnalehed	Eesti Päevaleht ja Postimees
	N	N
Allikas puudub	29	8
1 allikas	28	10
2 allikat	8	4
3-6 allikat	26	6
Kokku	91	28

Ajakirjanike töö põhjalikkuse kohta sai järeldusi teha ka inimallikate topelt-tsiteerimise jälgimise põhjal (vt tabel 15). Analüüsist selgus, et võrreldes üleriigiliste päevalehtedega, ilmneb maakonnalehtede vaatlusalustes uudislugudes ja uudiselaadsetes tekstides tendents tsiteerida inimallikaid topelt, st, et ajakirjanik ei olnud allikalt ise kommentaari küsinud, vaid

kopeerinud tsitaadi pressiteatest või mõnest muust väljaandest. Teatud juhtudel oli jäetud sealjuures tsitaadi tegelikule allikale viitamata. Kui üleriigilistes päevalehtedes oli tsiteeritud topelt ühes loos, siis maakonnalehtedes oli selliseid lugusid 15. Kuigi topelt-tsiteerimine esines küllaltlalt vähestes lugudes ja enamjaolt kerkis see esile pressiteadete põhjal koostatud lühilugudes, annab nähtuse ilmumine väljaannete esiküljelugudes siiski alust kõnelema maakonnalehtede puhul teatud määral „copy-paste“-kultuuri levimise tendentsist.

Tabel 15. Inimallika topelt-tsiteerimine uudislugudes ja uudiselaadsetes tekstides

	Maakonnalehed	Eesti Päevaleht ja Postimees
	N	N
On tsiteeritud	15	1
Pole tsiteeritud	75	27
Kokku	91	28

Teemakajastuse põhjalikkust hindasin ka selle samanimelise kategooria „artikli põhjalikkus“ abil. Põhjalikkust määratlesin uudislugudel, segažanritel, analüüsidel (esimese kahe puhul võtsin vaatluse alla keskmised, pikad ja väga pikad tekstid), reportaažidel ja intervjuudel. Vaatlusaluste lehenumbrite põhjal saab järeldada, et maakonnalehtedes ilmus vähem põhjalikke lugusid kui üleriigilistes päevalehtedes (vt tabel 16). Kui maakonnalehtedes olid pisut üle poolte lugudest pealiskaudsed, siis üleriigilistes väljaannetes olid ülekaalus põhjaliku teemakäsitlusega lood.

Tabel 16. Teemakäsitluse põhjalikkus

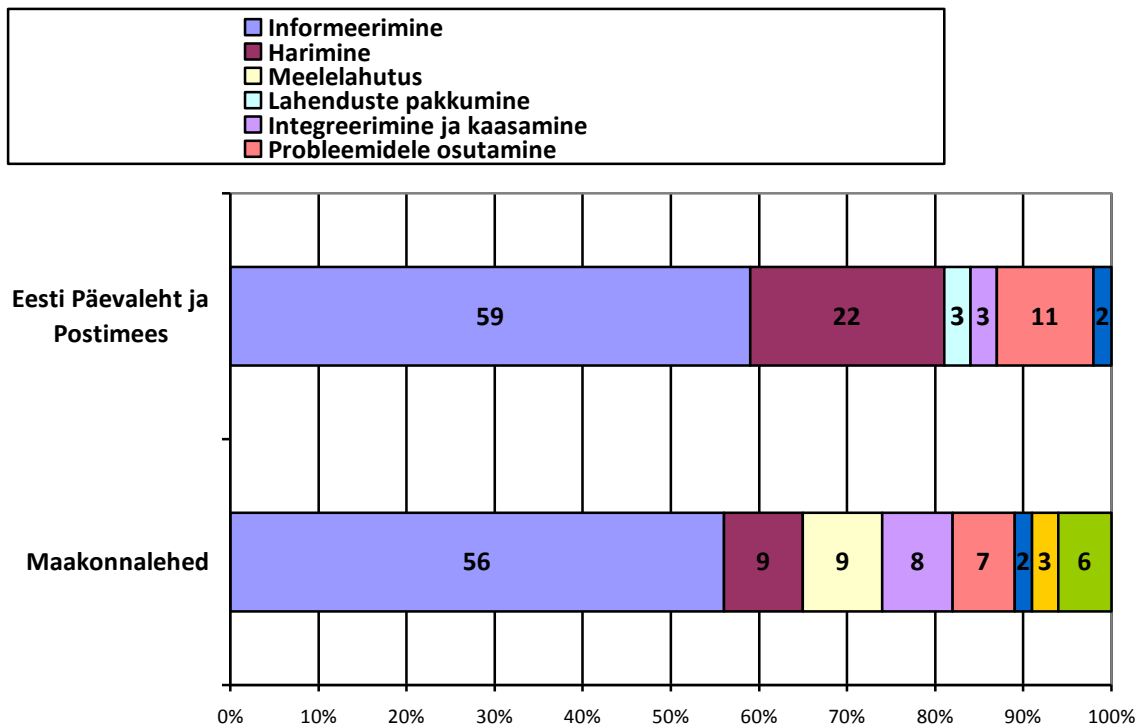
	Maakonnalehed	Eesti Päevaleht ja Postimees
	N	N
Pigem põhjalik	38	20
Pigem pealiskaudne	46	6
Kokku	84	26

Kuigi statistikast järeldub, et maakonnalehtedes on üleriigiliste väljaannetega võrreldes vähem põhjaliku teemakäsitlusega lugusid, võib 38 pigem põhjalikuks klassifitseerunud artikli alusel väita, et vaatlusalustes maakonnalehtedes leidis ka kõnekas hulk väga professionaalseid ja kohaliku arengu seisukohast olulisi tekste. Maakonnalehe ühe lehenumbri kodeerimine ei anna alust lehti omavahel võrrelda, aga nimetaksin ära mõned head ja olulised tekstinäited. Kindlasti väärivad eraldi märkimist Pärnu Postimehes ilmunud Asso Puideti

antropoloogiliste sugemetega persoonilugu „Tartlastel on vaim, tallinlastel vanake, aga meil Pärnus Vovka“, Virumaa Teatajas Risto Kuke artikkel „Rakvere haigla alustas uut aastat ilma lastearstita“ ja Põhjarannikus Tiia Linnardi artikkel „Vaikus rahvamajas põhjustab Toilas nurinat“.

5.1.4. Tekstide põhifunktsioonid

Vaatlusalustes lehenumbrites ilmunud tekstidest kandis ülekaalukas enamus informeerivat põhifunktsiooni, seda nii maakonnalehtedes kui üleriigilise leviga väljaannetes. Informatiivse põhifunktsiooniga artiklite osakaal oli mõlemas üle 50% (vt joonis 2). Muude põhifunktsioonidega artiklite osakaalu kõrvutamisel tulevad aga esile mõningad erinevused. Kui Eesti Päevalehes ja Postimehes ilmunud lugudest olid 22% harivad, siis maakonnalehtedes oli põhifunktsioonilt harivate lugude osakaal kõigest 8%.

Eesti Päevaleht ja Postimees – 63 artiklit, maakonnalehed – 224 artiklit

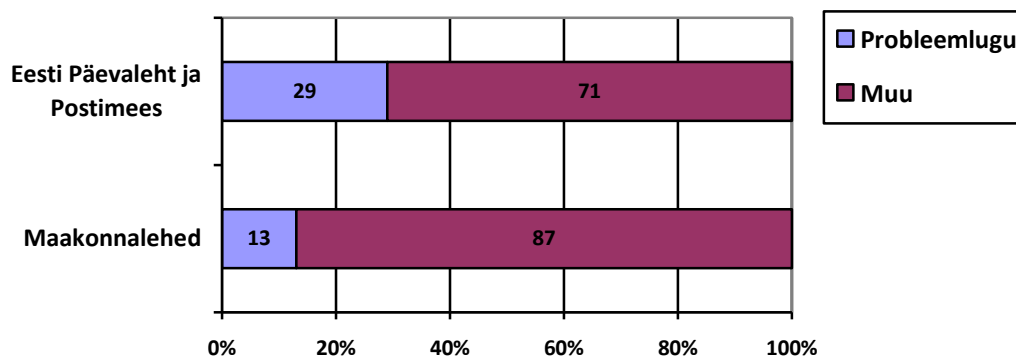
Joonis 2. Lugude põhifunktsioonid (lühimuudised v.a) (%)

Kuigi statistiliselt ei saa tulemust oluliseks pidada, väärib maakonnalehtedes siiski tähelepanu nii meelelahutuslikku kui integreerivat põhifunktsiooni kandvate lugude osakaal ja olemasolu, seda just üleriigiliste päevalehtede näitajate foonil. Maakonnalehtedes kerkis mõnevõrra esile meelelahutusliku põhifunktsiooniga lugude osakaal (9% funktsioonidest) – meelelahutus

figureeris just mitmete aastavahetuse sündmuste ja pidustuste järelkajana. Samuti kerkisid teiste kõrval protsentuaalselt pisut esile integreeriva põhifunktsiooniga lood, mille osakaal ülejäänud tekstidest oli 8%.

Mõtlemapanevaks tulemuseks võib pidada maakonnalehtedes veenmis-, kihutustöö ja aruandluse funktsiooni kandvate lugude olemasolu. Nimetatud funktsiooni kandsid näiteks poliitikute programmilised sõnavõttud arvamusrubriikides, sh ka kohaliku tasandi poliitikute. Siia alla liigitus näiteks Kehtna vallavanema Kalle Toometi arvamislugu „Raha on vähe, aga lund palju“ Nädalises kui ka Harju maavanema Ülle Rajasalu iganädalane arvamuseveerg Harju Elus, kus valdavalt representeeritakse Harju maavalituse tublisid tegusid (nt tutvustatakse maavalitsuse koordineeritavaid üritusi, kordaminekuid sotsiaalabi valdkonnas jms).

Lehe rolli probleemide tõstatajana näitas muu hulgas problemlugude olemasolu. Maakonnalehtedes oli problemlugude osakaal 13%, üleriigilistes päevalehtedes oli see rohkem kui kaks korda suurem – 29% kõikidest artiklitest (vt joonis 3). Tulemused kõnelevad maakonnaajakirjanduse vähesest rollist kohaliku tasandi probleemide sõnastaja, tõstataja ja diskussiooni algatajana.

Eesti Päevaleht ja Postimees – 63 artiklit, maakonnalehed – 224 artiklit

Joonis. 3. Probleemlugude osakaal (lühiuudised v.a) (%)

Tabelis 17 on välja toodud vaatlusaluste problemlugude autorite hoiak käsitletava probleemi suhtes. Tulemustest võib järeldada, et valdavas osas üleriigilistes päevalehtedes ilmunud problemlugudest oli ajakirjanik probleemile lähenenud kriitiliselt ja julgelt. Maakonnalehtedes ilmunud lugudes viljeleti pigem kriitilist hoiakut pisut üle poolte problemlugudest. Tulemusest võib järeldada, et võrreldes Eesti Päevalehe ja Postimehega,

ilmneb maakonnalehtedes suurem tendents jääda probleemide kajastamisel pigem kirjeldavaks ja ettevaatlikuks.

Tabel 17. Hoiak probleemi suhtes

	Maakonnalehed	Eesti Päevaleht ja Postimees
	N	N
Pigem kriitiline	17	15
Pigem referatiivne ja kirjeldav	12	3
Kokku	29	18

5.1.5. Žanrid

Tabelis 18 on välja toodud vaatlusalustes lehenumbrites esinenud žanrid. Detailsem žanrite jagunemine on esitatud lisades (vt lisa 2). Üleriigiliste päevalehtede žanrite osakaalude tõlgendamisel tuleb arvestada, et analüüsitud on kõigest kahte lehenumbrit, mistõttu on valim suhteliselt väike, et kõikide žanrite osakaalude kohta põhjanevaid järeldusi teha.

Nii üleriigilistes päevalehtedes kui maakonnalehtedes viljeleti kõige enam infožanreid, mõlemas moodustasid üle poole analüüsitud artiklitest kas uudislood, analüüsid või segažanrid. 14 maakonnalehe peale ilmus analüüsi küll kõigest kaks, analüüs oli aga esindatud mõlemas üleriigilises väljaandes (st kahe lehenumbri peale kaks analüüsi).

Maakonnalehed erinesid üleriigilistest väljaannetest segažanrite suure osakaalu poolest (vt lisa 2) – ilmus 43 teksti (20% kõigest tekstidest), mis klassifitseerusid segažanriks.

Vaatlusalustes maakonnalehtede ja üleriigiliste päevalehtede lehenumbrites oli teistest rohkem esindatud ka arvamused, üleriigilistes väljaannetes mõnevõrra rohkem.

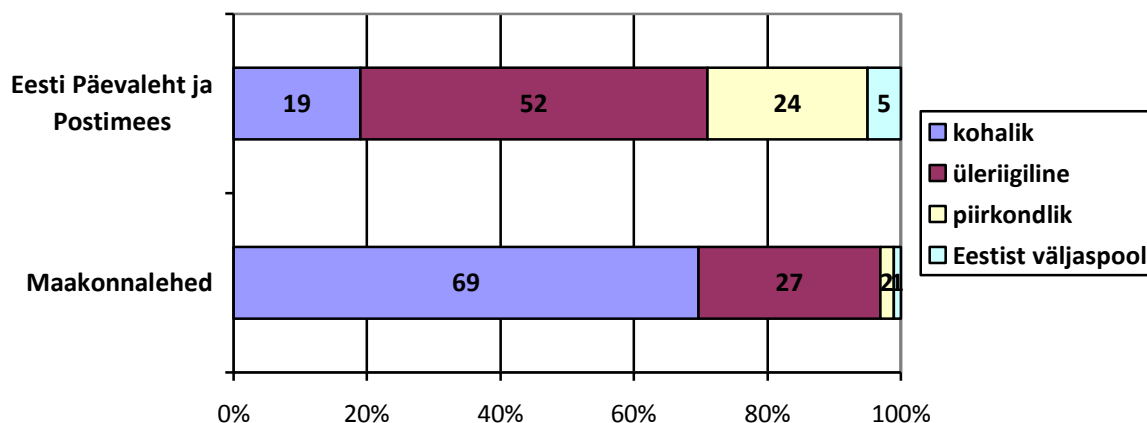
Kõnekaks tulemuseks võib pidada, et 14 maakonnalehe peale ilmus vaid 4 lugejakirja ja 2 portreelugu, siinkohal võib võrdlusena välja tuua, et üleriigilistes ilmus kahe lehe peale 3 lugejakirja. Teistest väljaannetest eristus omanäolise ja pisut ebatraditsioonilise žanrivalikuga Hiiu Leht, kust võis leida nii veste, essee (tundelüürikasse kalduv eksistentsiaalne sisekaemus ajakirjanikult) kui ka järjejutu. Olulise tähelepanekuna tooksin välja ka mõningates maakonnalehtede numbrites ilmnenu tendentsi avaldada täispikas ja muutmata kujul pressiteateid.

Tabel 18. Žanrid (lühiauudised v.a)

	Maakonnalehed		Päevalehed	
	N	%	N	%
Infožanrid (sh uudislood, analüüsid, segažanrid)	116	53	33	52
Küsitlus	21	9	1	2
Arvamusžanrid (sh repliik, arvustus, juhtkiri, kõne)	47	20	20	31
Reportaaž	3	1	1	2
Veste	1	1	0	0
Lugejakiri	4	2	3	5
Intervjuu	5	2	2	3
Portreelugu	2	1	0	0
Piltžanrid (fotogalerii, fotoreportaaž)	16	7	3	5
Ilukirjanduslikud žanrid	5	2	0	0
Pressiteade	4	2	0	0
Kokku	224	100	63	100

5.1.6. Teemade dimensioonid

Maakonnalehtede vaatlusalustes numbrites esines lugude esmase dimensioonina enim kohalik dimensioon (69% kõigist artiklitest), üleriigilistes väljaannetes ilmunud artiklites aga üleriigiline dimensioon (52%) (vt joonis 4). Tallinna-keskseid lugusid oli üleriigilistes 19%, piirkondlikke (teatud Eesti piirkonda puudutav) aga 24%. Positiivseks võib pidada, et 27% maakonnalehtedes ilmunud lugude teemakäsitluste esmaseks dimensiooniks oli üleriigiline. Seega võib tinglikult järelda, et maakonnalehed ei piirdu üksnes kohalike sündmuste kajastamisega, vaid toovad oma lugejani ka üleriigiliselt olulisi teemasid ja sündmusi.

Eesti Päevaleht ja Postimees – 107 artiklit, maakonnalehed – 309 artiklit

* Analüüsist jäid välja lood, millel geograafiline dimensioon puudus

Joonis 4. Lugude esmased dimensioonid

Erinevate dimensioonide vaheliste seoste loomises iseloomustab maakonnalehti ja üleriigilisi päevalehti vaatlusaluste lehenumbrite põhjal sama seis – samas artiklis seoste loomine erinevate dimensioonide vahel on suhteliselt harv nähe (vt tabel 19). Positiivsena võib välja tuua, et maakonnalehtedes esines üleriigilise ja kohaliku dimensiooni vastastikust seostamist mõnevõrra rohkem kui üleriigilistes väljaannetes.

Tabel 19. Dimensioonide seosed

Esmane dimensioon		Teisene dimensioon					Kokku
		puudub	kohalik	piirkondlik	üleriigiline	Eestist väljaspool	
		N	N	N	N	N	N
Kohalik	Maakonnalehed	177	0	4	31	2	214
	EPL ja PM	17	0	0	2	1	20
Piirkondlik	Maakonnalehed	4	1	0	0	0	5
	EPL ja PM	4	0	0	1	0	5
Üleriigiline	Maakonnalehed	70	9	1	0	6	86
	EPL ja PM	50	0	1	0	5	56
Eestist väljaspool	Maakonnalehed	3	0	0	1	0	4
	EPL ja PM	23	0	0	3	0	26

5.1.7. Tekstide autorid ja kaudsed kõneisikud

Maakonnalehtede kui kogukonnaajakirjanduse ülesandeks on väärtustada kogukonna liikmete arvamusi ja seisukohti. Selleks uurisin, kuidas peegeldub kohaliku inimese tähtsustamine tema figureerimise läbi tekstide autorite ja kaudsete kõneisikutena. Samuti uurisin uudislugude isikustatust ehk seda, kuidas on artiklites esile tõstetud inimene ja tema kogemus. Nii vaatlusaluste maakonnalehtede kui ka üleriigiliste päevalehtede lehenumbrites oli toimetusevälise ja toimetuse tekstide vahetuse küllalt sarnane. Kui maakonnalehtedes oli artikli autoriks 71% lugudest toimetuse või ajakirjanik, siis Eesti Päevalehes ja Postimehes oli toimetuse tekstiloomingu osakaal mitte oluliselt suurem – 79% (vt tabel 20). Kuigi maakonnalehtedes ei esinenud tavainimesed tekstide autoritena protsentuaalselt rohkem kui Eesti Päevalehes ja Postimehes – žanrite peatükis tõin välja, et kui kahel üleriigilisel päevalehel ilmus kahe peale 3 lugejakirja, siis 14 maakonnalehe peale oli neid kõigest 4 – oli maakonnalehtedes tavainimene ka muudes žanrites avaldatud loo autoriks, sh uudislugude ja arvustuste ning mõne arvamuse loo ja repliigi, aga ka koguni esiküljeuudise. Maakonnalehtedes astusid lugude autoritena suhteliselt sageli üles ka poliitikud, mis viitab taaskord maakonnalehtede kalduvusele avaldada nii kohaliku kui üleriigilise tasandi poliitikute olupoliitilisi ja propagandamaigulisi mõtteavaldusi. Teisalt ilmus vaatlusalustes lehenumbrites ka mitmeid kohalike poliitikute sulest ilmunud konstruktiivseid kohalikku sotsiaalmajanduslikku arengut analüüsivaid arvamusi.

Tabel 20. Lugude autorid (lühiauudised v.a)

	Maakonnalehed		Päevalehed	
	N	%	N	%
Ajakirjanik/ toimetus	158	71	50	79
Poliitik	21	9	0	0
Kultuuritegelane/ intellektuaal	4	2	6	10
Tavainimene	11	5	4	6
Ekspert	10	4	2	3
Uudisteagentuurid	5	2	0	0
Mõni üleriigiline väljaanne	10	4	0	0
Pressiteade	4	2	0	0
Ettevõtja	1	1	1	2
Kokku	224	100	63	100

Maakonnalehtedes ja Eesti Päevalehes ning Postimehes sõna saanud erinevate kaudsete kõneisikute (kaudne kõneisik on isik, kes saab artiklis sõna, kuid ei ole loo autor) tüüpide vaatlemisel on jõujooned tunduvalt muutunud. Kui maakonnalehtedes said enim sõna just tavainimesed, siis üleriigilistes väljaannetes figureerisid kõige sagedamini eksperdid (29%) (vt tabel 21). Andmete tõlgendamisel tasuks silmas pidada ka seda, et vaatlusalustes maakonnalehtede numbrites ilmus mitmeid pikemaaid kohalike elanike mõttemõlgutusi esitlevaid aastalõpuküsitlusi.

Tabel 21. Kaudsed kõnesikud

	Maakonnalehed	Eesti Päevaleht ja Postimees
	N	N
Poliitik	18	4
Kultuuritegelane/ intellektuaal	7	2
Tavainimene	32	4
Ekspert	17	8
Ettevõtja	13	5
Pressiesindaja	6	5
Kokku	93	28

Selleks, et vaadelda väljaannetes lugude personifitseeritust ehk inimese kogemuse väärtustamist, võtsin eraldi vaatluse alla uudislööd. Tabelis 22 esitatud andmed toovad välja, et Eesti Päevalehe ja Postimehe vaatlusaluste numbrite uudislugude hulgas oli personifitseeritud artiklite arv oluliselt suurem kui maakonnalehtedes.

Kui maakonnalehtedes esines isikustatust 43 uudislöö 70-st, siis üleriigilistes väljaannetes 24 lö 27-st. Inimese kogemuse puudumine jäi muu hulgas silma mitmete väljaannete lugudes, mis kajastasid euroalaga liitumist. Artiklites kirjeldati näiteks pikalt ja referatiivselt aastavahetuse kultuuripealinna sõud (kirjeldustel tugineti tõenäoliselt televiisoris nähtule) või kõneldi esimestest euromaksetest ja eurole ülemineku sujumisest tehnilise poole pealt, kuid jäeti loomata oluline dimensioon, mis muudaks loo kohalikul tasandil uudisväärtuslikkust. Teemakäsitlusest puudus kohalik inimene ja tema hoiakud. Sellisteks lugudeks olid näiteks Meie Maas ilmunud „Üleminek eurole kulges Kuressaares edukalt“, ja ajalehes Koit avaldatud „Saabus euroaeg, Tallinn sai kultuuripealinnaks“, „Eurole üleminek kulges tõrgeteta“ Valgamaalases, „Euro tuli kaubandusvõrku katastroofita“ Vooremaas ja „Sukasäärde kogujad tegid postkontori eurodest lagedaks“ Pärnu Postimehes. Eelnimetatutest eristusid isikustatud

lugudega Järva Teataja („Euro tuli Järvamaale rahulikult“), Harju Elu („Kaupmees, kaupmees, näita eurot!“), Sakala („Viljandi turul liigub euro uue aasta esimestel päevadel aeglaselt“), Võrumaa Teataja („Euro saabus matusemeeleoluga“) ja Virumaa Teataja („Oma kroonist loobumine tuleb raskelt“).

Tabel 22. Lugude personifitseeritus

	Maakonnalehed	Eesti Päevaleht ja Postimees
	N	N
Personifitseeritud	43	24
Personifitseerimata	27	3
Kokku	70	27

5.2. Kvalitatiivse tekstianalüüsi tulemused

Juhtkirjadest ja maakonnalehtede ajakirjanike arvamusedest joonistusid välja kolm põhilist kohaliku lehe ja selle lugeja vahelisi suhteid iseloomustavat kontseptsiooni: lugeja kui võrdväärne partner ajalehe sisuloomes; ajaleht kui „koolipalalik“ noomija ja ajaleht kui õpetlik moraliseerija.

Lehelugeja kui võrdväärne partner maakonnalehe sisuloomes

Ühe võimalusena kontseptualiseerisid maakonnalehtede ajakirjanikud vaatlusalustes lehenumbrites ilmunud juhtkirjades ja ajakirjanike arvamusedes lehelugejat kui aktiivset osalejat lehe sisuloomes, rõhutades seeläbi maakonnalehe kogukondlikku olemust. Lugejaid ärgitati kaastööle: „*Omalt poolt on meil palve anda uusi vihjeid ja saata kaastöid, sest ainult toimetajate ja lugejate koostöös saab ajaleht sisukam ja inforikkam.*“ (Juhtkiri „Aasta algas hästi!“, Võrumaa Teataja). Lugejaid kaasautoritena kontseptualiseerivates tekstides oli tekstide adressaadiks lugeja kui võrdväärne partner, kellele läheneti kamraadlikult: „*Lepime siis kokku, et sel aastal annate teada igast põnevast juhtumist ning avaldate arvamust nii rõõmusõnumi kui meelepaha tekitanud loo või sündmuse järgselt*“ (Eve Salunid, „Kõigil õigus öelda!“, Koit). Lehelugejale tuletati iseenesestmõistetavusega meelde, et hea maakonnalehe tegemiseks on hädavajalik kogukonna liikmete osalus ja aktiivsus: „*/.../ tänavaküsitlustki tehes olen kuulnud nurinat, et maakonnalehest pole eriti midagi lugeda /.../. Seepärast, armas lugeja, pöördungi sinu poole palvega olla julgem, avatum ning valmis vajadusel sulge haarama või arvuti klaviatuuri toksima.*“ (ibid).

Maakonnaleht kui „koolipapalik“ noomija

Leidus juhtkirju ja arvamusalugusid, kus ajakirjanikud olid võtnud „koolipapaliku“ noomija rolli. Tekstide autorid hurjutasid rangelt kogukonna liikmeid hooletuse, kitsarinnalisuse või pahatahtlikkuse pärast.

Pärnu Postimehe juhtkirjas „Oli alles algus!“ noomiti eramaja omanikke, kes katust lumest puhastades loopisid lume madalamale spordihalli katusele, mille tulemusena kohaliku spordihalli katus sisse langes: *„Pigem paneb vangutama viis, kuidas inimesed toimetavad, ja tekib küsimus: kas siis üldse oma peaga mõelda ei osata? /.../ Önn, et nii maotu õnnetuse puhul ei alanud aasta inimohvritega.“* Samas lehenumbris kirjutab Pärnu Postimehe ajakirjanik Enn Hallik oma arvamusalloos „Tänitamise asemel võiks abi pakkuda“ samuti spordihalli intsidendist ja hurjutab inimesi lehe veebiversioonis ilmunu artiklile jäetud kohaliku omavalitsuse tegelasi pahatahtlikult parastavate kommentaaride pärast: *„Mõistmist, inimesed! Ehk kulutame oma energiat hoopis sellele, et kui viga näeme laita, siis tuleme ja aitame, mitte ei tänita nurga tagant“.*

Lääne Elu juhtkirjas „Tujurikkuja- tõstja“ noomiti kohalikke elanikke hooletu käitumise pärast aastavahetuse pidustustel: *„See on tore, kui täiskasvanud inimesed muutuvad vahel lapsemeelseks. Arusaadav – aastavahetusel juhtub seda paljudega. Mõistetav pole aga, kui lapsemeelseks muutunud pidulised seavad ohtu teised inimesed, pannes rahva keskel plahvatama hiina rakette, suunates tulejoa valele poole, nii, et rahvas jookseb põlevate tulekerade eest laiali“.*

Kohalik leht kui õpetlik moraliseerija

Maakonnalehtede juhtkirjade ja ajakirjanike arvamusalugude hulgas leidus tekste, kus lehetegijad olid võtnud õpetliku moraliseerija ja oluliste väärtuste sõnastaja rolli, kutsudes inimesi üles abivajajatele rohkem tähelepanu pöörama, probleemide foonil nägema ja tähtsustama ka õnnestumisi. Näiteks Põlvamaa ajalehes Koit ilmunud juhtkirjas „Pilk tulevikku“ sõnastati elu põhiväärtusi: *Vähem väiklust, rohkem ausust. /.../ Tõeline enesekindlus, tõeline elujõud ei sünni alistamisest ega survestamisest, teiste jalge alla trampimisest, vaid tervest mõistusest ning sisemisest tasakaalust.“*

Samuti leidus tekste, kus ajakirjanikud panid lugejatele südamele valimiste eel olupoliitilisi lubadusi läbi nägema ja läbimõeldut ning asjatundlikku valimisotsust langetama, näiteks nagu Võrumaa Teataja juhtkirjas „Pöördumatult Euroopas“: *Nagu mingitele opakatele*

aborigeenidele on suguharupealikud meile korraldanud valimiseelse ülekuula ninasarvikujahi. Selle suure sagimise järel tuleb kandideerijailt enne valimisi jõuda küsida, mis asi on Euroopa sotsiaalharta ja miks tõi suur pealik meid Euroopasse ülimadala alampalga ja pensioniga. Miks teenib Eesti töömees Kreekas ja Irimaal, kõnelemata Soomest, sama tööga tunnis kordades rohkem kui kodus? “.

Sakala juhtkirjas „Head uut aastat“ kirjutati samuti saabuvatest parlamendivalimistest ja läbimõeldud valimisotsusest kui kodanikukohustest: *„Küllap kuuleme lähiajal palju lubadusi ja ennustusi /.../ Neid ei tasu üle tähtsustada ei pimesi uskudes ega üdini naeruvääristades. Parteide programme tuleb vaadata selge pilguga. Pole paha heita pilk seljataha ja mitte üksnes riigikogu eelmisele koosseisule, mil parteid saavad oma kordaminekuid ja luhtumisi esitleda või välja vabandada selle järgi, kas nad kuulusid opositsiooni või koalitsiooni, vaid ka viidates ajale, kui rollid olid sootuks vastupidised“.*

5.3. Maakonnalehtede küsitluste tulemused

Maakonnalehtede küsitluse tulemused andsid informatsiooni kahe aspekti kohta: kelle ootustega maakonnalehtede tegijad oma igapäevatöös arvestavad ja milline on nende arvates kohaliku lehe roll.

Tulemused kohaliku lehe rolli kohta (vt tabel 23) on koondatud tabelisse selle järgi, millist rolli märgiti ankeetides kõige enam. Kuigi ankeedis oli palutud vastajal märkida tähtsuse järjekorras kolm kõige olulisemat kohaliku lehe rolli, tingis olemasoleva andemete esitamise just antud kujul see, et oluline osa ankeedi täitjatest ei koostanud rollidest pingerida, vaid märkis võrdselt ära kas kolm või enam rollitunnust. Lisaks selgus, et kui järgida statistika esitamisel kolmest tunnusest koosneva pingerea põhimõtet, olid andmed liiga hajutatud, et nende põhjal tendentse välja tuua.

Kokku oli 70 ankeeti, neist 53 ankeedis tõsteti esile kohaliku lehe rolli „anda teada, mis kohalikus elus toimub“. Tulemus ühtib teoreetilistes lähtekohtades välja toodud meediateoreetikute sõnastatud kogukonnaajakirjanduse ülesandega olla kogukonna teenistuses ehk kajastada kõigepealt just kogukonna liikmete jaoks olulisi kohaliku tasandi teemasid, mis üleriigiliste väljaannannetesse enamikul juhtudel ei jõua.

Tabel 23. Kohaliku lehe roll

	N
Annab teada, mis kohalikus elus toimub	53
Edendab ja muudab kohalikku elu paremaks	27
Hoiab järjepidevust – kohalik leht on olnud meil juba ajast aega	24
Informeerib lugejat kohaliku omavalitsuse otsustest, tööst	19
Veebiväljaande kaudu saavad ka kaugemale kolinud inimesed hoida sidet kodupaigaga	11
See toimib kuulutuste tulbana – kohalikud saavad avaldada teateid, reklaami, kuulutusi	3
Seob Eestis toimuva kohaliku eluga	1
<i>Ankeedile vastanute arv - 70</i>	

Samuti pidasid vastajad oluliseks kohaliku lehe rolli edendada ja muuta kohalikku elu paremaks, hoida järjepidevust ja informeerida lugejat kohaliku omavalitsuse otsustest ning tööst. Vähem tähtsustati kohaliku lehe rolli võimaldada kaugemale kolinud inimestel kodupaigaga sidet hoida. Ülejäänud rollidest oluliselt vähem märgiti ära kohaliku väljaande ülesannet siduda Eestis toimuvat kohaliku eluga (70 vastanust märkis ära üks) ja ülesannet toimida kui kuulutuste tulp (märgiti ära kolmel korral).

Lehte tehes arvestab 70 vastajast 63 lugeja ja kohaliku piirkonna elanike ootustega. Mitte ükski vastaja ei märkinud, et ta lugeja ja kohaliku piirkonna elanike ootustega ei arvestaks. Suur osa vastajatest märkis, et arvestab oma töös ka oma kolleegide (48 vastanut), otsese ülemuse (53 vastanut), toimetaja või/ ja peatoimetaja (53 vastanut), Eesti elanike (42 vastanut) ootustega. Mõnevõrra vähem, kuid siiski peaaegu pooled vastanutest (33 vastanut) arvestavad oma töös ka lehe omaniku ootustega. Kuigi siinkohal tuleks tähelepanu pöörata ka 25 vastanule, kes märkisid, et nad lehe omanike ootustega ei arvesta. Oluliselt vähem arvestatakse ankeetküsimustiku tulemuste järgi reklaamiosakonna, reklaami tellija ja kohaliku omavalitsuse ametnike ootustega. Kuid kahtlemata on antud juhul mõtlemapanevaks, et leidus ka neid, kes nii reklaamiosakonna, reklaami tellija kui ka kohaliku omavalitsuse ametnike ootusi lehe tegemise juures siiski arvesse võtavad.

Tabel 24. Ootused

	Arvestavad	Ei arvesta	Ei tea	Kokku
	N	N	N	N
Lugeja	63	0	7	70
Oma kolleegide	48	14	8	70
Oma otsese ülemuse	53	11	6	70
Toimetaja/ peatoimetaja	53	11	6	70
Lehe omaniku	33	25	12	70
Reklaamiosakonna	26	33	11	70
Reklaami tellija	22	34	14	70
Kohaliku omavalitsuse ametnike	18	38	15	70
Kohaliku piirkonna elanike	61	0	9	70
Eesti elanike	42	10	18	70
Üldisemalt Eesti ajakirjanike	24	24	22	70

5.4. Kokkuvõtteks

Kontentanalüüsi põhitulemustena selgus, et maakonnalehtedes kerkisid populaarsete teemadena esile eurole üleminek, poliitika, sport, ilmastikuolud ja meelelahutus. Toimetuste juhtkirjades ja arvamusalustes käsitleti palju ka kohaliku arengu ja eetika-väärtushinnangute-moraali teemat. Erinevalt maakonnalehtedest, mis kajastasid eurole üleminekuga seonduvaid meeleolusid ja tavainimese jaoks olulisi igapäevaste toimingutega seotud nüansse, käsitleti üleriigilistes päevalehtedes rahareformi teemat laiemas majanduspoliitilises kontekstis.

Vaatlusalustes maakonnalehtede numbrites ilmus üleriigiliste päevalehtedega võrrelduna rohkem lühikese pikkusega lugusid ja vähem põhjaliku teemakäsitlusega lugusid.

Maakonnalehtede uudislugude puhul kerkis mõnevõrra esile tendents kasutada uudislugudes pressiteadetest või muude väljaannete lugudest pärit tsitaate.

Sarnaselt üleriigilistele väljaannetele ilmus ka maakonnalehtedes kõige rohkem informeeriva funktsiooniga lugusid. Üleriigilistes lehtedes kerkisid ülejäänud tekstide hulgast esile ka hariva funktsiooniga lood.

Kui valdav osa maakonnalehtedes ilmunud lugudest asetus teemakajastusega kohaliku dimensiooni, siis Eesti Päevalehes ja Postimehes domineerisid üleriigilise dimensiooniga lood. Maakonnalehed pöörasid olulisel määral tähelepanu ka üleriigilise tasandi teemadele,

kuid nii maakonnalehtedes kui üleriigilistes väljaannetes esines lugudesisest dimensioonide seostamist suhteliselt vähe.

Nii maakonnalehtedes kui üleriigilistes väljaannetes oli toimetuste ja toimetuseväliste tekstide vahekorid sarnane – mõlemas olid ülekaalus toimetuse tekstid. Erinevalt üleriigilistest lehtedest, kus tavainimene figureeris ainult lugejakirjade autorina, oli maakonnalehtedes tavainimene ka muudes žanrites ilmunud loo autoriks. Lisaks figureerisid maakonnalehtedes ilmunud lugude autoritena teistest enam poliitikud.

Maakonnalehtedes ilmus üleriigiliste päevalehtedega võrrelduna vähem personifitseeritud ehk inimese kogemust tähtsustavaid uudislugusid.

Kontentanalüüsi tulemused kõnelised ka maakonnalehete tagasihoidlikumast rollis kohaliku tasandi probleemide kriitilise tõstataja ja diskussioonide algatajana

Juhtkirjade ja ajakirjanike arvamusalude analüüs tõi välja kolm peamist kohaliku lehe ja selle lugeja vahelisi suhteid iseloomustavat kontseptsiooni: lugeja kui võrdväärne partner ajalehe sisuloomes; ajaleht kui „koolipapalik“ noomija ja ajaleht kui õpetlik moraliseerija. Lugejat kui võrdväärset partnerit väärtustav kontseptsioon on osaliselt vastuolus kontentanalüüsi tulemustega, kus inimese kogemusi tähtsustavaid uudislugusid ilmus üleriigiliste lehtedega võrreldes vähem, samas näitab kogukonna liikme panuse tähtsustamist nende esinemine muudes žanrites avaldatud loo autorina (nt esiküljeloo). Tähelepanu väärib ka tõik, et kuigi maakonnalehete juhtkirjades ärgitati inimesi parlamendi valimiste eel poliitikute propagandamaigulisi lubadusi läbi nägema ja hoolikalt kaalutletud valimisotsust langetama, on kontentanalüüsi tulemuste põhjal maakonnalehed ise taoliste olupoliitiliste arvamusalude ilmumiskohaks.

Maakonnalehete toimetuste küsitlusest selgus, et ajakirjanikud ise peavad kohaliku lehe tähtsaimaks rolliks teavitada lugejaid kohalikus elus toimuvast. Samuti tähtsustatakse kohaliku lehe ülesannet edendada ja muuta kohalikku elu paremaks, hoida järjepidevust ja informeerida lugejat kohaliku omavalitsuse otsustest ning tööst. Oma töös arvestavad maakonnalehete tegijad ennekõike lugeja ja kohaliku piirkonna elanike ootustega. Veel arvestatakse ka oma kolleegide, otsese ülemuse, toimetaja ja Eesti elanike ootustega. Oluliselt vähem peavad maakonnalehete tegijad lehte tehes silmas reklaami tellija ja kohaliku

omavalitsuse ametnike ootusi, samas vääril kindlasti tähelepanu ka nende 18 vastaja olemasolu, kes kohaliku ametnike ootusi tähtsaks peavad.

6. Järeldused ja diskussioon

Järeldused ja diskussioon on esitatud töös püstitatud uurimisküsimustest johtuvalt.

Diskussioonis on järeldusi seostatud teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtadega.

- *Millistel teemadel maakonnalehtedes kirjutatakse? Millised teemad on maakonnalehtede tegijate jaoks uudisväärtuslikud?*

Maakonnalehtedes kerkisid teemadena kõige rohkem esile eurole üleminek, loodus ja ilmastikuolud, sport, poliitika-haldus-juhtimine ning meelelahutus. Poliitika teema esiletõus oli osaliselt tingitud kohalike omavalitsuste tegemisi kajastavatest lühikese pikkusega uudislugudest. Samas ilmusid maakonnalehtedes vaatlusalustel kuupäevadel ka kohaliku ja üleriigilise tasandi poliitikat kriitiliselt analüüsivad lood. Sarnaselt kõikidele lugudele tähtsustati ka maakonnalehtedes ilmunud juhtkirjades ja arvamislugudes eurole ülemineku ja poliitika teemat, lisaks neile teemadele kerkisid teiste seast esile ka eetikaväärtusi-moraali ja kohaliku arengut käsitlevad lood, millest võib järeldada, et maakonnalehtedes ilmus kohaliku arengu seisukohast olulisi ja tulevikuvisionaarseid loovaid tekste.

Sarnaselt maakonnalehtedele figureerisid ka Eesti Päevalehe ja Postimehe veergudel populaarsete teemade seas poliitika-haldus-juhtimine, sport ning loodus ja ilmastikuolud. Erinevalt maakonnalehtedest ilmus üleriigilistes päevalehtedes rohkem lugusid ka majanduse ja ettevõtluse ning avalik korra ja kuritegevuse teemadel.

Analüüsist selgus, et kui maakonnalehtedes kajastati leheveergudel kõige rohkem figureerinud eurole ülemineku teemat, asetamata seda laiemasse majanduspoliitilisse konteksti, siis üleriigilistes väljaannetes ilmselt vastupidine tendents – rahareformi temaatikat käsitlevates tekstides keskenduti eeskätt analüütiliselt selle laiematele majanduspoliitilistele tähendustele ja tagajärgedele.

Maakonnalehtede ja üleriigiliste päevalehtede orienteeritus rahareformi erinevatele teemaspektritele on paratamatu ja mitmeski mõttes põhjendatud. Kui üleriigilise päevalehe prioriteediks on ennekõike püüda pakkuda laiemaid analüüse ja näha Eesti majandussündmusi maailmamajanduses toimuva taustal, siis maakonnalehtede tasakaalustavaks missiooniks võiks olla just kohaliku inimese pildile toomine, üheskoos tema väärtuste, seisukohtade ja muredega. Tõenäoliselt oli maakonnalehtede sihtauditooriumi hulgas tunduvalt rohkem neid inimesi, kellele euro jäi emotsionaalselt kaugeks ja kellel puudus igasugune euroga

arveldamise kogemus. Ideaalis võiks üleriigiliste ja kohaliku ajakirjanduse teemakäsitluste liitmisel sündida n-ö tasakaalustatud tervikpilt, sealjuures on aga äärmiselt oluline, et nii üleriigiline populaarne päevaleht kui maakonnaleht suudaksid representeerida ka kahe erineva orientatsiooni lõikumiskohti. Vaatlusaluste lehenumbrite analüüsist selgus, et üleriigilised väljaanded olid kahe erineva rakursi sünteesimisel maakonnalehtedest edukamad. Eesti Päevalehes ilmus euroskeptikust Valgamaa elaniku lugejakiri „Euro määriti pähe“ ja ilmus ka Rein Siku lugu „Euro tuli Eestimaal paljudele peiemeeleolus“ – artiklid vastandusid tonaalsuselt valitsusliikmete sõnavõttudes valdavalt domineerinud edumeelsetele rahareformi käsitlustele ning löid maa ja linna meeleolude sümbolilise polarisatsiooni. Valdaval osal maakonnalehtedest jäi aga üldistamisoskusest palju vajaka, sest analüütilisemat laiemas mõõtkavas eurole ülemineku käsitlemist praktiliselt ei leidunud. Maakonnalehtede oskus üldistada ja laiemalt analüüsida on aga oluline just eeskätt lugejaskonnale, kes saab oma informatsiooni üksnes maakonnalehtedest.

Maakonnalehe kui kogukonnaajakirjanduse ülesandeks on märgata kogukonna liikmeid ja neid pildile tuua. Vaatlusaluste maakonnalehtede numbrites esinenud teemade põhjal võib väita, et kohalik inimene oli tähtsustatud – neljateistkümnest maakonnalehest kümnes ilmus personilugu mõnest kogukonna liikmest, üleriigilistes väljaannetes jäi antud teema kajastuseta.

Eraldi pöörati analüüsis tähelepanu eurole ülemineku kajastamisele, mis võimaldas maakonnalehed vaatlusaluste lehenumbrite põhjalt rahareformi representeerijatena profiililt kaheks jagada: väljaanded, mis rääkisid kaasa üleriigilises meedias riigijuhtide sõnavõttudes domineerinud rahareformi kui Eesti eduloo käsitlusele ja väljaanded, mis asetasid fookusesse kohalikust elanikust euroskeptiku. Kui esimestes neist kajastati Tallinnas toimunud europidustusi, poliitikute pidulikke sõnavõtte või ülemineku tehniliste nüansside sujumist, siis teistes asetati fookusesse just kohalik inimene, sh vanem generatsioon, oma murede, arvamuste ja kahtlustega. Need olid reportaažid või uudislood, mis andsid edasi kohalikes külapoodides ja turuplatsidel maadvõtvatest meeleoludest. Pildil oli kohalik inimene, kes ei taju rahareformi olulise sammuna Eesti riigi eduloos, vaid on oma hoiakutes pigem kahtlev, nõutu, nostalgiasse kalduv ja näeb muutustes kõigepealt krooni kui rahvuslik-kultuurilise sümboli kaotust. Mõningates maakonnalehtede juhtkirjades heideti riigile ette, miks unustati Euro tutvustamise tuhinas Eesti kroon, millele üleriigilisel tasandil tähelepanu ei pööratud,

kuid mis väiksemates piirkondades „matmise“ tseremooniate ja mälestusmärkide püstitamise saatel pidulikult ära saadeti.

Pessimistlike nootide ja edulise retoorika polarisatsioon annab alust kõnelda kahest erinevast mõtteruumist ja toob mõnevõrra esile elanikkonna sotsiaalmajandusliku kihistumise ning regionaalarengu probleemid. Kahe mõtteruumi polarisatsiooniga kaasnes konnotatsioon nagu süvendaks euro mittemõistmist, võõrandumist ja sotsiaalmajanduslikku lõhet hästi elava Eesti ja mahajäänud perifeeria vahel veelgi.

Väljaanded, mis võtsid eurole ülemineku teema kajastamisel fookusesse just kohalikul tasandil toimuva ja tähtsustasid kohaliku inimese hoiakuid ja meeleolusid, täitsid kogukonnaajakirjanduse rolli „olla alternatiiviks peavoolu meediale“. Kohalikust elanikust euroskeptiku, kellel ehk tavatingimustes juurdepääs üleriigilistes meediakanalites aset leidvale avalikule arutelule puudub, esiletõstmisega vastanduti ühiskonna eliidi, st riigijuhtide väärtustele ja standarditele.

- ***Kuivõrd põhjalikud on teemaküsitlused? Kas ajakirjanikud on artiklitega vaeva näinud – küsitlenud erinevaid osapooli, viidanud erinevatele allikatele? Või on tegemist pelgalt pinnapealsete ja referatiivsete teemakajastustega.***

Analüüsist selgus, et Eesti maakonnalehed avaldavad üleriigilistest päevalehtedest rohkem lühilugusid. Suurem lühilugude arv võib olla ühest küljest põhjendatav sellega, et mitmetel maakonnalehtedel puudub majanduslikel kaalutlustel aktiivne veebiportaal, mida lühilugude avaldamiseks alternatiivse kanalina kasutada. Näiteks Hiiu Lehe, Põlvamaa ajalehe Koit, Lääne Elu, Nädalise, Harju Elu ja Põhjaranniku veebiversioonides ilmuvad valdavalt põgusad ülevaated paberlehes ilmunud lugudest, kui sedagi. Seetõttu peab maakonnaleht oma paberversioonis lugejat informeerima nii tähtsatest kui vähemtähtsatest teemadest. Näiteks ilmusid paljudes vaatlusaluste maakonnalehtede numbrites keskmise pikkusega või lühikesed uudislööd (peamiselt refereeringud keskkonnaministeeriumi samateemalisest pressiteatest) harrastuspüügi õiguse ostmise võimaluse laienemisest, ehkki teema oleks ehk väärinud pigem lühiuudist. Võimalik, et üheks taoliste tekstide avaldamise ajendiks on ka asjaolu, et maakonnalehe lugejaskonna seas on vähem inimesi, kes suunduksid muudest väljaannetest või internetist lisainformatsiooni otsima.

Analüüsist selgus, et maakonnalehtedes oli üleriigiliste väljaannetega võrreldes vähem põhjaliku teemakäsitlusega lugusid. Samas ei tohiks maakonnalehtede puhul kindlasti mööda vaadata 38 (45% kõikidest lugudest) põhjalikuks klassifitseerunud loost, mille hulgas leidis väga professionaalseid, andekaid ja kohaliku arengu seisukohast olulisi tekste.

Inimallikatele viitamises olulisi erinevusi maakonnalehtede ja üleriigiliste väljaannete vahel ei esinenud. Küll aga kerkis maakonnalehtedes esile suundumus tsiteerida inimallikaid uudislugudes topelt, st, et ajakirjanik ei olnud allikalt ise kommentaari küsinud, vaid tsitaat oli kopeeritud mõnest pressiteatest või muus väljaandes ilmunud loost. Mõningatel juhtudel ei olnud ajakirjanik tsitaadi algallikale viidanud. Kuigi taoliste tekstide osakaal ülejäänud lugudest ei olnud suur (15 lugu 91 loost), viitab topelt-tsiteerimise ilmnemine maakonnalehtede viieteistkümnes uudisloos „copy-paste“-kultuuri levimise tendentsile.

- ***Milliseid põhifunktsioone maakonnaleht kannab? Kuidas maakonnaleht ja lehetegijad end kogukonnas tekstide järgi positsioneerivad – on nad pigem informeerijad, integreerijad, harijad, meelelahutajad, mobiliseerijad, probleemidele osutajad?***

Analüüsi tulemuste järgi on nii üleriigiliste väljaannete kui maakonnalehtede roll olla eeskätt informeerija – mõlemas kandsid informeerivat põhifunktsiooni üle poolte tekstidest.

Ülejäänud tekstide analüüsist ilmnnes, et üleriigilised päevalehed on võtnud maakonnalehtedest oluliselt suurema harija rolli (Eesti Päevalehes ja Postimehes ilmunud lugudest olid 22% harijad, maakonnalehtedes 8%). Sellest võib järeldada, et üleriigilised päevalehed tähtsustavad oma rolli lugejaid lisaks informeerimisele ka harida ja käsitletavate nähtuste tagamaid avardada.

Üleriigiliste väljaannete taustal kerkisid maakonnalehtedes mõnevõrra esile meelelahutusliku ja integreeriva põhifunktsiooniga lood, mis oli vaadeldaval perioodil osaliselt tingitud maa- ja vallavanemate ning toimetuste traditsioonilistest aastalõpu sõnavõttudest. Samas, nende lugude liigitumine just kaasavate ja integreerivate põhifunktsiooniga tekstide alla kõneleb taoliste tekstide olulisusest – arutleti konstruktiivselt kohaliku sotsiaalmajandusliku arengu ja kohaliku tasandi probleemide üle ning sõnastati ühiseid eesmärke. Mitte kõik taolised sõnavõttud ei kandnud kaasavat põhifunktsiooni, kuid rõõmustaval kombel siiski suurem osa.

Lugude, kus kõneldakse kohalikust arengust ja tulevikusihtidest, olemasolu on kogukonna alalhoiu seisukohast võtmetähtsusega. Selliste lugude kaudu hoitakse kogukonna liikmetes ettekujutust ühtsest kodukohatundest, jagatud väärtustest ja tekitatakse lugejas huvi kohalike probleemide vastu. Kuna auditorium aktsepteerib piirkondlikku meediat kohaliku identiteedi protsessis võtmeinstituutsioonina siis, kui meedia on sümboolsete tähenduste kommunikeerimisel järjepidev (Ewart 2000), on kindlasti oluline, et integreeriva funktsiooniga lood ei ilmuks ainult uue aasta hakul, vaid aasta ringi.

Erinevalt üleriigilistest päevalehtedest ilmus maakonnalehtedes mõningaid lugusid, mis liigitusid veenmis-, kihutustöö ja aruandluse põhifunktsiooni kandvateks tekstideks. Selliste tekstide osakaal polnud küll märkimisväärne, kuid juba taoliste tekstide olemasolu on alarmeeriv. Siinkohal oleks tõenäoliselt mõttekas uurida ka maakonnalehtede arvamuskülgede kujunemist, kuivõrd läbimõeldud on arvamusaluste valik. Või kuidas põhjendatakse näiteks maavanema igapäevast arvamuseveergu, kus veeru autor keskendub maavalitsuse koordineeritud ürituste ja ettevõtmiste ning kordaminekute tutvustamisele ja propageerimisele. Valdavalt on maakonnalehtede sirvimisel silma jäänud avatus poliitikute programmilistele mõtteavaldustele, mis ilmuvad korraka või lähestikku mitmetes väljaannetes ja mis üleriigilistesse päevalehtedesse teatavatel kaalutlustel enamjaolt ei jõua. Võimalik, et rahanappuse ja kirjutajate vähesuse initsiatiivi tõttu kujunevad arvamusrubriigid küllaltki meelevaldselt. Võtmetähtsusega on siinkohal lehetegijate initsiatiiv arvajad ja mõtlejad kogukonna liikmete seast üles leida. Erinevalt üleriigilistest päevalehtedest ei pruugi ju maakonnalehtedes arvamuseveergudel sõna saada üksnes prominentsed arvajad, laia silmaringiga ja analüüsivõimelisi mõtlejaid leidub kindlasti ka laiemas avalikkuse tähelepanusõõrist välja jäänud inimeste seas.

Analüüsi tulemused kõnelesid ka maakonnalehtede vähesest rollist kohaliku tasandi probleemide tõstataja ja diskussiooni algatajana – kui üleriigilistes päevalehtedest oli probleemlugusid peaaegu 30% kõikidest lugudest, siis maakonnalehtedest oli neid 13%. Lugejate huvi püüdmiseks on oluline läheneda kohaliku tasandi teemadele kriitiliselt, võimalikke konflikte trotsivalt ja avalikku arutelu algatavalt. Kuigi maakonnalehtedest oli 29 loos probleemile julgelt ja kriitiliselt lähenetud 17 loos, on maakonnalehtedele üleriigiliste väljaannetega võrreldes rohkem iseloomulik tendents jääda probleemide kajastamisel pigem kirjeldavaks ja ettevaatlikuks. Ettevaatlikkus võib olla tingitud piisava anonüümsuse

puudumisest, kohalikele võimule seistakse liiga lähedal, mistõttu võib tekkida oht, et olulised probleemid jäävad ajalehes sõnastamata. Maakonnalehtede toimetuste küsitlusest selgus, et leidub kõnekas osa lehetegijaid, kes arvestavad oma töös ka kohalike omavalitsuste ametnike ootustega. Maakonnalehe muutumine kohaliku võimu käepikenduseks ja teemade ühekülgses reflekteerijaks võib vähendada oluliselt selle usaldust lugejaskonna hulgas ja kujutada seeläbi ka ohtu maakonnalehe püsijäämisele.

- ***Kuidas ajakirjanikud end lugeja suhtes positsioneerivad ja lugejaid kontseptualiseerivad? Kas juhtkirjadest ja toimetuse arvamusalustest joonistub välja lugude adressaat ning lehe ja lugeja vaheline suhe?***

Juhtkirjade ja toimetuste arvamusalustest joonistusid välja kolm maakonnalehe ja selle lugeja vahelisi suhteid iseloomustavat käsitlust: lugeja kui võrdväärne partner ajalehe sisuloomes; ajaleht kui „koolipapalik“ noomija ja ajaleht kui õpetlik moraliseerija.

Ühe võimalusena käsitleti lehelugejat kui aktiivset osalejat lehe sisuloomes, rõhutades seeläbi maakonnalehe kogukondlikku olemust. Lugejaid ärgitati kaastööle, nende poole pöörduti kamraadlikult, mislähbi rõhutati nende võrdväärse partneri staatust. Auditoriumile tuletati meelde, et hea maakonnalehe tegemiseks on hädavajalik kogukonna liikmete osalus ja initsiatiiv.

Tekstides, kus ajakirjanikud olid võtnud „koolipapaliku“ noomija rolli, hurjutati kogukonna liikmeid kitsarinnalisuse, hooletu või pahatahtliku käitumise pärast. Maakonnalehtede juhtkirjade ja ajakirjanike arvamusalustest hulgas leidis ka tekste, kus lehetegijad olid võtnud õpetliku moraliseerija ja oluliste väärtuste sõnastaja rolli, kutsudes inimesi üles abivajajatele rohkem tähelepanu pöörama, probleemide foonil nägema ja tähtsustama ka õnnestumisi. Samuti leidis tekste, kus ajakirjanikud panid lugejatele südamele parlamendivalimiste eel olupoliitilisi lubadusi läbi näha ja kutsusid üles valimisotsust läbimõeldult langetama. Siinkohal tasub ehk tähelepanu pöörata tõigale, et väljaannete artiklite analüüsi põhjal on maakonnalehed ise mingitel põhjustel sageli taoliste olupoliitiliste arvamusalustest ilmutamiskohaks.

- **Millised on teemade geograafilised dimensioonid (lokaalne, üleriigiline, rahvusvaheline)?** Kuivõrd jõuavad üleriigilised teemad ja probleemid kohalikesse lehtedesse? Kuivõrd seostatakse artiklites erinevaid dimensioone – kas nt kohaliku tasandi probleem asetatakse üleriigilisse või rahvusvahelisse konteksti?

Kõige rohkem ilmus maakonnalehtedes lugusid, mille esmaseks dimensiooniks oli kohalik dimensioon (69% kõigist artiklitest), üleriigilistes päevalehtedes olid ülekaalus üleriigilise esmase dimensiooniga lood (52% artiklitest). Võib järeldada, et maakonnalehed täidavad kohalikku dimensiooni asetuvaid teemasid kajastades kogukonnaajakirjanduse rolli, milleks on just kohaliku elu ja sündmuste representeerimine. Kuna maakonda ei saa käsitleda lahus Eestis laiemalt aset leidvatest sündmustest, on oluline, et kohalikud lehetegijad suudaksid ja peaksid oluliseks ka muud maailma kohalikule elule lähemale tuua. Analüüsist järeldus, et maakonnalehed ei jäta tähelepanuta ka üleriigilisel tasandil toimuvat – 27% maakonnalehtedes ilmunud lugudest asetus üleriigilisse dimensiooni –, tuues oma lugejani ka üleriigilise tasandi teemasid ja sündmusi. Ühe loo piires dimensioonide vaheliste seoste väljatoomises iseloomustab nii maakonnalehti kui üleriigilisi väljaandeid peaausjalikult sama tendents – mõlemas väljaandes ilmus suhteliselt vähe lugusid, kus oleks erinevaid dimensioone seostatud. Positiivsena võib välja tuua, et maakonnalehtedes kerkis mõnevõrra esile üleriigilise ja kohaliku dimensiooni vastastikust seostamist.

- **Kuivõrd mitmekesised on lehed oma žanrite poolest?**

Nii üleriigilistes päevalehtedes kui maakonnalehtedes viljeleti kõige enam infožanreid, mõlemas moodustasid üle poole analüüsitud artiklitest kas uudislood, analüüsid või segažanrid. Neljateistkümne maakonnalehe peale ilmus analüüsi küll kõigest kaks, analüüs oli aga esindatud mõlemas üleriigilises väljaandes. Maakonnalehed erinesid üleriigilistest väljaannetest segažanrite suure osakaalu poolest.

Vaatlusalustes maakonnalehtede ja üleriigiliste päevalehtede lehenumbrites oli teistest rohkem esindatud ka arvamused, üleriigilistes väljaannetes mõnevõrra rohkem. Kõnekaks tulemuseks võib pidada, et neljateistkümne maakonnalehe peale ilmus vaid neli lugejakirja ja kaks portreelugu, siinkohal võib võrdlusena välja tuua, et üleriigilistes lehtedes ilmus kahe lehe peale kolm lugejakirja. Teistest väljaannetest eristus omanäolise ja pisut

ebatraditsioonilise žanrivalikuga Hiiu Leht, kust võis leida nii veste, essee (tundelüürikasse kalduv eksistentsiaalne sisekaemus ajakirjanikult) kui ka järjejutu. Olulise tähelepanekuna ja põhimõttelise erinevusena üleriigiliste päevalehtede ees tooksin välja ka maakonnalehtedes esile kerkinud tendentsi avaldada täispikal ja muutmata kujul pressiteateid.

- ***Kes saavad maakonnalehtedes sõna? Kes on lugude autorid ja inimallikad? Milline on toimetuse ja väljastpoolt tuleva tekstiloomingu osakaal? Mil määral on lugudes käsitletavat teemad personifitseeritud ehk kas tõstetakse esile inimese kogemus?***

Kogukonna meedia kontseptsioonist lähtuvalt on maakonnalehe ülesandeks kaasata sisuloomesse ka kogukonna liikmeid ja väärtustada nende arvamusi ja seisukohti. Vaatlusaluste lehenumbrite analüüsist selgus, et maakonnalehtedes ja üleriigilistes päevalehtedes oli toimetuste ja toimetuseväliste tekstide vahetõrge sarnane. Samas ilmnes maakonnalehtedes tendents, et tavainimene ei olnud ainult lugejakirja autoriks, vaid esines ka muudes žanrites avaldatud loo autorina. Maakonnalehtedes astusid lugude autoritena suhteliselt sageli üles ka poliitikud, mis viitab taaskord maakonnalehtede kalduvusele avaldada nii kohaliku kui üleriigilise tasandi poliitikute olupoliitilisi ja propagandamaigulisi mõtteavaldusi.

Kui maakonnalehtedes said kaudsete kõneisikutena enim sõna tavainimesed, siis üleriigilistes väljaannetes figureerisid kõige sagedamini eksperdid. Tendents kõneleb erineva geograafilise levialaga väljaannete prioriteetide kohta – andmete põhjal võib järeldada, et kui maakonnalehes väärtustatakse just lihtsa kogukonna liikme seisukohti, siis üleriigilistes lehtedes omab kaalu ennekõike ekspertarvamus. Selline valik on kindlasti tingitud ka väljaannete erinevatest teemaspektritest – üleriigilistes väljaannetes kirjutatakse rohkem teemadel, mis nõuavad eksperthinnanguid ja maakonnalehtedes vastupidi.

Uudislugude analüüsist selgus aga, et maakonnalehtedes oli vaatlusaluste lehenumbrite põhjal personifitseeritud ehk inimese kogemust tähtsustavate uudislugude osakaal oluliselt väiksem kui Eesti Päevalehes ja Postimehes. Tavainimese kaudse kõneisikuna esile kerkimine on seega osaliselt põhjendatav maakonnalehtedes ilmunud paari pikema aastalõpuküsitlustega, kus leht oli palunud mitmetelt kogukonna lihtliikmetelt kommentaari lõppenud aasta kohta.

Ajal, mil veebiväljaannete populaarsus kasvab ja paberlehtede lugejatering tõmbub üha koomamale, on ka maakonnalehtede ülesandeks ja väljakutseks nuputada, mis tagaks neile eelise või olulise eripära näiteks üha enam arenevate veebipõhiste infoportaalide ees. Erinevalt paberlehest, ei lähe taoliste portaalide infovoo jälgimine kasutajale midagi maksma. Tõenäoliselt võiks üheks konkurentsieeliseks ja eripäraks saada just tugev ümberlülitumine informeerija põhirollilt harijaks, probleemide tõstatajaks ja kriitilist ning avalikku diskussiooni algatavaks ajakirjanduseks. Kohalikku elanikku kui kogukonna suurimat vara ja väärtust ei saa käsitleda objektina, pidades tema hoiakuid ja arvamusi väheolulisteks. Kogukonna liikmed peaksid andma lugudele lisaväärtust just subjektidena, isiksustena.

Samuti on oluline ajakirjanike oskus lehematerjali huvitavalt representeerida, nii, et teemad läheks lugejale korda, tekitaks ärevat huvi, paneks lugejaid kaasa elama. Teoreetilises peatükis viitasin kogukonnaajakirjanduse teoreetikute sõnastatule, et vastandumine peavoolu meediale loob kogukonnaajakirjandusest viljaka pinnase põnevateks žanrikatsetusteks (Carpentier et al 2003). Kindlasti peab arvesse võtma, et teoreetilises peatükis sõnastatud tuleks eeskätt vaadelda kui kogukonnaajakirjanduse ideaalmudelit. Eesti maakonnalehtede kui kasumit teenivate ettevõtete näol ei saa rääkida täielikust vastandumisest peavoolu meediale. Kuid nii ärielistel kui muudel printsiipiaalsetel kaalutlustel on lehtede jaoks oluline oma sisu ja vormi värskendada. Erinevate žanrite kasutamine ja nende kombinatsioonidega katsetamine nõuab ajakirjanikult professionaalset žanrite tundmist ja tunnetamist, aga ka julgust ja tahet katsetada.

- ***Kelle ootustega maakonnalehtede tegijad oma töös arvestavad ja milles nad näevad oma lehe olulisust? Kogukonna meedia kontseptsioonist lähtuvalt peaks kogukonnaajakirjandus olema suunatud eeskätt kogukonna liikmetele.***

Analüüsist selgus, et kõige rohkem väärtustavad maakonnalehtede töötajad kohaliku lehe rolli „informeerida lugejaid kohalikus elus toimuvast“. Tulemus ühtib teoreetilistes lähtekohtades välja toodud meediateoreetikute sõnastatud kogukonnaajakirjanduse ülesandega olla kogukonna teenistuses ehk kajastada kõigepealt just kogukonna liikmete jaoks olulisi kohaliku tasandi teemasid, mis üleriigiliste väljaannete uudiskünnist valdavalt ei ületa.

Ühtlasi peavad toimetuste töötajad oluliseks kohaliku lehe rolli edendada ja muuta kohaliku elu paremaks, hoida järjepidevust ja informeerida lugejat kohaliku omavalitsuse otsustest ning tööst. Oluliselt vähem tähtsustatakse kohaliku väljaande ülesannet siduda Eestis toimuv kohaliku eluga ja ülesannet toimida kui kuulutuste tulp.

Lehte tehes arvestavad maakonnalehtede töötajad eeskätt lugeja ja kohaliku piirkonna elanike ootustega. Suur osa vastajatest arvestab oma töös ka kolleegide, otsese ülemuse, toimetaja või/ja peatoimetaja ning Eesti elanike ootustega. Mõnevõrra vähem, kuid siiski peaaegu pooled vastajatest arvestavad oma töös ka lehe omaniku ootustega. Oluliselt vähem arvestatakse küsitluse tulemuste järgi reklaamiosakonna, reklaami tellija ja kohaliku omavalitsuse ametnike ootustega. Kindlasti väärrib olulist tähelepanu, et leidus ka kõnekas arv neid maakonnalehtede töötajaid, kes nii reklaamiosakonna, reklaami tellija kui ka kohaliku omavalitsuse ametnike ootusi lehe tegemise juures siiski silmas peavad. Teenides kohalike omavalitsuste huve, ei saa leht täita ühiskonna valvekoera rolli. Tegemist on põhimõttelise rollikonfliktiga. Kuivõrd on üldse võimalik teenida korraga auditooriumi ja kohalike omavalitsuste või siis lehe omanike huve nii, et kõik osapooled rahule jääksid? On see üldse võimalik kumbagi neist eelisseisusesse seadmata? Empiirilistes lähtekohtades tõin välja maakonnalehtede levikutiheduse dünaamikad – selgus, et leidub maakonnalehti, mille tiraažid on teiste maakonnalehtedega võrrelduna rohkem langenud, olles sealjuures mitte seotud maakonna elanikkonna vähenemisega. Antud töö tulemused ei anna küll alust järeldada, et suurema levikutiheduse langusega esile kerkinud väljaandeid iseloomustaks kehvem sisuline kvaliteet, kuid see ei ole ka välistatud ja vajaks kindlasti edaspidist uurimist.

6.1. Meetodi kriitika ja soovitused edasiseks

Maakonnalehtede uurimiseks rakendatud meetodid õigustasid end, sest võimaldasid vastata töös püstitatud uurimisküsimustele. Kuigi uurimistulemused andsid alust hinnata maakonnaajakirjanduse tervikpilti ja tuua välja üldisi suundumusi, ei võimaldanud metoodika vaadelda igat maakonnalehte eraldiseisvalt. Nagu ka ilmnis maakonnalehtede lehenumbrite kodeerimisel, on aga väljaanded oma tasemelt erinevad. Seega tasuks tulevikus uurida maakonnalehti nii, et tekiks võimalus lehti omavahel rohkem võrrelda ja tuua välja ka võimalikke seoseid väljaannete sisu kvaliteedi ja levikutiheduste dünaamika vahel – kas kehtib seos, et väljaanded, mille levikutihedus on rohkem langenud, paistavad silma ka kehvema kvaliteediga.

Veel võiks meetodi kriitikana välja tuua maakonnalehtede valimi, mille moodustasid neljateistkümne maakonnalehe 2011. aasta esimesed lehenumbrid. Tegemist ei olnud tüüpilise sisuga numbritega. Aasta esimeste numbrite traditsioonilised lood tingisid ka osaliselt žanrite jagunemise. Samas andsid just aasta esimesed lehenumbrid alust vaadelda, kuivõrd ilmus maakonnalehtedes tulevikuvisionid sõnastavaid ja kohalikke arenguprobleeme esile tõstvaid tekste.

Edasist ja põhjalikumat uurimist vajavad kindlasti ka maakonnalehtede tegijate nägemused kohalikust lehest ja selle rollidest ning toimimis põhimõtetest. Maakonnalehtede toimetuste küsitlusest selgus, et lehetegijad peavad oma töös silmas nii lehe omaniku kui lugejate ootusi. Samuti leidis vastanute hulgas neid, kes arvestavad oma töös kohaliku omavalitsuse ametnike ootustega. Intervjuud ajakirjanikega aitaksid täpsemalt välja selgitada, millistel motiividel lehti tehakse ja valgustada võimalike rollikonfliktide tagamaid.

Kokkuvõte

Magistritöö „Eesti neliteist maakonnalehte aastal 2011“ eemärgiks on anda põhjalik ülevaade Eesti maakonnalehtedest.

Püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks kasutati kontentanalüüsi maakonnalehtede sisu uurimiseks, kvalitatiivset tekstianalüüsi toimetuste juhtkirjade ja ajakirjanike arvamusaluste analüüsimiseks ning ankeetküsimustikku eesmärgiga teha kindlaks maakonnalehtede ajakirjanike arusaamad maakonnalehe rollist.

Magistritööst selgus, et vaatlusalustes maakonnalehtedes figureerisid kõige populaarsemate teemadena eurole üleminek, poliitika, sport, ilmastikuolud ja meelelahutus. Toimetuste juhtkirjades ja arvamusalustes kerkisid esile ka kohaliku arengu ja moraali teema.

Olulise erinevusena selgus, et kui maakonnalehtedes kajastati eurole üleminekuga seoses pigem tavainimeste meeleolusid ja ülemineku tehnilisi nüansse, siis üleriigilistes päevalehtedes käsitleti rahareformi teemat eeskätt laiemas majanduspoliitilises kontekstis.

Nii üleriigilised väljaanded kui maakonnalehed on oma artiklite funktsioonide järgi ennekõike informeerijad. Üleriigilised päevalehed täidavad oma tekstidega maakonnalehtedest oluliselt rohkem ka lugeja harija rolli.

Üleriigiliste päevalehtedega võrreldes ilmub maakonnalehtedes vähem problemlugusid. Samuti on maakonnalehtedele iseloomulikum tendents jääda probleemide kajastamisel pigem kirjeldavaks ja üldsõnaliseks.

Maakonnalehtedes ilmus üleriigiliste päevalehtedega võrreldes rohkem lühilugusid ja vähem põhjaliku teemakäsitlusega tekste. Maakonnalehtede puhul kerkis esile suundumus kasutada uudislugudes pressiteadetest või muudest väljaannetest pärit tsitaate, viitamata sealjuures tsitaadi algallikale.

Maakonnalehtedes avaldatud uudislugudes väärtustati inimese kogemust vähem kui üleriigilistes väljaannetes ilmunud lugudes.

Nii maakonnalehtede sisu analüüs kui toimetuste käsitluse tulemused tõid välja, et maakonnalehtede prioriteediks on kajastada eeskätt kohaliku tasandi teemasid, samas ei jäeta tähelepanuta ka Eesti elu laiemalt. Maakonnalehtede tegijate arvates on kohaliku lehe kõige tähtsamaks rolliks teavitada lugejaid kohalikus elus toimuvast. Tähtsateks peetakse ka

kohaliku lehe ülesannet edendada ja muuta kohalikku elu paremaks, hoida järjepidevust ja informeerida lugejat kohaliku omavalitsuse otsustest ning tööst. Oma töös arvestavad maakonnalehtede tegijad eeskätt lugeja ja kohaliku piirkonna elanike ootustega. Vähem leidis neid, kes peavad lehte tehes silmas ka kohalike omavalitsuste ametnike ja reklaami tellija ootusi.

Summary

The aim of the Master's Thesis "14 Estonian local newspapers in 2011" is to give a detailed survey of the local newspapers and to find out to which extent the papers fulfill the role of the community journalism. In order to answer the questions set, the author used the following methods: content analysis to carry out the survey on the content of the local newspapers, qualitative text-analysis for analyzing the editorials and opinion articles, and the questionnaire, in order to find out how the journalists of the local paper understand the role of the local paper.

The Master's Thesis revealed that the dominating topics surveyed in the papers were the adoption of Euro, politics, sport, weather conditions and entertainment. Among other topics discussed in the editorials and columns emerged such subjects as the local development and moral. Remarkably were the similar subjects and topics discussed in Estonian daily papers.

A significant difference became evident while carrying out the survey – while the local newspapers discussed the adoption of Euro on a wider scale without setting it into the wider economic-political context, the daily papers had the contrasting tendency i.e. the articles on monetary reforms were mainly concentrating on its wider economic-political importance on analytical basis.

The local newspapers published short articles and texts with less analytical and thorough discussion than the daily papers did, and the local newspapers had the tendency to use press releases or quotations from other media issues, without referring to the initial source of the particular information.

Both, the daily as well as the local newspapers, mainly issued articles with the basic function of giving information. While the daily papers also had articles with general educating function, the local newspapers printed articles of integrating function.

While the dominating amount of the articles published in local papers fitted well into the local dimension, the articles published in the newspapers *Eesti Päevaleht* and *Postimees* had the dominating group formed by the articles of primary dimension. It must be mentioned that the local newspapers did not neglect Estonian life on the wider scale by offering topics and events of the national significance and acuteness.

The amount of articles published by the editors and correspondents and people outside the staff had the same rate both in daily and local newspapers, whereas the latter had the tendency of using ordinary people not only in the section of the Readers' Letters but gave them the possibility to be an author in other genres as well. Moreover, while the local newspapers offered the opportunity for any common person to act as the spokesman, the daily papers mainly used experts in that role.

The analysis of the news stories revealed the fact that in local papers there exist far less articles of personified topics, signifying the personal experience of a person, than in the daily newspapers.

The Master's Thesis also concludes that according to the journalists of local papers the most important role of the local newspaper is to inform their people on the local events. They also consider significant the task of the local paper to develop and improve the local life, keep the development and inform the reader about the decisions and work of the local government and authorities. They also remark it is important to consider the expectations of the reader and the people of the local community. Besides that they consider the expectations of their colleagues, direct manager, editor and Estonian people. However, there are less those who in compiling the paper consider the expectations of the clerks of the local government and of those ordering advertising.

Kasutatud kirjandus

Kasutatud kirjandus

Anderson, B. (1991). *Imagined Communities. Reflections of the Origin and Spread of Nationalism*. Revised Edition. London, New York: Verso

AS Ühinenud Ajalehed (2010). *Konsolideerimisgrupi majandusaasta aruanne 2009*

Berger, A.-A. (1998). *Media Research Techniques*. Second Edition. Thousand Oaks, London, New Delfi: SAGE Publications

Berger, P. & Luckmann, T. (1966/1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Books

Carpentier, N. et al (2003). *Community Media: muting the democratic media discourse*. *Journal of Media & Cultural Studies*. Vol. 17, No. 1, lk 51-68

Ewart, J. (2000). *Capturing the Heart of the Region – how regional media define a community*. *Transformations*. Vol 1, No.1, lk 1-13

Friedland, L.-A. & McLeod, J.-M. (1999). *Community Integration and Mass Media: A Reconsideration*. Demers, D. & Viswanath, K. (Eds.) *Mass Media, Social Control and Social Change: A Macrosocial Perspective*. Asmes. (lk 197-226). Ames, IA: Iowa State University Press

Hollander, Ed., Stappers, J., & Jankowski, N. W. (2002). *Community Media and Community Communication*. Nicholas W. Jankowski and Ole Prehn (Eds.) *Community Media in the Information Age: Perspectives and Prospects*, Cresskill, Hampton Press, lk 19-30

Lauristin, M., Vihalemm, P., Uus, S., Peegel, J. (1987). *Rajoonileht ja lugeja*. Eesti Raamat, Tallinn

Lauterer, J. (2005). *Community Journalism: The Personal Approach*. The Second Edition. Marion Street Press

Lowrey, B., Mackay, J. & Brozana, A. (2008). *Toward a Measure of Community Journalism*. *Mass Communication & Society*. Vol 11, No 3, lk 275-299

- Luts, J. (2011). Eesti raadiomaastik 2009. Eesti Akadeemilise Ajakirjandusseltsi aastaraamat 2009/2010. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 66-73
- Malmi, K. (2010). Eesti ajalehtede ja ajalehelaadsete väljaannete süsteem aastatel 2004-2008. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu
- McQuail, D. (2000). McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Milan, S. (2009). Four steps to community media as a development tool. *Development in Practice*. 19, 4-5, lk 598-609
- Paju, T. (2004). 15 aastat Eesti Meediaettevõtlust: meediaettevõtete teke ja meediaturu areng 1989 – 2004. Vihalemm, P. Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965–2004. Tartu: Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond
- Suni, R. (2008). Tartu maa rahwa Näddali-Lehest tänaste valla- ja linnalehtedeni. Suni, R. (toim.). *Valla- ja linnalehe toimetaja käsiraamat*. Põltsamaa: MTÜ Ajakirjanduse uurimis- ja koolituskeskus, 7-17
- Mina, Maailm, Meedia uuringutulemused 2008 (2009). Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut
- Vaikmaa, M. (2010). Ajaleht Pealinn aastatel 2009-2010. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu
- Vihalemm, P. (2004). Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965–2004. Tartu: Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond
- Titcher, S. et al (2000). *Content Analysis. Methods Of Text And Discourse Analysis*. Titcher, S. et al. London: SAGE Publications
- TNS Emor (2010). Eesti meediauuring 2010
- Uus, S. (1999). Üle kivide ja kändude. Punktiirjooni maakonnalehtede erastamise käänuliselt teelt. Meediaorganisatsioon II. Tartu: Tartu Ülikool
- Uus, S. (2011). Maakonnalehed aastal 2009. Eesti Akadeemilise Ajakirjanduse Seltsi aastaraamat 2009/2010. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 20-23

Valner, S. (2011). Maakonnalehtede aasta 2009 – edukas ellujäämiskursus. Eesti Akadeemilise Ajakirjanduse Seltsi aastaraamat 2009/2010. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 25-27

Kasutatud internetiallikad

ERR (2008). Eesti elanike meediateemaline arvamusuuring 2007.

http://www.etv.ee/uuringud/aruanne_2008_jaanuar.pdf, vaadatud märtsis 2011

Fairbairn, J. (Ed.) (2009). Internews Network: Community Media Sustainability Guide,

<http://www.internews.org/pubs/pdfs/internewscommunitymediaguide2009.pdf>, vaadatud märtsis 2011

Lauristin, M. (peatoimetaja) (2010). Eesti Inimarengu Aruanne 2009.

<http://www.kogu.ee/public/eia2009/EIA2009redis.pdf>, vaadatud märtsis 2011

Nõmme Raadio veebilehekül, <http://www.nommeraadio.ee/>, vaadatud märtsis 2011

Postimees (2008). Eesti Meedia ühendas maakonnalehed ettevõttesse Ühinenud Ajalehed,

<http://www.postimees.ee/?id=32373>, vaadatud märtsis 2011

Sepp, V., Noorkõiv, R., Noodla, K. (2009). Eesti kohaliku omavalitsuse üksuse võimekuse indeks: meetoodika ja tulemused 2005 – 2008,

<http://www.geomedia.ee/et/documents/3.Eestikohalikuomavalitsuse.pdf>, vaadatud mais 2011

Äriregistri elektrooniline teabesüsteem, <https://ariregister.rik.ee>, vaadatud märtsis 2011

Kasutatud suulised ettekanded

Ollson, T., Borgström, J., & Öberg, T. (2011). „We’re no playground for maniacs“: Local newspapers and users’ participatory practices. Ettekanne. *The First Conference of COST Action ISO906 Transforming Audiences, Transforming Societies 'New Challenges and Methodological Innovations in European Media Audience Research'*. Zagreb, 7.-9.04

Lisad

Lisa 1.Kontentanalüüsi kodeerimisjuhend

Väljaanne

1. Hiiu Leht
2. Põhjarannik
3. Harju Elu
4. Lääne Elu
5. Nädaline
6. Vooremaa
7. Virumaa Teataja
8. Valgamaalane
9. Võrumaa Teataja
10. Sakala
11. Pärnu Postimees
12. Meie Maa
13. Koit
14. Järva teataja
15. Eesti Päevaleht
16. Postimees

Artikli ilmumise kuupäev ...

Artikli pealkiri

Artikli asukoht

1. Esilehekülje lugu
2. Muu

Pikkus

1. Väga lühike, kuni 1000 tähemärki
2. Lühike, 1001-2000 tähemärki
3. Keskmine, 2001-4000 tähemärki

4. Pikk, 4001-8000 tähemärki
5. Väga pikk, üle 8000 tähemärgi

Žanr

1. Uudislugu
2. Küsitlus
3. Lühiauudis (uudistekst, millel puuduvad klassikalised uudisloos struktuurielemendi – laiem taust, juhtlõik, vahepealkirjad, kommentaarid jms)
4. Juhtkiri
5. Arvamuslugu (sh repliik, kommentaar)
6. Reportaaž
7. Arvustus
8. Lugejakiri
9. Intervjuu
10. Analüüs
11. Portreelugu
12. Veste
13. Fotoreportaaž
14. Fotogalerii (fotoseeria fotoallkirjadeta)
15. Järjejutt
16. Esseistlik ilukirjanduslike sugemetega tekst
17. Pressiteade
18. Kõne (presidendi, Ene Ergma, Andrus Ansipi aastalõpukõned)
19. Segażanr
  - 21a. Uudisloolaadne tekst
  - 21b. Muu

Autor

1. Ajakirjanik
2. Poliitik
3. Kultuuritegelane

4. „Inimene tänavalt“
5. Ekspert
6. Ettevõtja
7. Uudisteagentuurid (nt BNS)
8. Mõni üleriigiline väljaanne
9. Mõni kohalik väljaanne
10. Välisajakirjandus
11. Kohalik omavalitsus
12. Pressiteade
13. Muu

Artikli allikad

1. Inimallikad
2. Kirjalikud allikad
3. Inimallikad ja kirjalikud allikad
4. Puudub

Inimallika tsiteerimine pressiteatest või teiste väljaannete tekstidest

1. On tsiteeritud
2. Pole tsiteeritud

K1 Kirjalike allikate arv loos (märgin numbriga)

K2 Inimallikate arv loos (märgin numbritega)

K3 Allikate arv kokku (märgin numbritega)

K4 Inimallikate tüübid

1. Ajakirjanik
2. Poliitik
3. Kultuuritegelane/ intellektuaal
4. Tavainimene
5. Ekspert
6. Ettevõtja
7. Pressiesindajad

8. Muud relevantssed allikad ja asjasse puutuvad isikud

Artikli põhiteema

21. Loodsus, keskkond, ilmastikuolud, õnnetused
22. Poliitika, seadusandlus, haldus, juhtimine
23. Haridus ja koolielu
24. Toimetulek ja sotsiaalprobleemid (töötus, elatustase jne)
25. Ajalugu (sh ajalooliste sündmustega seotud tähtpäevad, ajaloolised isikud)
26. Kultuur (Kirjandus, kunst, teater, muusika, kultuurisündmused, ajakirjandus, teadus, religioon, filosoofia)
27. Rahvakultuur kohalikud kultuurielu sündmused
28. Lood kogukonna liikmetest (pere, kodu, töö – isikulugu)
29. Sport
30. Kommunikatsioonitehnoloogia
31. Meedia
32. Majandus ja ettevõtlus (sh rahareform laiemas kontekstis)
33. Avalik kord, liiklus, kuritegevus, vandaalitsemine, seadusrikkumine
34. Meelelahutus (seltskonnaüritused, pidustused, vaba aeg)
35. Vaba aeg, tarbimine, mood
36. Kommunaal (teede ja torude parandamine, transport, majade ehitamine, heakorratööd, busside sõidugraafikud, tänavavalgustused, uute bensiinitanklate ehitamine jne)
37. Meditsiin (sh tervis ja arstiabi)
38. Kohaliku elu areng (elanike arv, sünnid, surmad ettevõtlus, tööhõive, sotsiaalhoolekanne jne)
39. Üleminek eurole
40. Ilukirjanduslik tekst (sh esseed ja järjejutud)
41. Muu

Loo esmane dimensioon

1. Kohalik
2. Piirkondlik
3. Üleriigiline

4. Muu maailm
5. Puudub

Loo teisene dimensioon

1. Kohalik
2. Piirkondlik
3. Üleriigiline
4. Muu maailm
5. Puudub

Teksti põhifunktsioon

10. Informeerimine
11. Harimine
12. Selgitustöö, kihutustöö, aruandlus
13. Meelelahutus
14. Lahenduste pakkumine
15. Probleemidele osutamine
16. Integreerimine ja kaasamine (ühised väärtused)
17. Mobiliseerimine, tegutsema ärgitamine
18. Muu

Probleemlugu

1. On probleemlugu
2. Ei ole probleemlugu

Hoiak käsitletava probleemi suhtes

1. Pigem kriitiline
2. Pigem referatiivne ja neutraalne

Teema personifikatsioon

1. On personifitseeritud
2. Ei ole personifitseeritud

Teemakäsitluse põhjalikkus

1. Pigem põhjalik

2. Pigem pealiskaudne

Lisa 2. Kontentanalüüsi tabel Žanrid

	Maakonnaleht		Eesti Päevaleht ja Postimees	
	Sagedus	%	Sagedus	%
Uudislugu	71	31	26	41
Küsitlus	21	10	1	2
Juhtkiri	14	6	2	3
Arvamuslugu, repliik, kommentaar	23	10	17	26
Reportaaž	3	1	1	2
Arvustus	1	1	1	2
Lugejakiri	4	2	3	5
Intervjuu	5	2	2	3
Analüüs	2	1	2	3
Portreelugu	2	1	0	0
Veste	1	1	0	0
Fotoreportaaž	8	1	3	0
Ilukirjanduslik tekst	5	2	0	0
Pressiteade	4	2	0	0
Segažanr	43	19	5	8
Fotogalerii	8	4	0	0
Kõne	9	4	0	0
Kokku	224	100	63	100

Lisa 3. Maakonnalehtede toimetustele koostatud ankeetküsimustik

1. Kelle ootustega oma töös arvestate? (palun märkige iga rühma puhul, kuivõrd sellega arvestate)

	Sellega kindlasti	Sellega ka	Sellega mitte	Ei oska öelda
Lugeja ootustega				
Oma kolleegide ootustega				
Oma otsese ülemuse ootustega				
Toimetaja/ peatoimetaja ootustega				
Lehe omaniku ootustega				
Reklaamiosakonna ootustega				
Reklaami tellija ootustega				
Kohaliku omavalitsuse ametnike ootustega				
Kohaliku piirkonna elanike ootustega				

Eesti elanike ootustega				
Üldisemalt Eesti ajakirjanike ootustega				

Kui arvestate oma töös kellegi teise ootustega, siis kirjutage see palun siia:

2. Mille poolest on Teie väljaanne oluline kohalikus elus? (märkige kuni 3 aspekti tähtsuse järjekorras)

- Annab teada, mis kohalikus elus toimub
- Edendab ja muudab kohalikku elu paremaks
- Informeerib lugejat kohaliku omavalitsuse otsustest, tööst
- See toimib kuulutustetulbana – kohalikud saavad avaldada teateid, reklaami, kuulutusi
- Seob Eestis toimuva kohaliku eluga
- Hoiab järjepidevust – kohalik leht on meil olnud juba ajast aega
- Veebiväljaande kaudu saavad ka kaugemale kolinud inimesed hoida sidet kodupaigaga
- Muu (kirjutage palun): .....